సెకండరీపాఠశాలల గ్రంథములు.

కథారామాయణము	అప్పువుడు రు	0	6	0
రామాయణసారము	డిటో	0	8	0
భారతసారము	డిటో	0	12	0
భాగవతకథాసారము	డిటో	0	12	0
పరశురాముని చరిత్ర	డిటో	0	10	0
భీష్ముని చరిత్ర	డిటో	0	10	0
కర్ణుని చరిత్ర	డిటో	0	10	0
ఉత్తరరామాయణసారము	డిటో	0	10	0
శ్రీరామచంద్రమూర్తి	డిటో	0	10	0
రామరాజీయము	డిటో (నవల)	1	0	0
అష్టాదశపురాణసార సంగ్రహము ఒక్కొక్కభాగం		1	0	0

లెక్కల పుస్తకములు, నోటిలెఖలు.

2, 3, 4, 5 తరగతులకు (అప్పువుడు)		0	4	0
2, 3, 4 తరగతులకు	డిటో	0	2	0
గణితసారము 1 వ భాగము 4-త	ఆర్. వీరభద్ర	0	10	0
గణితసారము 2 వ భాగము 5-త	రావుగారిచే	0	14	0
తెలుగులెక్కల పుస్తకము		0	3	0
ప్రహ్లాదచరిత్ర	డిటో	0	4	0
భీష్మమహిమ	డిటో	0	5	0
భోజచరిత్ర ప్రథమభాగము	డిటో	0	4	0
అజ్ఞాతవాసము		0	6	0
అభిమన్యుడు (భో॥ నారాయణమూర్తి గారిచే)		0	6	0

వలయువారు—: రామా అండ్ కో., ఏలూరు.
వేంకటరామ్ అండ్ కో., బెజవాడ.

Five Historical Playlets.

చారిత్రనాటకపంచకము

ఇది

కాకినాడలోని మెక్లారిన్ హైస్కూలు

ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయుఁడగు

వింజమూరి వెంకటలక్ష్మీనరసింహారావుచే

రచియింపఁబడియె.

పబ్లిషర్సు

రామా అండ్ కో, ఏలూరు

రెండవకూర్పు

1926.

[వెల రు 0-8-0.

అంకితము.

గీతము.

సర్వరససౌరభములఁ బ్రసారమీను
వీరమతియను సంపెంగవిరిని, మహిత
సౌమ్యగుణగంధిలమగు కృష్ణాకుమారి
యనెడు విరజాజిసుమమును, స్వార్థమగు సు
వాసనాసంతతినివీచి ప్రథితిఁగన్న
పున్నానొప్పుమల్లికాపుష్పమును, సు
శౌర్యపరిమళప్రకటనాశక్తిమించి
యశముఁగనిన వీరాబాయియన్గులాబి
పువ్వును, నైర్మల్యలావణ్యముల నిధాన
మగునసామాన్యయను ధవళాంబుజమును
నీచరణపూజకర్పింతు నెమ్మిఁ గొనుము
పరమపావనచరిత్ర! యో భరతమాత!

FOREWORD.

This little book contains five short stories told in dialogic form. The themes which concern female virtue and courage are more or less historical and are inspiring. The book is, on the whole, well written and will afford very useful reading especially to girls.

5-3-1919. (Sd) **JAYANTI RAMAYYA.**

Rtd., Deputy collector.

అభిప్రాయము

మన బాలురును బాలికలును మన దేశమునందలి పురుషరత్నములయు నారీమణులయు నుత్తమచారిత్రములను జదివిన వారి హృదయకమలముకుళములు వికసించి ధైర్యాదిలక్ష్మికి నిలయములై విద్యాదేవికిఁ బీఠములై ప్రకాశించును. అందులో వీరమాతల పావనచరిత్ర లవశ్యము నెఱుంగఁదగినవై యున్నవి. ఈయెఱుంగుటకు దృశ్యప్రబంధముల మూలముగానైన మఱింత

హృదయమునకు నాటును. దృశ్యప్రబంధములు హృదయముల బాగుగా వికసింపఁజేయుననుటకు సంగతిని ప్రబోధ చంద్రోదయపు చరిత్రి బాగుగా బోధచేయుచున్నది. వేదాంత మెన్నిసారులు తన శిష్యులకు బోధించినను వారికి బాగుగా నంటకుండుటచే వారికి లెస్సగా నయ్యది బోధలోనికి వచ్చుటకై కవి ప్రబోధ చంద్రోదయమును విరచించి ప్రదర్శింపించెననియు నందుమూల ముగా నాతని శిష్యులు వేదాంతమును జక్కఁగా గ్రహించి రనియుఁ బెద్దలు చెప్పుదురు. కాన దృశ్యప్రబంధములు విషయ మును హృదయముల బాగుగా నాటఁజేయుననునది నిర్వివా దాంశము. శ్రీ వింజమూరి వెంకట లక్ష్మీనరసింహారావుగారు వ్రాసిన "చారిత్రనాటకపంచక" మీ విషయములో బాగుగా నున్నది. కవిత మృదువుగను బఠనీయముగను నున్నది. ఇందు వర్ణింపఁబడినవి వీరనారుల చరిత్రములు సంగ్రహముగా నుం డియుఁ గవి యాశయమును జక్కఁగా బోధించునవిగా నున్నవి.

ఇట్లు,

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి.

పీఠిక

చదువరులారా !

నేనీ చిన్ని పొత్తమును బడులలోఁ జదువు బాల బాలికా సంఘముల నిమిత్తమే ప్రచురించితిని. "ప్రతి దేశమున స్వజాతీయ గౌరవము నిలుపఁ బెట్టుటకు జనసామాన్యమునకుఁ బరమనీతి బోధకము లగు పురాణేతిహాసములతోఁ బాటు చారిత్రకథలను నేర్పవలసి యున్నది. ఆకథలు కేవలవచనరూపమున వ్రాయుట కంటెఁ గద్యపద్యాత్మకముగ సంభాషణ క్రమమున వ్రాయుట మేలు. ఆరచనలు మిగుల బెద్దవిగ నుండక సులభశైలితోఁ నొప్పుచుండి బాలురుగాని బాలికలుగాని యొక గంటలోఁ బూర్తిగఁ బఠింపఁదగినవై యుండుట లెస్స" యని యూహించి యీచారిత్ర నాటకపంచకమును రచియించి ప్రకటించితిని. ఒక దేశములో శేముషీమంతులు, శూరశిఖామణులు, కళాకోవిదులు నగు పురుషపుంగవులు పుట్టుటకుఁ దద్దేశకాంతల యౌన్నత్యమే కారణము. ఒక దేశమభివృద్ధిలో నున్న దన నందలి స్త్రీలపరిస్థితి చక్కఁగ నుండుటచేతనే యని గ్రహింపనగును. పూర్వము మనహిందూదేశముకూడ నభ్యున్నతదశయందుండుటకుఁ బ్రతిభాశాలినులగు మనహైందవనారీరత్నములే యని తెలుపుటకుఁ గొందఱు శుభగుణశోభితలగు సత్ప్రసిద్ధ లలనాలలామలను గథానాయికలనుగాఁ దీసికొని యైదు నాటకములను రచించితిని. కావున నీపుస్తకము విద్యనర్జించు బాలికలకే కాక బాలురకును బఠనీయ గ్రంథమగును.

ఇందు నేను లాక్షణికులచే నియమింపబడిన నియమములేమియుఁ బాటింపక ప్రకృతనాటక రంగమునఁ బ్రదర్శన యోగ్యములగు రీతిని మాత్రమే వ్రాసితిని. ఏఁటేఁట నుపాధ్యాయ శిక్షను బొందు క్రిందతరగతి విద్యార్థులకు నాటకములు పఠనీయగ్రంథములుగా దొరతనమువారు నియమించుచున్నారు. అవి పెద్దవగుటచేఁ బ్రదర్శనీయములుగా లేకపోవుటయేగాక, రెండు సంవత్సరములు చదువవలసిన విద్యార్థుల యభిరుచులు సుస్థిరములై యుండకున్నవనియు, పాఠశాలలయం దప్పుడప్పుడు జరగు సభలలోఁ బ్రదర్శించుట కనువగు చిన్ననాటకము లవసరములనియుఁ మఱియు నాలుగైదాఱవ ఫారములకు దొరతనమువారేర్పఱుచు పఠనీయ గ్రంథములలో నిట్టి వావశ్యకములనియుఁ గొందఱు ప్రధానోపాధ్యాయమిత్రులు నాతోఁ జెప్పుటచే నేనీ పనికి దొరకొంటిని. కావున విద్యాభిమానముగల వారెల్లరీ గ్రంథమునకుఁ దగునాదరమునొసఁగి మఱియు నిట్టి గ్రంథముల రచించుటకు నన్నుఁ బ్రోత్సహింతురని నేను నమ్ముచున్నాను. ప్రమాదజనితదోషము లేవేని నిందున్నఁ గాంచిన మిత్రులు నన్ను మన్నించి వానిని నాకుఁ దెలిపినఁ బునర్ముద్రణమందు సవరించుకొందును.

కాకినాడ,
రామారావుపేట.
1-3-1919 సం॥

ఇట్లు
బుధజనవిధేయుఁడు,
వింజమూరి వెంకటలక్ష్మీనరసింహారావు.

II

క్రీ॥ శ॥ 1858 వ సంవత్సరప్రాంతమున నుత్తరహిందూ స్థానమునందు జరిగిన సిపాయీల మహాకలహముతో హిందూ దేశమునందు చైతన్య మడుగంటినదని చెప్పదగును. కాని యీమధ్య నొకనూతన చైతన్యము ప్రజలయందుద్భవించినది. ఇప్పుడు దాని ప్రభావముచే దేశాభిమానమంకురించినది. దీని నభివృద్ధిలోనికి దెచ్చి వికసింపజేయుటకు బలువురు పలుమార్గ ముల నవలంబించుచున్నారు. దేశాభిమానమును పురికొల్పు గ్రంథముల రచించి చదువరుల హృదయముల కెక్కించుట యొక మార్గమైయున్నది. నాటకరచనమువలనను, నాటక ప్రదర్శనము వలనను దీనిని సాధింపవచ్చునను నమ్మకమెల్లవారికి గల్గు చున్నది. రసపుత్రవిజయము, శివాజీచరిత్రము, రాణీ సంయుక్త మొదలగు నాటకము లిందునిమిత్తము వ్రాయబడియుండుటచే జనుల మనముల నాకర్షించి యుత్సాహమును ప్రేరేపించు చున్నది.

నిక్కమగు దేశాభిమానము బాలురకును బాలికలకును నుగ్గుపాలతోనే జీర్ణింపజేయవలసియున్నది. దీనిని పురుషులు పూనుకొనుటకంటె స్త్రీలే యిట్టిసత్కార్యాచరణమునకు బూను కొన్నయెడల దేశాభిమానము వెంటనే వేరూని సద్యఃఫలము లియ్యగలదు. ఇందువలన స్త్రీవిద్యయొక్క యావసరము విశదమగు చున్నది. ఈగ్రంథకర్తకు తనసహధర్మచారిణి తోడగుటవలన

నిదివరకు పత్త్రికా ప్రచురణము వలన స్త్రీవిద్యాభివృద్ధికై కొంతపనిచేసి యిప్పుడు కొంతనూతనమార్గమును ద్రొక్కుచున్నను దేశాభిమానమునకు నాటపట్టగుమహారాష్ట్రిచరిత్రమును, రసపుత్రులచరిత్రమును నాధారముచేసికొని నాటకరచనకు దొడంగినాము.

అవక్రమగు పరాక్రమముచేతను, ఉపమానరహితమగు సాహసాతిశయము చేతను, కుంటువడని దేశాభిమానము చేతను, నిష్కలంకంబులగు ధైర్యగాంభీర్యాదిసద్గుణపుంజముల చేతను, మహారాష్ట్రిలును, రసపుత్రులును నన్నిగాంచియుంశిరి. వీరి సుగుణ రాజియంతయు మొగలాయీలచే రాపిడినిబొంది కాంతి హెచ్చియున్నది. కావున వీరిచత్రిము నాధారముచేసికొని నాటకములరచించుట దేశమునకు మహోపకారమగుచున్నది. ఈనాటకములందలి ముఖ్యపాత్రిములన్నియు స్త్రీలే యయియున్నారు.

పాతివ్రత్యమువిషయమున శౌర్యప్రకటనమున వీరమతి సమానరహిత ; తనపవిత్రితనిల్పుకొనుచు దేశక్షేమమునకై స్వార్థత్యాగ మొనర్చుటలో కృష్ణాకుమారి నిరుపమాన ; రాజభక్తి విషయమున తనకన్న కొమరుని గోల్పోయి ప్రభుకుమారుని ప్రాణములగాపాడిన పున్నా బాయి యద్వితీయ ; దేశాభిమానముచే . తన పెనిమిటిని యుద్ధమునకు బుర్రికొల్పినను నాతడు వెనుదీయుటచే స్వయముగా సేనల రణరంగమునడిపించె

యోటమిపొందియు నక్బరునిప్రాణముల హరింపజూచిన వీరాబాయి శౌర్యసాహసములయందు నిస్తుల; శత్రువులచే తన ప్రాణప్రియుని ప్రాణములుదీయబడినను, నాతనికొమార్తె ప్రాణములుగాపాడిన యసామాన్య దయారసమునందు నిజముగా నసామాన్య. ఇట్టి స్త్రీరత్నముల కథానాయికలగావించి నాటకములరచించి ప్రదర్శింపించినయెడ స్త్రీలోకమునకు మిగుల బ్రయోజకరముగానుండును. దేశాభివృద్ధికి ముఖ్యకారణము స్త్రీజాతియౌన్నత్యమునకు వచ్చుటయే. వారిమూలమున వారి సంతానమునకును, దేశాభిమానము, శౌర్యము, సాహసము, ధైర్యగాంభీర్యాదిగుణము లలవడును. సాధారణముగా మన కోని నాటకములన్నియు, సాయంతమునకు ప్రారంభించిన తెల్లవారువరకును నాడుటకనువై యున్నవి. నాగరకులగు స్త్రీలు నాటకప్రదర్శనముకొరకై యంతవరకు కాలమును వ్యయపరుప జాలరు. కావున నీనాటకములు గంట గంటన్నరలో ప్రదర్శించుటకు ననువుగానున్నవి. రసపుష్టికి ననవసరములగు నిర్బంధములగు నాటకలక్షణములను త్యజించి, పాత్రోచితములగు సంభాషణములచేతను, యథాస్థానములందున్న కీర్తనములతను, ద్రాక్షాపాకముగలవగుటచే సుగమములగు పద్యావళులతను నీనాటకములు విరాజిల్లుచున్నవి.

ఇట్లు,

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహాచార్యులు, బి.ఏ.

వీరమతి.

ఇందువచ్చు పాత్రిలు.

జగదేవుఁడు:—మాలవ దేశాధిపతి యగు ఉదయాదిత్య మహా రాజు కొమరుఁడు—కథానాయకుఁడు.

ధీరసింహుఁడు:—జగదేవుని తల్లి సోళంకరాణిచేఁ బంపఁబడిన సేనానాయకుఁడు.

సుధర్ముఁడు:—పట్టణ సంస్థానాధిపతి.

లాలుదాసు:—సుధర్ముని కొత్వాలు కొడుకు.

వీరమతి:—టుకటోడా పురాధీశ్వరుఁడగు బిరజమహారాజు కూతురు—కథానాయిక.

జగద్ధవలుడు:—వీరమతి కొడుకు.

దొంగలు నల్వురు:—ఉదయాదిత్యుని పెద్ద భార్య వాఘేలి రాణిచేఁ బంపఁబడినవారు.

జామోతి:—మిండగత్తెయగు వేశ్య.

కఠోరకుఁడు, భీమణుఁడు:—పౌరులు.

—• కథాసంగ్రహము. •—

శాలివాహన శకమందలి రెండు మూఁడు శతాబ్దముల మధ్యమున గుజరాతు దేశమున టుకటోడా పురమునందు బిరజుఁడను రాజేలుచుండెను. అతనికి సుందరాంగియు సుగుణవతి

యునగు వీరమతియను పేరు గల చెలియలు గలదు. ఆమెను మాళవ దేశము నేలు ఉదయాదిత్యుని రెండవభార్య కొడుకైన జగదేవునికిచ్చి వివాహము చేసెను. ఉదయాదిత్యుని పెద్దభార్య వాఘేలి రాణికిని రెండవభార్య సోళంకి రాణికిని మనస్పర్ధలుగలవు. రాజు పెద్దభార్యను ప్రేమించుచు రెండవభార్యనుగొడుకును నిరసించుచుండెను. తుదకు జగదేవుఁడు తండ్రి రాజ్యమును వదలి పోవలసివచ్చెను. అతఁడు తోడాకతొపునకుఁ బోయి బ్రతుకఁజూచుచుండ దారిలో నతని కెన్నియో యాపదలను సవతితల్లి గల్గింపబోయెను. అవి యన్నియు నతని సహధర్మచారిణియగు వీరమతి సహాయ్యమున నివారింపఁబడినవి. తుద కతఁడు పతివ్రతాతిలకమగు భార్యమూలమునను దన తెలివిదేటల మూలమునను బట్టణ సంస్థానమున కధపతియై, యవల దండ్రిరాజ్యమునుం గొని కీర్తిఁ గాంచెను. అనుకూల భార్యావంతుల కెందును శుభములే కలుగునుగదా !

ప్రథమ రంగము.

(రంగము:—టుకటోడాపుర పరిసరోపవనము—జగదేవుఁడు గుఱ్ఱము నెక్కి వచ్చుచుండును.)

జగ:—(తనలో) ఆహా ! నా సవతితల్లి వలన నాకెట్టి విపత్తులు సంభవించినవి ! తన యంతఃపురమునకు నిర్మల మనం

బుద్ధిఁ బోయిన నాపై నామె లేనిపోని నిందలుమోఁపి
నా తండ్రికి నాపై యేవపుట్టునట్లుఁ జేసెఁగా!

తే-గీ. కుటిలవృత్తితోఁ జిత్రాంగి • కొడుకుఁజీకి
లేనిపోని నిందలమోఁపి • హానిసేయఁ
బూనదే! యట్టి దుర్బుద్ధి • పుట్టెనేని;
కాఁడు వారెంతపనికైన • నోడువారె!

కానిమ్ము నేనిప్పుడు పట్టణసంస్థానాధీశ్వరు నాశ్రయించి నావర్ణాశ్రమమునకుఁదగిన యధికారము సంపాదింపఁ బ్రయత్నించెదను. ఈలోపున నా యర్ధాంగియగు వీరమతి నొకసారిచూచి యామె యనుజ్ఞవడసి మఱిపోయెదఁగాక. (అని గుఱ్ఱము నొక చెట్టునకు గట్టిపెట్టి, సమీపఫలవృక్షములందు వ్రేలాడు పరిపక్వఫలములఁగోసి భక్షించి సెలయేటియందలి నిర్మలజలముల గ్రోలి యొక వృక్షచ్ఛాయ విశ్రమించుచుండు).

ప్రవేశము:—నలువురు దొంగలు.

మొదటిదొంగ:—ఓరన్నా! మనం పుత్తికట్టం పోంతున్నాంరా. ఆజగ దేడుగాండు అమ్మగోరి ఆలోసనలన్నె తెల్సుకున్నా డుకామోలు. ఏసందుల్లో దాగేడో: ఏలోయల్లో పోతున్నాడో ?

రెండవదొంగ:—నిజంరా. లేనిపోని సొద తెచ్చిపెట్టుకున్నాం. ఆడెంత టక్కరోడనుకున్నావు? సయితల్లి తన్ను సంపడానికి యేర్నోపంపుతుందని తెల్సె యీసికుడ్డాటి పాటిపోయాడు.

మూఁడవదొంగ:—కానీరా ! తొందరమడకురా ? ఇంకా
యెంతుకుదారి. ఓరదిగో ! అదుగో ! ఆచెట్టుక్రిందేదో
గుఱ్ఱంవుందిరోయి. ఆలాపోయి సూద్దాం రండిరా.

(నల్వురునునిద్రించుచున్న జగదేవునిసమీపమునకుఁజనుదెంతురు)

నాల్గవదొంగ:— (మెల్లగా) ఓనాల్! ఈడు జగదేవేరా !
మనపున్నెంపుచ్చింది. పోలేరమ్మకు మనమీద దయొ
చ్చింది. ఈణ్ణి పట్టుకపోయి రాణీయోరికప్పసెప్పి, ఆతల్లి
చ్చుడబ్బులో సగం అమ్మోరికి మేకపోతు లేటకింద
కర్చుపెట్టాలి, రండాల్ ! పట్టుకొందారి.

(వారు గాఢనిద్రయందున్న జగదేవునిఁ బాశములచే బంధించి
లేవనెత్తి మేనాలోనుంతురు. జగదేవుఁడు మేల్కొనును.)

జగ:—ఓరీ చోరులారా ! ఆఁడుదానిపనిచేసితిరేమిరా ? మీకు
పౌరుషమున్నఁ గట్టుల విప్పి నాతోఁ బోరుఁడు. నన్ను
జయించి కొనిపొండు.

దొంగలు:—మాట్టాడకయ్యా ! మూసేతిలో సిక్కావు. ఇంకె
క్కడికి పోతావు. ఓరే ! ఈడిమాటల్తోయేమ్మనకు ?
మేనాయెత్తండి.

జగ:—ఆహా ! నాస్థితి యెంతకు వచ్చినది. దైవమా ! నీకేమి
యెగ్గొనర్చితిని. నాపైఁ బంతము బూనెదవేల ? నిన్ను
నిరంతరము సేవించువారల నిట్లేఁచెదవా ? లేక
నన్ను మాత్రమే యిట్లు వెతలఁబెట్టుచున్నావా? నీవు

చెలి:—అమ్మా! అంతయు వాస్తవమే. మీతో నేనుగూడ నేకీభవింతును. భూతహింస మాన్పించుటకే తొల్లింటి యార్యులు మృగయ క్షత్రియ ధర్మములలో నొకటి యని పల్కిరి.

వీర:—సఖీ! వేటవేడుకలో మునిఁగి మనము ప్రొద్దుపోవుట కూడ నెఱుంగకపోయితిమి. అదే భానుఁడు పశ్చిమ దిక్కాంత యమర్చిన సింధూర వర్ణంపుఁ బాన్పుపై మేను వాల్పఁబోవుచున్నాఁడు. మనముకూడ మసలక బసలకుఁ బోదమురమ్మా.

సేవకుఁడు అమ్మా! ఒకగడియక్రింద నెవ్వఁడో రాచ వాఁడు, ఆచెట్టునీడఁ బవ్వళించియుండెను. వానినిప్పుడే నలుపురుదొంగలు బంధించి కొంపోవుచున్నారు. పాప మాతని నెవ్వరైనఁ గాపాడిన బాగుగనుండును. సెలవైన బోయివత్తుము.

చెలి:—అమ్మా! మనముపోవుదమా! పురుషవేషముల నుంటిమిగదా! పౌరుషము చూపవలదా?

వీర:—అవశ్యము పోయెదము. వానిని విడిపింపలేకపోయిన మనతోత్రమెందులకు? పద. (నిష్క్రమింతురు.)

తృతీయరంగము.

విరజమహారాజాంతఃపురము—వీరమతి జగదేవులు ప్రవేశింతురు.

జగ:—నాబహిఃప్రాణమా! నీవును నీచెలియు నాయుధపాణులరై యాసమయమున రాకుండురేని నేనీపాటి కేమై యుందునో? భగవంతుఁడు మిమ్ముఁ బ్రేరేపించి పంపఁబట్టి మరల బ్రతుకఁగల్గితిని. పరమేశ్వరుఁడు నన్ను శోధించుచున్నాఁడుగాని హింసింపఁజూచుట లేదు. నీవంటి సుశీల నాకిల్లాలైయుండుట నాభాగ్యమేకదా?

ఉ. పూరుషుఁడెంతొ పున్నెము • మున్నొనరింపక యున్నచో సదా
చారము, సాధువర్తనము • చక్కఁదనమ్ము, పరాక్రమంబునుం
బేరిమినొందుసత్సతిని • విశ్రుతశీల! భవాదృశిన్, కులా
ధారను భార్యగాఁబడసి • ధన్యతఁగాంచునె జన్మమిద్ధరన్.

వీర:—నాథా! మీరిట్లు కొనియాడుటకు నేనుజేసిన ఘనకార్యమేమి? నాధర్మమే నేనొనరించితినిగదా?

దానికేమిగాని మీరు మాకుఁ దెలియఁజేయక యొంటరిగ వచ్చుటకు గతంబేమి?

జగ:—నీవు పుట్టినింటికిఁ బోయినది మొదలు మాసవతితల్లి నన్ను పఱచినపాట్లు చెప్పఁదరముగాదు. వానిని సహింపలేక పట్టణ సంస్థానమునకుఁ బోయి కొంతకాలమచట నుండ నిశ్చయించుకొని, నీసెలవుగైకొనిమరిపోదమనియిటువచ్చి

తిని. ఎట్టికష్టములు వచ్చినను నిన్ను, నీసోదరుని జూచు భాగ్యముంగంటిని. ఇఁకవద్రాజ్యమునకుఁ బోయి యేదో యుద్యోగమునుసంపాదించుకొందును. నాకనుజ్ఞయిమ్ము.

వీర:—ప్రాణనాథా! ఇట్లనుట న్యాయమా? నను వీడి పోవుట తగవా? నేను సహధర్మచారిణినిగదా! మఱియు నన్నుఁ గొంపోవుటవలన లాభముంగలదు. అబలనని యనుమానింపకుఁడు.

తే. గీ. అబలనని యెంచి నన్వీడి • యరుగవలదు
సబలలౌదురొక్కొకతఱి • నబలలిలను
సత్యభామ భర్తకు విప • త్సమయమందు
సాయమై శత్రుకోటుల • జంపలేదె?

కావున మీవెంట నరుగుటకు నాకనుజ్ఞనొసంగుఁడు.

జగ:—అటులే యరిగెదము. రమ్ము నినుఁ గూడియుండ నాకే యాపదలును బొరయవు. నీవుశుభాంగివి. ఇఁక నాకు శుభములకేమికొఱఁత? (నిష్క్రమింతురు.)

చతుర్థరంగము.

పట్టణపుర ప్రాంత ప్రదేశము.

(వీరమతి జగదేవులు, ధీరసింహుఁడనువానితోఁ బ్రవేశింతురు)

జగ:—ధీరసింహా! నీవు సార్థకనామధేయుఁడవు. నీసాహాయ్యమునకుఁ గడుమెచ్చితిని. భగవంతుని యనుగ్రహామే

యుండి మరల స్వదేశమునకు రాఁగలుగుదునేని నీకుఁ దగురీతి సత్కారమొనరించెదను. నాక్షేమ మరయుటకై నిన్నుఁబంపి నాకు దారిలో భోజనాది వసతులేర్పఱచిన మాజననికి నాకృతజ్ఞతా వందనములని మనవిచేయుము. వీలైనంత త్వరగా మరలివచ్చి యామె యలమటఁ దీర్చెదనని చెప్పుము. నీవిఁకఁబొమ్ము. అదే పట్టణపురమును సమీపించుచున్నాము. ఇఁక మాకేరి వలనను భయముండదు.

ధీర:—రాజకుమారా! మీతల్లి సోళంకిరాణి మీతో నిట్లు చెప్పుమన్నది.

"మ. భరియింపందగు భర్తృపీడననునా • భాగ్యంబుఁగోల్పోయినన్
జిరకాలంబు చెఱన్ గ్రసించినను నే • జింతాకులస్వాంతనై
తిరుగంజాల్మి, కుమార! నీదుముఖ స • త్తేజంబువీక్షింప దు
ర్భరదుఃఖాంబుదముల్ నశించు, మఱిశో • భావంతమౌ మన్కియే.

అటుగాన నన్నుమాని నీవెందేనిఁబోకుము. మనమిరువుర మే కానని కడనో పడియుండి కాలక్షేపము చేయుదము. ధర్మజీవనమునకు రాజ్యము లేకావలెనా!" అని. కావున మాఱుమాటాడక రమ్ము మీయమ్మకడకు.

వీర:—ప్రాణేశ్వరా! మీతల్లిగారట్లు దుఃఖించుచుండ మీరిట్లువిదేశములందుంట భావ్యముకాదు. వెన్కకుబోదము

రండు. కష్టమో సుఖమో యామెయొద్దనే యుండి పొందెదము.

జగ:—వీరమతీ ధీరసింహులారా! వినుఁడు.

తే. గీ. ప్రాణమును గోలుపడియైన ♦ మానమునిలు
పుకొనఁజూచు సుక్షత్రియ ♦ పుంగవుండు
సవతితల్లిఁగూడి నన్ను నా ♦ జనకుఁడనిన
నిందలకునోర్చి యింకఁట ♦ నిలువఁదగునె?

అదిగాక నేనింటినుండి బయలుదేఱునపుడు నాబాహా బలముచేఁ గీర్తిసంపాదించి కాని మిమ్ముదర్శింప' నని మాతండ్రి తోఁ బ్రతినపల్కి వచ్చితిని. కావున వెనుకకు మరలఁజాలను. మాయమ్మ నోదార్పుము. కొంచెముకాల మోపికపట్టుమను ము. మహాశౌర్యవతియు సుగుణవతియు నగు వీరమతితోడనుండ నాకేయపాయమును గల్గదనుము. పొమ్ము.

ధీర:—చిత్తము. అటులైన నాకు సెలవిండు. మీకు సర్వశుభ ములు గలుగుఁగాత.

(నిష్క్రమించును.)

వీర:—మనోహరా! మీరావ్యాఘ్రమును జంపునపుడు చెట్టు మీఁదనుండి కత్తిని విసరినవాఁడు వాఘేలిరాణిపిమ్ముని వలెఁ గన్పట్టెను. వాఁడు కానియెడలఁ బూర్ణముగా వేషముల మార్చుకొనిన మనల నితరులెట్లు గుర్తింప గలరు? ఆపులినోటఁబడకుండ మనముతప్పించిన బ్రాహ్మ

ఁగాఁడు ; హంతకులెవ్వరో యెవ్వరినో చంపుట కీప్రాంత
మునఁ గాచికొనియుండి' రని చెప్పకుండిన మన మేము
రియే యుందుము.

జగ:—అవును. వాఁడు వాఘేలి రాణి తమ్ముఁడే. ఇదే వాని పేరి కత్తి మీఁదఁ జెక్కఁబడియే యున్నది. వాఁడు నీవంటి పవిత్రురాలిచేతిలోఁ జచ్చుటచే ధన్యుఁడు. నీదయచే నాకు రెండుగండములు గడచినవి. అదే! పట్టణపురము. నీవాచెఱువుగట్టునఁ జెట్టునీడఁ గూర్చుండుము. నేను ఊరిలోనికేఁగి తగిన బసకుదుర్చుకొని వచ్చెదను. (వీరమతి యట్లు కూర్చుండును. జగదేవుఁడు పురములోనికిఁ బోవును.)

వీర:—(చేతులు జోడించి యూర్ధ్వముఖియై)

తే. గీ. జనని! నిఖిలశుభప్రదా ♦ యని భవన్మ
హాకృపావిశేషమున గ ♦ హనపుసీమ
యెట్టులో దాఁటి సుఖముగఁ ♦ బట్టణంబుఁ
జేరితిమి, నీదెసుమ్మి మా ♦ భారమింక.

తే. గీ. తల్లి! భక్తులకిలఁ గల్ప ♦ వల్లివీవు;
నిన్ను నమ్మిన వారికే ♦ బున్నెమొదవి,
జగతిపైఁ గష్టజాలము ♦ విగతమగు న
టంచువింటిమి; కావుమో ♦ యమ్మ మమ్ము.

పంచమరంగము.

(ప్రవేశము:- మేనాయొక్క రాజ్ఞీ వేషముతో వచ్చిన జామోతియనువేశ్య)

జామో:—(తనలో) ఒక మోహనాంగి యిచ్చటనున్నదని నాదాసి నరహరిచే విని యిచ్చటికి వచ్చితినిగదా! ఏది యామె? ఇందెందో యుండవలెగదా! అదె యాచెట్టు నీడ నొక జవ్వని యొంటిగాఁ గూర్చుండి యున్నది. ఆమేయేకాఁబోలు వీరమతి.

చ. దినమున కొక్కరూపవతిఁ దెచ్చి యమర్చెదనంచు లాలుదా
సునికడఁబల్కి నమ్మకముఁ జూపి వశీకరుఁ జేసికొంటి; మేల్
ధనముల సంగ్రహించికడు ధన్యతఁగాంచితి; సాటివేశ్యలం
దనితరసాధ్యగౌరవము నందితిఁ బుణ్యముఁ జేసికొంటచే.

(వీరమతికిఁ గొంచెము సమీపమునకుఁజని) ఆహా! ఏమి యీసుందరాంగి సౌందర్యాతిశయము!

ఆ. వె. పూవుఁబోఁడి రూపు పురుషులనేకాక
యాఁడువాండ్రనైన నరతిముంచు
దీనిఁగూర్చి తేని దివ్యభూషల నిచ్చి
లీలఁ బోషింపకున్నె లాలుదాసు?

దీనిని సమీపించి నావచశ్చమత్కృతిని వినియోగించి నాగృహమునకుఁ గొనిపోయెదఁగాక. (ప్రకాశముగా) ఏమమ్మా! వీరమతీ! మీరు పరులవలెఁ బెఱచోట బసచేయఁ జూతురేమి?

మీకు దగ్గఱచుట్టములమైన మేమీయూరనుండు టెఱుంగరా? నీ భర్త నాకొక వేలువిడిచిన మేనల్లుఁడుసుమా. రాజుగారు వాహ్యాళికై పోయివచ్చుచు మార్గమున నీ మగనిఁగని యేన వాలు పట్టి, పిలిపించి, కోటలోనికిఁ దీసికొనివచ్చిరి. నిన్నుఁగొని తెచ్చుటకు దాసీజనమును బంపుట తగదని యెంచి నన్నే వెళ్ళుమనిరి.

ఉ. కాయలుగాచె నాకనులు ♦ కాంచఁగ గల్గితి నిన్నినాళ్లకున్
బాయని వేడ్కనాయనుఁగు ♦ బావ ని,ముద్దుల మేనయల్లునిన్
నాయెద సంతసంబుఁగనె ♦ నాజగదేవుని, నిన్నుఁ,జూడఁగొం
పోయెదరమ్మకోటకు, వి ♦ భుండట నల్లునితోడ వేచెడున్.

వీర:—అమ్మా! మీరు మాకు బంధువులా? మీరిచ్చటనుం డుటయే నేనెఱుఁగను. ఏమి నాభాగ్యము? భగవం తుఁడు జగద్బాంధవుఁడై మిమ్మనుప మాకంతయు శుభమేకదా?

జామా:—తల్లీ! నీ వంటి శుభాంగికి శుభముకాక మఱేమ గును? రా. ఆలస్యము చేయకు. జగదేవుఁడును మహా రాజుగారును మనకొఱ కెదురు చూచుచుండురు.

వీర:—అమ్మా! అవశ్యము వచ్చెదను. (అని లేచి జామాతిచే మేనాలోఁ గూర్చుండఁ బెట్టఁబడి కొనిపోఁబడెను.)

షష్టమ రంగము.

జామోతిగృహములోని గది.

జామో:—అమ్మా! వీరమతీ! మధ్యాహ్నభోజనము నీకింత సదుపాయముగా లేదు. ఇప్పుడైనఁ గడుపునిండఁ దిండు వుగాని లెమ్మా.

వీర:—అమ్మా! నానాథుఁ డికనో యిప్పుడో వచ్చునని యింతసేపును వేచియుంటిని. మఱియు నాతఁడు రాజుగారితోఁ గలిసి భుజించెనని మీరు చెప్పియుంటచే నోర్పువహించితి. నాభర్త యూరనున్నపు డాతనినిఁ జూడకుండ నింతసేపెన్నఁడైన నుంటినా? ఇది యేదో మోసము వలెఁ గాన్పించు చున్నది. నిమిత్తములు మంచివిగాఁ గాన్పింపవు.

జామో:—అయ్యోతల్లీ! నీవు వట్టి బేలవుసుమా. నీనాథుఁ డెక్కడకుఁ బోవునమ్మా? రాజుగారితో షికారు వెళ్లెనేమో! లేక యొకవేళ రాజుగారాతని నీపూఁటకూడ నాఁపిరేమో! నీవు భుజింపుము.

వీర:—నీవు పదేపదే చెప్ప నవసరములేదు. నేనునాప్రాణకాంతునిఁ జూచువఱకు భుజింపను.

జామో:—అట్లయినచో నీయిష్టము. అవె పరిపక్వఫలములు. వానినైన భక్షింపుము. ఆ చెంతనున్నవే యతిరుచ్యము

లగు రసాయనములు. వానినిద్రాపుము. నాకుఁ బనియున్నది—నేఁబోయెద—

(తనలో) తే-గీ. నేనె వేశ్యనఁగఁజాలు ♦ దానిఁ గాని
యితరకాంతలెల్లరు వెల ♦ యింతులౌదు
రెటులు? జగదేక సుందరిం ♦ జిటికలోన
వంటయింటి కుందేలుగాఁ గొంటిఁగాదె.

లాలుదాసు వచ్చువేళ యగుచున్నది. పోయెదను. (అని గదికిఁ బైని బీగము వైచి యావలకుఁ బోవును.

వీర:—(తలుపుచప్పుడువిని) ఆహా! దైవమా! నాకెట్టియిక్కట్టులు తెచ్చిపెట్టుచుంటివి? పెనములోనుండి వేపఁబడుచుండు చేప బాధానివారణార్థము దుమికి పొయ్యిలోఁ బడినట్లు నాబ్రతుకయ్యెనుగదా?

తే-గీ. అక్కటా? యిట్టి మాయలోఁ ♦ జిక్కుకొంటి;
నన్ను జామోతిమోస మొ ♦ నరిచెఁ గాదె?
హారిణివలె దాని వలజిక్కి ♦ యుగడు వడితి;
కరుణ నీచిక్కు విడిపించి ♦ కాతురెవరు?

అప్పుడే జాముర్రాత్రి కావచ్చినది. నాథుఁ డింకను రాఁడయ్యె. ఏమి చేయుదు? (కొంచెము సేపాలోచించి) నేను క్షత్రియకాంతను గదా? వెరవనేల? ప్రాణము పోయినను మానహానీ కానియ్యను. నాయొడ్డాణమందమఱియున్న కత్తియే

నన్నుఁ గావఁగలదు. కానిమ్ము. చూచెదఁ గాక! (ఉలికిపడి) తలుపుచప్పుడు వినఁబడినది. నామనఃకాంతుఁడేమో! (అని ద్వారముకడ కేఁగును).

(ప్రవేశము-సింగారించుకొని హొయలుతో నడుచుచువచ్చు లాలుదాసు)

లాలు:—(తనలో) ఈమెయే కాఁబోలు జామోతి నాకొఱకుఁ దెచ్చిన యన్నుల మిన్న. ఏమి యీామె విన్నాణము!

తే-గీ. కలికిరూపుఁ జూడఁ గనుల ♦ కఱవుదీఱు;
భామరావము వినఁ గర్ణ ♦ పర్వమౌను;
ముగుద దేహసురభి ఘ్రాణ ♦ మునలరించు;
నిట్టి మోహనాంగి లభింప ♦ నెంత సుఖమొ.

(ప్రకాశముగా) సుందరీ! నీయట్టి యందకత్తె దొరకుటచే నేనును, నాయట్టి ధనవంతుడు దొరకుటచే నీవును, నదృష్టవంతులముగదా! నేను గొత్వాలు కొడుకను. నాకడ నపార ధనసంచయములు గలవు. నాయాజ్ఞ రాజాజ్ఞనుమించి లోకులు గౌరవింతురు. నన్నుఁ జేబట్టి సుఖింపుము.

వీర:—దుష్టా! నీవెవడవైన నాకేమి? నన్నీరీతి మాయఁజేసి తెచ్చిన యీ మాయలాడిని నిన్నుంగూడ దుదముట్టింతును. నేను రసపుత్రకాంతను. పతివ్రతను. ఇట్టినన్ను జెఱుపఁ దలఁచుట నీచావునీవే తెచ్చుకొనుట.

* ఈ గీతమందలి ప్రతి పాదము సుత్సాహవృత్త లక్షణమునకు సరిపోయి యుండును.

ఇప్పుడైన బుద్ధిగలిగి నాభర్తతో నన్నుఁ గూర్పుము. బ్రతుకుగనుము.

లాలు:—నీభర్తను నేనే. నన్నే నేనునీకుఁ గూర్పవలయు (అని సురాపాన మత్తతచే నామెపైఁ బడఁబోవును. వీరమతి యొడ్డాణముఁ దమర్పఁబడిన కత్తిని బెఱికి)

వీర:—ఓరి నీకుఁ జేటుకాల మాసన్నమైనది. కాచికొనుము. (అని క్రొబ్బిరిప్పుచ్చినరెఁ దలనఱకును. లాలుదాసు రోజుచు నేలఁగూలును. గవాక్షమునుండి వానిశవమును వీరమతి వీధిలోనికి విసరివైచి లోన గొండెముఁ బెట్టుకొనును. వీధిలోను గృహమందును గలకలము వినిపించును)

వీర:— తే. గీ. దేవ! గృహకలంబమునుండి ♦ తెఱపిఁ జేసి
దొంగలవలనిభయమును ♦ దొలఁగఁ జేసి
కాచిన కరుణామూర్తి వి ♦ కలుషుఁడొకఁడు
మానహానిని బూనఁగా ♦ మలపరావె?

అదె వీధివైపుననున్న కిటికీగుండ లోనికిరా నెవ్వఁడో యాయువుమూడినవాఁడు యత్నించుచున్నాఁడు. రానిమ్ము. వాఁడును యజమానునిచెంతకే పోవును. (అని వానితల యగుపడిన వెంటనే నఱికివైచును. అటులే పదునొకండుమందిభటులఁ జంపును.)

తే. గీ. నాథుఁజూచుదాఁక ♦ నాప్రాణిక విడకుందు;
గదినిఁ జొచ్చువారిఁ జిదిపివైతు;

ఉదయమందునైన ♦ హృదయేశుఁగనకున్న
బలిమిమై నశువులఁ ♦ బాయుదాన.

(ప్రవేశము-రాజు.)

(తనలో) జనులవాంఛితములఁ దీర్చుచు సాధ్యమయినంతవఱకు ధర్మముగాఁ బాలించుచున్న నారాష్ట్రమునందే యిట్టి యల్లరులు గలుగుచున్నవేమి? నేనజాగ్రత్తతో నుంటినా? లేక క్రిందియుద్యోగులు నాకడ యథాస్థితిని మఱుఁగుపఱిచిరా? ఒక్కస్త్రీయేమి! దండనాయకునిఁ గొడుకును జంపుటేమి! అంతటితోఁ దృప్తినొందక పన్నిద్దఱుభటులఁగూడఁ గడతేర్చినదఁట! ఎట్టి రాక్షసకృత్యమొనరించినది? (యోజించి) కాని సామాన్యురాలిక యింత సాహసకార్యమాచరించునా? ఇందేదో రహస్యముండవలెను. పోయి నయమున నామెనే యడిగిచూచెదను. (గదితలుపు దగ్గఱకుఁబోయి బిగ్గఱగా) అమ్మా!

ఉ. పట్టణరాజ్యమేలు నర ♦ పాలుఁడ నేను, సుధర్మనాముఁడన్
బుట్టితి ధర్మమెల్లెడలఁ ♦ బూర్ణముగా నెలకొల్పు; మానినీ
యిట్టి మదీయరాష్ట్రమున ♦ నేమిప్రమాదము సంభవించె, నీ
విట్టిపనుల్ వొనర్చితివ ♦ దేల యెఱుంగఁగఁ దెల్పు; తీర్చెదన్.

వీర:—అయ్యా! నీవు నిక్కముగా నీదేశాధీశ్వరుఁడవైనఁ జెప్పెద వినుము. నే నుదయాదిత్యమహారాజు కోడలిని. బిరజమహారాజు చెల్లెలిని. కారణాంతరమున నేను

నాభర్తయు నీసేవఁజేయునుద్దేశమున నిన్న నీపురికి వచ్చితిమి. నానాథుఁడు నన్నూరిబయటఁ జెరువుగట్టున నుంచి బసఁజూచి వచ్చుటకై యూరిలోనికిఁ బోయెను. అప్పుడు నీళ్లకు వచ్చిన వనితయొ ర్తు నాచరిత్రి మరసి తన యజమానురాలినిఁ బంపినది. ఆమె రాణివలె నలంకరించుకొనివచ్చి నాకుఁదాను దగ్గర చుట్టమని నమ్మించి మోసపుచ్చి యీ మందిరమునకుఁ దెచ్చినది. ఆమె జామోతియనఁబడు వేశ్యాకాంత యని యావల దెలిసికొంటిని. ఎవఁడో కొత్వాలుకొడుకఁట. లాలుదాసువాని పేరఁట. ఆ దుష్టుడు నామానభంగమును జేయవచ్చెను. నేను నయమున భయమున వానికి బుద్ధిఁజెప్పి తుదకుఁ జేయునది లేక వానిని పదముష్టించితి. వాని యనుచరుల సటులనేచేసితి. నాభర్తవచ్చువఱకుఁ గత్తినొరలోఁ బెట్టెను. తలుపుతీయును. నీవు ధర్మపరిపాలకుఁడవేని నామగని నా కప్పగింపుము.

రాజు:—అమ్మా నీచరిత్ర పరమపవిత్రమయినది. నీ భర్తను వెదకించి పంపెదను. ఓరీ భటులారా! ఆకులటాంగన యగు జామోతినిఁ గట్టి కారాగృహంబున నుంపుఁడు.

సప్తమరంగము.

రంగము:—రాజాంతఃపురము.

జగ:—సతీ! నీ యద్భుత చారిత్రమును రాజుగారినోటవిని యానందించితి. నీకతమున జామోతియొక్కయు లాలుదాసుయొక్కయుఁ గుట్రచేత సంభవించిన చెఱ నాకుఁ దప్పినది. రాజానుగ్రహము గలిగినది. దండనాథపదవి చేకూఱినది. గౌరవముతో జీవించు నాధారము గల్గినది.

ఆ. వె. పరమసాధ్వియైన • భార్యఁగూడినవాని
కెంతలాపదలును • నెఱుకపడవు;
మంచువిరియునట్లు • మించియేచెడుబాధ
తెల్లఁ జెదరిపోయి • యెలమిఁగూర్చు.

వీర:—నాథా! నాకతమున నందు రేమి? భగవంతుని కృప వలన ననుఁడు. సర్వసాక్షి, దయామయుఁడు, శుభంకరుఁడు—ఆతడే మనకీ కష్టములఁ బాపి సుఖముల నొడఁగూర్చెను. మనపై నవ్యాజప్రేమఁ జూపిన యప్పరాత్పరుని స్తుతింతము రండు.

జగ, వీర:—(ముకుళితకరులై)

దండకము:—దేవాదిదేవా! యనంతప్రభావా! దయాపూర్ణభావా! మహాపాప సంకీర్ణమైయుండె మాజీవచారిత్ర మీ

లోకమందెప్డు సత్కార్యమొండైనఁ జేయంగ లేకుంటి, మత్స్యం తదాష్ట్యంబు నల్పంగ సంసిద్ధమైయుందు మెల్లప్డు; దక్షైన దాక్షిణ్యరూపుండవౌ నీవు మమ్మెల్లఁడన్ సాదరాయత్త చిత్తుండవై ప్రోచుచున్నావు, తత్ జ్ఞానమేమాత్రమున్నాకు లేదాయె, దుర్బుద్ధిఁదో మేము నీనుండి దూరాన సంచారముం జేయుచున్నాము, నీనిర్మితంబైన ధర్మంబులన్నల్ప లేకుంటి; మున్నుండిన న్నాకు సౌఖ్యాళి జేకూర్చి యేయావంతయైనం బ్రమాదంబు రాకుండఁ గాపాడుచుంటే! మహాప్రేమమూర్తీ! నమస్కారముల్ భక్తిమై చేయుచున్నాము. నీదత్తమైనట్టి యీదండనాధత్వముం శుద్ధభావంబుతో జేయు నుత్సాహముం గూర్చి దేశోపకారంబు తాకృత్యముల్ నల్ప దానన్ భవత్సేవ జేయంగ శక్తుల్ గటాక్షించి మమ్ము ప్రురక్షించుమమా! లోకమందెల్ల బార్జన్యమున్మాని శాంతిం బ్రతిష్ఠించి కాపాడుమయ్యా! త్వదీయేచ్ఛయే సర్వదా చెల్లుఁగాతన్, భవద్రాజ్యమే సుస్థిరంబై ప్రవర్తిల్లుతన్.

జగ:— ప్రియా! నాకు సెలవిమ్ము. నేను న్యాయసభకు బోయి రాజకార్యములు నిర్వర్తింపవలయును. మఱియు మన క్షేమసమాచారములు ధీరసింహునికిని మాయమ్మగారికిని వేగులవాండ్రచే నెఱింగింపవలయును. (నిష్క్రమింతురు)

అష్టమరంగము.

ప్రవేశము:—కఠోరకుఁడు, భీషణుఁడు—అను నిద్దఱుపౌరులు.

స్థలము:—పట్టణపురములోని యొక మైదానము.

కఠో:—ఈజగదేవుఁడు మండకొఁడుకు ముందర మనయాటలే వియుసాగుటలేదు. మనవెఱ్ఱిరాజు వానిపలుకులెల్ల వేద వాక్యములుగానెంచి మనబోంట్లను గఠినముగా శిక్షించు చున్నాఁడు. ఇఁక మన కేదిదారి ? ఏమియుదోఁచకపోవు టచే నిన్నింత యర్థరాత్రమున లేవఁదీసి యిక్కడికిఁ గొనివచ్చితి.

భీష:—మనజట్టువాండ్రిందఱుఁగూడి యెన్నియో దొంగతన ములు, దోపిడులు, హత్యలు చేయించుచున్నారుగదా? వాని నణఁచుటకు రాజునకుఁగాదు వానియబ్బకైనఁ దరముకాదు. కొన్నాళ్ళకైన దీనికంతకును జగదేవుఁడే కారణభూతుఁడని యతఁడెఱుఁగకపోఁడు. తొందరపడకు మనము పదినన్నాళ్లు కష్టములుపడము.

కఠో:—ఓరి తెలివితక్కువవాఁడా ! ఇంకను బెదరిపోవనే యు న్నావా ? మనవాండ్రిల్లరులు చేసినకొలఁది రాజు జగ దేవుని యుపదేశముపై మఱింత కఠినదండనలు విధించు చున్నాఁడు. జగదేవుఁడు తనశక్తిఁ దానే యుప్పొంగి పోవుచున్నాఁడు. ఈనడుమ నాతనికొక పుత్త్రుఁడుపుట్టి

టయు, నాసమయమున రాజుగారు తమకు మనుమఁడు పుట్టినట్టులే యెంచి గొప్ప యుత్సవముం జేయించి యాకుటుంబమువారిని గౌరవించుటయు, నీవు వినియేయున్నావుగదా? అట్లు జగదేవుని వలలోఁ జిక్కియున్న రాజెన్నఁటికేని మరలునని యాసపడకు. అదికలలోనిమాట.

భీమ:—అటులైన మనము చేయున దేమి? నీవే సదుపాయమును యోజింపుము.

కళో:—నాకొక యుక్తిస్ఫురించినది. అదేదన:—మన స్నేహితులు చేయుచున్న దారుణకృత్యములఁజూచి ఱేఁడు భయపడి కాళికాదేవాలయమున సమారాధనలు చేయుటకై నేఁడు స్వయముగా వచ్చుచున్నాఁడు. అతనికి దేవియనిన భక్తిమెండు. నీవాదేవి విగ్రహమునకు వెనుకదాగియుండి యతఁడు ప్రార్థనము చేయునపుడు గంభీరముగా నిట్లుపలుకుము. "ఓరాజా! నీవొక సమస్తసద్గుణపరిపూర్ణుడగు రాజకుమారుని నాకు బలిగా సమర్పింతువేని నీరాజ్యమందలి కలఁతలు రూపుమాయును." అటుపిమ్మట నాఁడేమైన మాక్యలికిన సందర్భాను సారముగా మన యుద్దేశములకు భంగముగాకుండఁ బ్రత్యుత్తరమునిమ్ము. అట్టి రాజకుమారుం డెవ్వఁడనియడిగిన జగదేవునిఁ జేర్కొనుము. నృపుఁ డదివిని జగదేవుని బలియిచ్చును. మనపుణ్యము పండును. ఇదియే తగిన

యుపాయమని నాకుఁదోఁచినది. నీయభిప్రాయ మేమి ?
అట్టులొనరించుటకు నీకు సమ్మతమా ?

భీమ:—పరమసమ్మతము. నీ యోజన మిక్కిలిచక్కఁగానున్నది. ఇది దేవకార్యముగా భావించి నీయుపదేశము ననుసరించెదను. పోదమురమ్ము. తెల్లవాఱుచున్నది. సూర్యోదయమైన రాజు రాఁగలఁడు. ఈలోపుననే నేనక్కడ డాఁగవలయు. (నిష్క్రమింతురు)

నవమరంగము.

రంగము:—జగదేవుని మందిరము.

ప్రవేశము:—చిన్నిపాపని లాలించుచు నుయ్యెలనూఁపుచు లాలిపాటపాడుచున్న వీరమతి.

మధురగతి రగడ.

వీర:—లాలిజగద్దవ - లా। మతివిమలా
జోలలఁబాడెద - లీలఁబరుండుము.
కులయశము నిలుపఁ - గలవాఁడవగుచు
వలసిన శుభగుణ - ములఁ బడయుమొప్పుడు
జననీజనకుల - ఘనకష్టంబులఁ
గనకీవనయము - మనుతసుఖంబున
పుడమిని బాలిం - చెదు ఘనభాగ్యం
బిడి నినుఁబ్రోచుత - మీశ్వరుఁడెలమిన్.

(తనలో) ఏమిది! మధ్యాహ్నము మీఱియుండెను. నా నాథుఁ డింకను రాఁడయ్యె. ఆయనకే దేనివిపత్తు ఘటిల్లలేదుగదా? ఎట్టిపని తొందరలున్నను భోజనమున కింతయాలశ్యము చేయుచున్నఁడును లేదు. ఏమి సంభవించినను పెక్కుసారులు మాకుఁ దోడ్పడి రక్షించిన పరమేష్ఠి యిప్పుడు కావఁడా? తప్పక కాచుననియే నాదృఢవిశ్వాసము. నా విశ్వాసము రిత్తవోదు.

చ. పరమపితా! విపత్తులను • వారిధింబోఁబడి మేరఁగాన కే
మరయుచు దుష్టమానవచ • యంబను నక్రని కాయఘాటికిఁ
దరితులమౌచునుండ మముఁ • దార్కొని కావవె నావనీవయై
వరకృపనట్టులే యిప్పుడ • పాయనిరోధముఁ జేసిప్రోవుమా!

(ప్రవేశము—జగదేవుఁడు.)

(వీరమతి భర్తనెదుర్కొని సాదరమున స్వాగతమిచ్చి) నాథా! నేఁడు మీరేల యింత యాలసించితిరి? (మొగము వంకఁ దేఱిచూచి యాత్రముతో) ఇదేమి? మీ ముఖపద్మమిట్లు వికాసవిహీనమై యున్నదేల? నా నెమ్మది తల్లడపడుచున్నది. ఖేదకారణముం దెల్పి నాయలమటఁ దీర్పుఁడు.

జగ:—ప్రియా! జనియించినదాది నాకును, పెండ్లియాడుట మొదలు నీకును గష్టపరంపరలు గల్గినవి. దైవకటాక్షముచే, నీపాతివ్రత్యమహిమచే, వారినెల్లఁ గడచి యిప్పు రని సుఖింపఁగల్గితిమి. కాని ధర్మపరాయణుల కెందును దుష్టులు సహజశత్రువులై యెగ్గుసేయఁగోయుదురు.

వీర:—ఇప్పుడు దుర్మార్గులెవరేని జేనితో మీా
 సెప్పి ముప్పుఁ దెచ్చిరా ?

జగ:—రాజట్లు సూచకజనుల నుడులవినువాఁడ
 ధర్మసంస్థాపనార్థమై దుష్టశిక్షణమునకు
 టరులు తెగి హత్యలు కావించుచున్నా
 నదియేకద ! తన్నివారణము చేయుమ
 కాళికాదేవిని బ్రార్థించెనఁట. దేవిప్ర
 బలియిచ్చిన శాంతిగల్గునని వచించెనఁట
 డై నగరుఁజేరి యేమిచేయుటకుం దో
 డుఁట. అదివిని నేను దేశముకొఱక
 బ్రాణము లర్పింపనిశ్చయించు కొంటిని.

తే. గీ. దేవికుపహారముగ నాదు • దేహ
 దేవతాత్మప్రీఁగూర్చి • దేశరక్ష
 ణంబొనర్చియు, నృపుని బు • ణం
 కొనియు ధన్యుండనగుదుఁ; గై •

వీర:—ప్రాణకాంతా ! మీా నిశ్చయబుద్ధి
 నన్ను విడిచి మీారు చనిన మీా బహి
 చినవారలగుదురు. అదిగాక మీారు చ
 మున నేను గూడ మీా మార్గ మ
 కాన నాయనుగమనమున కనుమతిం
 కూన నేమిచేయువారము ? (కన్నీరు

ఆ-వె. పరమయోగి పోల్కి ♦ దరహాసమొనరించు
నంతెగాని యితర ♦ మింతఁగనఁడు
అట్టి బాలుఁజూచి ♦ యెట్టులరుగుదాన !
నెవరి కప్పగింతు ? నేది త్రోవ ?

జగ:—మనోనాయికా ! నీవు వగవ నలదు. మనము ముప్వా రము దేవికి దేహము లర్పింతము. బాల్యమందే తవర క్త మును రాజు కొలు కర్పింపనుంట మన పుత్త్రుఁడు జగద్ధ వలుఁడు ధన్యతముఁడు. ఇఁక మనకున్న వస్తుసంచయము లర్థులకు దానమొసఁగి, యుచిత వస్త్రధారణముంజేసి దేవాలయమునకుఁ బోదము రమ్ము. వేగమురమ్ము.
(నిష్క్రమింతురు.)

ద శా వ తా రం గ ము.

స్థలము—కాళికాలయము.

(ప్రవేశము:— వీరమతి, జగద్ధవల, జగదేవులు.)

జగ:—(ప్రియా ! మొదట బాలకుఁడును, నవలనీవును, గడపట నేనును దేవికి గానుకలుగా నర్పింపఁబడవలసియున్నది.

వీర:—(కన్నీటితో) నాథా ! నాచిన్నిసుతురక్తము నాకన్నుల యెదుటఁ గారుచుండ నేను సహింపఁజాల. ముందు నన్నర్పించి తరువాత—[డగ్గుత్తికరాఁగఁ జెప్పలేక వాపోవును.)

జగ:—(ధైర్యముతో) మనోహారిణీ! ఇట్టి పవిత్రసమయమున
పామరులవలె నీవు వగవవచ్చునా? మన యుద్యమమున
కేభంగమును గలుగకుండ శీఘ్రముగా సిద్ధపడుము. నీ
కోరిక చెప్పున ముందు నిన్నే యర్పింతును. మనము
కడపటి ప్రార్థనము సలుపుదము రమ్ము.

జగ, వీర:— (చేతులు జోడించి నిమీలిత నేత్రులై)

పంచ. పరాత్పరా! త్వదీయసేవ - భక్తిమీఱఁజేయుచున్
జిరంబుజీవముల్ధరించి - చేరుచుంటిమయ్య నిన్
ధరన్ స్వధర్మమాచరింపఁ - దాపముల్ఘటించినన్
గరంబునీదుప్రేమకల్మిఁ - గ్రోలినాము ధన్యతన్

పంచ. క్షమింపుమయ్యమా కళంక - జాలమెల్లఁ బ్రీతితో
సమస్తప్రాణికోటిఁగాచి - శాంతినిల్పుమెల్లెడన్
ప్రమోదపూర్ణభావయుక్తి - భక్తులైన మేమిదే
సమీపవర్తనంబుఁగోర - స్వాగతంబొసంగుమా!

జగ:—(ప్రియా! ఇఁక జాగుచేయకుము. రమ్ము. (వీరమతి దేవికి
నమస్కరించి తద్విగ్రహము వంకనే మొగముంచి మెడ
వంచును. జగదేవుఁడు ఖడ్గమును దూసి, జళిపించి,
ఒకించుక సేపు ధ్యానించి, 'జయ్ కాళీ' యనుచు నేయఁ
బోవును. పట్టణ సంస్థానాధిపతి పరుగున వచ్చి యాతని
చేతిని బట్టుకొని యాఁపును.)

సుధర్మ:—జగదేవా? ఇట్టి తెగువ తగునా నీకు? దేవి యడిగినంతమాత్రమున నిన్నుఁ బలిగా నిచ్చెదనంటినా? లేదే. నీవంటి మహానీయుని నాకంఠమునఁ బ్రాణము లుండఁ బోఁగొట్టుకొందునా? దయాస్వరూపయగు దేవి యేలయిట్టి విషమవాంఛ నొందెనని యచ్చెరువొందు చుంటిని. సాహసకార్యము మాని నావెంటరమ్ము.

కాళి:—రాజా! నీక్షేమము నీవెఱుఁగకుంటివి. ఈ యువకుని పై వెట్టికూర్మిఁజెంది దేశమును బ్రజలను నాశముఁ గావించుకొనుచుంటివి. నీకు మేలు సలుపఁబూనియే నేను హితోపదేశ మొనర్చితిని. నీవు వినకున్న మఱియుఁ జేటువాటిల్లునుజుమీ! అసలు నీచిత్తము.

సుధర్మ:—(వినుట నభినయించి) ఈ పల్కులు దేవియే పల్కెనా? విగ్రహము యథాపూర్వముగనే యుండెనుగాని కొంచెమైనఁ జలించుట లేదు. పెదవైనఁ గదలుట లేదయ్యె. ఇదియేదో వింతగాఁ దోఁచెడిని. ఇందేదో మోసముండవలయును. (అని యించుకసేపు యోజించి పటాలున దేవీ విగ్రహము వెనుకకుఁబోయి చూడఁ గ్రింద నక్కి యున్న రాజద్రోహి కన్పట్టును.)

సుధ:—(కోపావేశముచే మొగము జేవురింప) ఓరీ! భటులారా! ఈపాపిని బట్టి బంధింపుఁడు. ఆహాహా! ఎంతమోసము! ఈపాగాథము లెంతఘోరకార్యము లాచరించుచుండిరి. (పండ్లు పటపటఁ గొఱుకుచు)

శా. ఓపాపాధములార ! యస్మదమితా • త్యుగ్రప్రతాపాగ్నికీ
లాపుంజంబులకు న్నిమము న్నలభజా • లపాత్రియులం జేసి సం
తాపంబొందగఁజేయువాఁడ ; జనసం • తానంపుసంక్షోభముల్
వే పోఁగొట్టెద ; మీదుశోణితముల • న్పృధ్వీస్థలి న్జల్లుచున్.

జగ:—(ఆశ్చర్యఁగని తెల్లఁబోయి) మహారాజా! నేను దేవ్యాదేశమైన దనియే నమ్మి యీసాహస మాచరింపఁబూనితిని. కాని నిజము బయలుపడినది. మీరిప్పుడు క్రోధ ఘూర్ణమాన మానసులై యలమట పడకుఁడు. పౌరుల దౌష్ట్యము నేన యడఁచువాఁడ. మీసంకల్పము పవిత్రమైన దగుటచే మేముమరల జీవించునుపాయముగల్గెను.

(ప్రవేశించెనొక యాశ్వికుఁడు.)

ఆశ్వి:—జగదేవ మహారాజుగారెక్కడ? (కలయఁజూచి పచ్చని బట్టలు గట్టుకొన్నవాఁడేయని యానవాలుపట్టి) రాజకుమారా! మీజనకుఁడు మిమ్ము శీఘ్రము తోడ్కొని రమ్మని యానతిచ్చె. దేశదేశములఁ దిరిగి యిక్కడ మిమ్ముఁగంటిని. మీసవతి మూలమున మీతండ్రికెన్నియో యిడుములుగల్గినవి. కాని యవి మీతల్లిచాతుర్యముచే రూపుమాసినవి. రాజిప్పుడు మిమ్ముఁ బట్టాభిషిక్తులఁ గావింప రమ్మనెను. వెనుకటి తప్పులను మన్నింపఁ గోరెను.

సుత:—నాయనా ! నాకుఁ బురుషసంతానము లేదుగదా ! నా కూఁతు ప్రభావతిని నీకొసంగి ముందుగా నా రాజ్యము

నకు నిన్నుఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ జేసెద. ఇచ్చటికే మీజననీ జనకులఁ బిలిపింతు. లెమ్ము రమ్ము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఏకాదశరంగము.

స్థలము:—ధారానగరములోని రాజభవనము.

ప్రవేశము:—ఉదయాదిత్యుఁడు జగదేవుఁడు, ధీరసింహుఁడు.

సోళంకిరాణి, వీరమతి, ప్రభావతి, కొందఱు సేవకురాండ్రు.

ఉదయా:—కుమారా! దుర్జాతయగు నీసవతితల్లి మాయలలోఁ బడిపోయి యెన్నియిడుమలకో పాల్పడితిని. లోకారాధ్య యగు నీజననివలనను, సౌజన్యనిధియగు నీధీరసింహుని మూలముననను నవియెల్లఁ బాసినవి. నేను మీతల్లినెట్లు గారించినను, నామెమాత్రము నన్ను,

చ. చెఱవిడిపించికాచె; రిపు • సేనల యుద్ధమునందునోర్చి రా
జ్యరమనొసంగెఁ గ్రమ్మరఁ; బిశాచియనందగు తత్సపత్నిదు
ష్కరణముల న్మది న్మఱచి • సన్మతిఁగైకొనెదాని ; నట్టిభా
సురగుణజాల నీజనని • సుమ్మి విపత్తులఁదోఁచె నాకిలన్.

నేనెంతపాపినో యంత ధన్యుడనైతిని.

జగ:—జనకా! మీకు వలెనే నాకును బెక్కిడుమలు పొడమినవి. మీకు మీప్రియభార్యవలె నాప్రియపత్ని నాకు వానిని బాపినది. సహజసౌశీల్యమొందు కళత్రము లుఁ బడయుట కంటెఁ బురుషులకు వేరు భాగ్యము గలదా?

పోళంకి:—నాయనా! ఇందు నేనుజేసినదిలేదు. నాకుఁ దోడఁ బుట్టినవాని కన్న మిన్నగ నీధీరసింహుఁడు దోడ్పడెఁ. అతఁడే యీశుభములకు గారణభూతుఁడు.

ధీర:—రాకుమారా! రాజా! నేను నాధర్మము నెఱపితినిగాని యొండాచరింపలేదు. సంస్తవ పాత్రుఁడను నేనుగాను. పరాత్పరుఁడు స్తుత్యుఁడు. అమ్మా! ప్రభావతీ! నీవు నీసవతి వీరమతికైవడిఁ బవిత్రచరిత్రవు కమ్ము. పూజ్యులారా! ఇఁక జాగేల? జగదేవునికిఁ బట్టాభిషేక మొనరింతముఁ రండు. ఇంక మన కేమికావలయును? ఇట్లగుగాక.

తే. గీ. న్యాయమున రాజు లేలుత ♦ మవని నెపుడు;
నిలఁ బ్రజాళికి స్వస్తియె ♦ వెలయుఁగాత;
గో ద్విజ తతికి శుభములు ♦ గూరుఁగాత;
సర్వలోకముల్ సుఖమున ♦ సాగుగాత.

స మా ప్త ము.

పీఠిక.

ఆంగ్లేయులు హిందూ దేశమందు స్థిర రాజ్యమును సంపాదింపఁ బ్రయత్నములు సలుపుచుండఁ, గొంతకాలమువఱకు మన ద్వీపకల్పమునకు నడుమనున్న రాజపుత్రస్థానము మాత్రము స్వాతంత్ర్యము వహించియే యుండెను. ఆంగ్ల నాగరకత యప్పుడించుక మన దేశమునఁ బ్రవేశించినను, రాజపుత్రస్థానమున మాత్రము జొచ్చియుండలేదు. రసపుత్రులు పూర్వాచారపరాయణులై మెలఁగుచుండిరి. పందొమ్మిదవ శతాబ్దారంభమున నుదయపురమును భీమసింగను రాణా యేలుచుండెను. కాని పూర్వీకుల బలవైభవాదులతనికి లేకుండెను. సామంతరాజులందఱు స్వతంత్రత వహించి పేరునకుమాత్రము లోఁబడియుండిరి. అతనికిఁ గృష్ణ యను సుందరాంగియగు కూఁతురుగలదు. ఆమెను బెండ్లియాడ జయపుర యోధపుర రాజులు యత్నములుసలిపిరి. వారిలో యోధపుర రాజు నీచకులజుఁడు. కాని మిగుల బలవంతుఁడు. వానికోర్కె నిరాకరించుట రాణాకును దక్కినవారికిని క్షేమకరము గాదు. కృష్ణాకుమారి నీచునిఁ బెండ్లియాడి తన దేహము నపవిత్ర పఱుచుకంటె మేనుఁ దొరఁగుటయే మేలని యెంచి దేశక్షేమమును దనమానమును గాపాడఁదలఁచి, బలాత్కారమునఁ బ్రాణములు వాసెను. ప్రాణముకంటె మానమెక్కుడని రసపుత్రులుతలఁచు వారనుట సార్థకముచేసెను.

కృష్ణాకుమారి.

ఇందువచ్చుపాత్రలు.

భీమసింగు—ఉదయపుర రాణా.

జయపుర రాజువద్దనుండి వచ్చిన యొకదూత.

సింధియామహారాజు నొద్దనుండి వచ్చిన దూత.

శాంత—భీమసింగుని రాణి.

కృష్ణ—భీమసింగుకొమార్తె.

అజితసింగు—భీమసింగు కుమారుడు.

సగ్వంతసింగు—కరడూరు దేశపు సామంత రాజు, ఒక యోధుడు ఇద్దరు సేవకురాండ్రు.

రంగము:—చిత్తూరులోని రాజభవనమందలి రహస్యాగారము. పీఠముపై రాజు కూరుచుండియుండును. ఎదుట నిద్దరుదూతలు నిలుతురు.

{ తెరచాటున అజితుడు, రాణి, కృష్ణ తగునాసనముల కూరుచుండి యుందురు. }

భీమసింగు:—కాని నాకు దగ్గరచుట్టము, స్నేహితుడునగు జయపురమహారాజునకు నేనుజేసిన వాగ్దానమును జెల్లింపవలసిన విధిగలదు.

జయపురదూత:—సత్యము. మహారాజా! తమరన్నమాట నెఱవేర్పవలయును. కృష్ణాకుమారీదేవిని జాగుసేయక మా

ప్రభునకిచ్చి వివాహముచేయుఁడు. అందునకుఁదప్పిన యుద్ధము సిద్ధమని మా రాజుగారు మనవి చేయుమనిరి.

సింధియాదూత:—అయ్యా! మా ఱేఁడు రాజాధిరాజుగదా? వారికోరిక నిరాకరింతురేని దానఁగలుగు కష్టములు మీరే యెఱుఁగఁగలరు. "కృష్ణ మా యోధరాజును పెండ్లాడి తీఱవలయును. కానిచో నాసేనలా కార్యము నవలీల నొనర్పఁగలవు" అని మామహారాజు నుడువు మనెను. ఆవలమీచిత్తము.

భీమ:—మీయిరువురిలో నెవరికోర్కెఁద్రోసిపుచ్చినను నా దేశము నాశమగుటయు, నాప్రజలు బానిసలగుటయుఁ దప్పదు. అయ్యలారా! మిమ్ము బ్రతిమాలెదను. దయయుంచి మీఱేండ్లతో జెప్పి కోప ముపసంహరింపఁ జేయుఁడు. నాకూఁతురు బ్రహ్మచారిణిగా నుండుననియు వివాహమే యాడదనియుఁ జెప్పుఁడు. వ్యర్థకలహములు తగవని వచింపుఁడు.

తే. గీ. పాలునీరుపోలిక రాచ • వారు కూడి
మనిన, భువియెంత సుఖదమై • తనరుచుండు?
తెగువఁ బరదేశరాజులు • తేఱిచూడఁ
గలరె మనదేశమాత పైఁ • గన్ను లెత్తి?

సిం॥ దూత:—అయ్యా! అన్నిమాటలు మాకు బనికిరావు. నేను సత్వరముపోయి సందేశ మెఱింగింపవలయును.

మీాకు నిష్టమున్నను లేకున్నను, ఆమె సమ్మతి సమ్మతింపక పోయినను యోధపురరాజునకు న బరిణయమై తీరును.

జయ॥దూత:—స్వామీా! విచార మాలోచింపుఁడు. వ సామాన్యుఁడు కాఁడు. ఇడుమలఁ బడఁగలవు.

సిం॥దూత:—ఇన్ని పలుకులతోఁ బనిలేదు. మీారు న నకు సన్నద్ధులై యుండుఁడు. నేఁబోయివచ్చెద-కొండు. (నిష్క్రమించును.)

జయ॥దూత:—అట్లయిన మాారాజా తీసిపోవువాఁడు? పాలుఁడును దండెత్తివచ్చును. సిద్ధపడుఁడు. (నిష్క్రమించు.

భీమ:—ఆహా! నాగతి యింతకువచ్చినది? చక్కని ర్తెను గనుటయు నొక్కతప్పెయయ్యెఁగదా!

తే. గీ. అహాహా! లోకవృత్తియెటుల ♦ నమరుచుం జలజముఖులకొఱకు నెట్టి ♦ కలుషకర్మ ములనయినఁ జేయ వెనుదీయ ♦ రిలను ఘా పశువులు! కలికాలమహిమ ♦ ప్రబలఁబోలు!

కృష్ణ:—(తెరనొత్తిగించుకొని తల్లితోను సోదరునితో శించి) తండ్రీ! వ్యర్థముగా నాయొక్క ర్తమా మనప్రియదేశము నాశమొంద వలనుపడదు. నాకొక్క కోర్కెయున్నది వినుము. (మోకరించి జోడించి)

చ. కొమరుఁడనై తినేని, నను • గోముగఁ బెంచిన వాఁడవయ్యు, యు
ద్ధమునకుఁ బంపకుందువె ము • దంబున దేశముఁగావ? కూతునై
యమరుట, శత్రులక్ సమర • మందు నెదుర్కొనఁజాలకుంటఁ బ్రా
ణములను ధారవోసియయి • నన్ మనసిచ్చుచుఁ బ్రోవనీ సుమా.

మన దేశముకొఱకుఁ బెక్కుమారులు పోరాడిపోరాడి తమసర్వస్వ మర్పించిన యింతమంది జనులఁ గాపాడ నాయల్ప ప్రాణ మొక్కటి యర్పించి నేను ధన్యను గాఁగూడదా? అయ్యో!

తే. గీ. నాదుసౌందర్యమే కార • ణంబు వీరి
ననికిఁ బుట్టిల్లు, దుష్టత్వ • మునకు రేప
ఇప్పుడు నారూపుమాసిన • నృపులకెల్ల
లోఁజలకరుగు ; నుదయపుర • మొందు సుఖము

అన్నా! అదే నీఖడ్గము. ఇదే నాకంఠము (అని పొడుచుకొనును.)

భీమ:—అమ్మా! కృష్ణా! ఏమి? ఏమి? మాకొఱకు నీయసురుల నర్పించెదవా?

కృష్ణ:—ప్రియజనకా! అంతకంటె నెమ్మదికి వేరుపాయము లేదు. నే మరణించిన నీ రాజకుమారులు శాంతింపుదురు. నాశవముకొఱకుఁ గలహింపరు.

శాంత:—తల్లీ! కృష్ణా! నీపలుకులు ములుకులవలె నాహృదయమును భేదించుచున్నవి. అమ్మా! నిన్ను నెవరి కంటఁబడనిచోట దాచెదను. నీకేమిభయము?

కృష్ణ:—అమ్మా! నీవు నన్ను భద్రముగా దాచఁగలవు. కాని యాదవ ద్మార్గులు నేను గనఁబడకపోయినను వారిపని మానరు. వారంతకుఁగల వారిపైఁ బడుదురు. దేశము నాశమొందును.

ఆ వె. కలుషమతులు చేరి ♦ చెలరేగ రెచ్చోటఁ,
పరమశాంతియెచటఁ ♦ బరిఢవిల్లు
అట్టిసౌఖ్యధామ ♦ మందునే వసియింతు
మర్త్యులేరు నన్ను ♦ మలపలేరు.

(సంద్రీనంకఁదిరిగి)నాయనా! నీవుకొంచెమాలోచింపుము.

ఉ. ప్రాణములన్న నాశగల ♦ పౌరులు పెక్కురుపాపమావిధిన్
ప్రాణము గోలుపోయి రిపు ♦ ఘాటికిబాల్పడుకన్న ముందుగా
క్షోణికి భారమైతినరు ♦ శూన్యసుమంగళనేనె భూమిపై
శోణితముల్ వెలార్చి దివిఁ♦జూఱకొనంగలదానఁ బంపుమీ?

భీమ:—(తనలో) ఆహా! నాముద్దుబిడ్డపలుకు లెంతకొనియాడఁదగినవి? ఆనీచులరీతిఁగని యది యిదివఱకే చావఁదలఁచుచున్నది. ఆమె పల్కిన దంతయు సత్యమే. ఆకూళ యోధపురీశుఁడు మహారాష్ట్రసేనా సాహాయ్యముతో నెత్తివచ్చి నారాష్ట్రమును ధ్వంసముచేసి యెడారిగా నొనార్చివైచును.

కృష్ణ:—తండ్రీ! నీవైఖరిఁజూడఁ నీవు మంచిదారిలోఁ బడుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. నేనిప్పుడు చావకతప్పదు. ఆ

చచ్చునది మర్యాదతోఁ జచ్చుట మేలుగాదె? అన్నా! ఆపనినీది. మనకు మానహాని రాకుండఁ గాపాడునదియగు హేతినిదూయుము. వెనుదీయక నాశిరము నఱకుము. ఇదే యొగ్గియున్నాను.

అజిత:—(కత్తియొఱనుండి పెఱికి) ఓనారీశిరోమణీ! నీధైర్యసాహసములు నన్నుఁ బ్రేరేచినవి. నాకుఁ బూర్వస్మృతినిఁ గల్గించినవి. రాఁగల యుగమునందలి రసపుత్రికన్యలు నిన్నుఁ గూర్చిఁ గీతములు పాడుదురు గాక! నీ పావిత్ర్యము మెత్తురుగాక? (అని కృష్ణాకుమారి నేయఁ బోయెను. కాని యంతలోనె ధైర్యము చెడిపోయెను. కరవాలము నేలఁబాఱవైచి, రెండు చేతులతో మొగముఁగప్పికొని యేడ్చును) చెల్లెలా? క్షమింపుము. ఆ క్రూరకార్యమునకు నేను దగను. జూచిచూచి చంపఁ జాలకున్నాను.

తే. గీ. కడపటినిముసమందును • గాంతిచెడక
నిండుజాబిల్లిఁబోలు నీ • నెమ్మొగంబుఁ
జూడ నాధృతియంతయుఁ • శూన్యమయ్యె
నిన్నుఁ జంపఁ జేతులు రావు • కన్నతల్లి!

కృష్ణ:—(తల్లివంక దిరిగి) అమ్మా! కూఁతుమానము చెడనున్నప్పుడు. రాజపుత్రిమాత యిచ్చు తుదికానుకను నాకు దయచేయుమని నిన్నర్థించుచున్నాను. నేను ద్రావుచుం

డఁగనే ప్రాణములూడ్చి విషమునిచ్చి నామానముఁ గాపాడుము. ఆనృపశునకములు వ్యర్థముగా నన్నపవిత్ర పఱుపఁ జూచుచున్నారు.

శాంత:—అయ్యో! నేభరింపలేనే! (అనియేడ్చును.)

కృష్ణ:—(గర్వముతో) నిన్నేయడిగెదను. నాకు వాకుఁగాదు. నీవు గన్న యీశరీరమును నీవురక్షించుకోవా!

శాంత:—(దుఃఖించుచుఁ బోవుచు) కూఁతు కడపటికో ర్కెఁదీర్పని కఠిన హృదయు యగు తల్లి యుండదు. అయ్యో! అయ్యో! నాకు గతియేది? హా! హా!

(అనిపోవును)

కృష్ణ:—చిఱునగవుతో)

తే. గీ. వగపుఁజెందకు నాయనా! ♦ వందురకుము
సోదరా! మున్ను రసపుత్ర ♦ సుందరులెటు
శత్రుకరములఁ బడకన్న ♦ జ్వాలఁబడుచు
తెగవటంచు సమసినారో ♦ తలఁపుఁడయ్య?

అజిత:—అమ్మా? ఆయవస్థవేరు. అప్పుడు మగవాండ్రును దమ యోపినకొలందిఁ బగతుర కెగటార్చి వీరశయనము నలంకరించిరి. ఇప్పుడో—

కృష్ణ:—ఇప్పటి మనుజులే వేరువిధమైనవారు. ఇప్పుడు జనులు శాంతినే కోరువారు. (అత్తతి నొక గిన్నె చేతఁబట్టుకొని శాంతప్రవేశించును.)

అమ్మా! ఇప్పుడు నాకు మోదమయ్యెను. [గిన్నెనందుకొని] జననీజనకులారా! సోదరా! నేనిదే సూర్యవంశమందలి ప్రతిరాజకుమారుని శ్రేయస్సునుగోరి విషముంగ్రోలి ప్రాణమును బరిత్యజించుచున్నాను. (త్రాగును. ఒక నిముసము నిలుచును. తల్లివంకఁ దిరిగి) అమ్మా! నీవు నన్ను మోసముచేసితివి. విషమన నీరనియు నర్థము కలదు. గావున, దానిని దెచ్చితివి కాఁబోలు కానిమ్ము. అయిన నేమి? దానిని నేనేసిద్ధపఱచుకొనగలను. ఇదే క్రోలిదీర్ఘనిద్రపోయెదను.

తే. గీ. నిష్కళంక వర్తనులార! • నెమ్మినన్నుఁ
గన్నజననీజనకులార! • కరము నాదు
ముద్దుముచ్చటలనుజూచి • మురియుసోద
రప్రకాండమా! సెలవిండు • రానుమరల.

(నిష్క్రమించును. వగచుచుఁ దల్లివెంబడించును.)

భీమ:—(తెల్లనిగడ్డముపైఁ గన్నీరుగార్చుచు) ఆహా! దైవమా! ఎట్టికష్టములు గల్గించితి వీ రాచపుట్టువునకు? (ఆలోచనా దృష్టితో) అవును. ఇదితప్ప మఱియొకదారి లేదు. ఎప్పుడు ప్రబలవిరోధులు దానివరించిరో యప్పుడే దానిమృతి ధ్రువమనుకొంటి. (క్రోధముతో) నాకన్నకూఁతురు మడియుటకైన సమ్మతింతుగాని యాచండాలునకు యోధపురేశునకు మాత్రము నాబిడ్డనీయను.

అజితు:—యుద్ధమొనర్చెదమన్న వారు బలవత రాలులాభము లేదు.

(ప్రవేశము:— సేవకుడు.)

సేవ:—మహాప్రభూ ! కరడూరురాజు సగ్వాంతసింగుగారు హాజారమున వేచియున్నారు. దేవరనుజూడఁగోరుచున్నారు. గుఱ్ఱముపైఁ దొందరగావచ్చినట్లు తోఁచుచున్నది.

భీమ:—లోనికి రానిమ్ము. (సగ్వాంతుఁడు తొందరతోఁ ప్రవేశించును).

సగ్వా:—(తడఁబడుచు) మ-హా-ప్ర-భూ ! కృష్ణాకుమా-రి సజీవ-యై-యున్న-దా? (రాజును గొడుకును నొండొరులు చూచుకొందురు.) (కొంచెము కుదురుపడి) ఏలయట్టు లడుగుచున్నానందు రా ? నాబోటివాఁడు జీవించియుండ నామె యాత్మహత్యఁగావించు కొననెంచెనని కింవదంతి పుట్టెను. దాననింత వేగమ యిలువెడలివచ్చితిని.

తే. గీ. దేవ ? సగ్వాంతసింహుని • దేహమందు
నసువులింక నిలిచియుండ • నబల కృష్ణ
యూరక తనమేనువిడువ • నోర్వఁగలఁడా ?
ముసలివనియెంచకుఁడు, భువి • మంచివైతు.

(తెరలోపల నాహాకారములు వినిపించును.)

శాంత:—(తెరలో) హా ! కృష్ణా ! ఎంతసాహసికురాలవే ? నీకు మాతృదేశముపై నెంతప్రీతియే ! తల్లీ ! నీగుణములెట్లు

మఱవఁగలము. నీమోహామునెట్లు మాహృదయముల నుండి పాఱఁదోలఁగలము.

తే. గీ. కలకలమను నీముద్దుమో ♦ మిలను జందు\
డుండునంతఱకు మఱ ♦ పొందగలమె ?\
తల్లి ! నీవంటిగుణ రాశి ♦ ధరణి నెన్ని\
జన్మములనె త్తినను మాకు ♦ సాధ్యమౌనె ?\
(అనియేడ్చును.)

సత్వ:—(ఆలకించి) అట్లయినఁ గృష్ణమరణించెనా ? ఏమి ?

శాంత:—(తెరలో బిగ్గఱగా) నాథా ! మనభాగ్యలక్ష్మి వెడలి పోయినది. ఇఁక రాదు. (అనిదుఃఖించుచు మూర్ఛిల్లును. అజితుఁడు వగచును. రాజు మూర్ఛిన్నపడియుండును)

సత్వ:—(తలవంచి కన్నీరురాల్చి, పిమ్మటఁగన్నులెఱ్ఱఁజేసి రాజు వైపుచూచి)ఓరాజా! నాపూర్వులు ముప్పది తరముల నుండి మీపూర్వులసేవించిరి. మనమిరువురము సమాన వయస్కులము. చిన్ననాట నుండియు మీ యాడి గమునందుంటిని. కాని తుదకు వ్యర్థుఁడ ననిపించుకొం టిని. ఇదే నాకత్తిని మీ పాదముల మోలనుంచితిని. నేడు మొదలు నీకు సేవఁజేయను. నేను నచిరకాలము లోనే గృష్ణను గలసికొందు. సెలవిండు పోయెద.

(నిష్క్రమించును.)

(తెరవాలును.)

పున్నాబాయి

ఇందువచ్చు పాత్రలు.

వనవీరుఁడు:—బాలుఁడగు నుదయసింగునకు మంత్రులు నిఁ
మించిన సంరక్షకుండు.

ఉదయసింగు:—చిత్తూరు రాణా.

వీరాబాయి:—ఉదయసింగు భార్య.

పున్నాబాయి:—ఉదయసింగునిఁ బెంచిన దాది.

ధావకుఁడు:—రాణాలకు భోజనము తెచ్చుమంగలి.

సోనిగుఱ్ఱప్రభువు:—ఒకసామంతరాజు—వీరాబాయితండ్రి.

అసాసా:—ఒకకోమటి—వర్తకుఁడు—జైను మతస్థుఁడు.

అసాసాతల్లి, కొందఱాశ్వికులును గలరు.

కథాసంగ్రహము:—బేబరుచక్రవర్తి హిందూదేశముపై ద
త్తునప్పుడు చిత్తూరు రాజ్యము సంగరాణా పరిపాలనములోను
ప్రబలముగా నుండెను. బేబరు మిత్రభేదముచేసి రాణాను క
హాయొద్ద 1527 సం॥ మార్చి 27 వ తేదీని నోడించెను. ఎప్పు
నోటమియన నెఱుఁగనిసంగుఁడు యుద్ధానంతరమున బెంగ
కొని చనిపోయెనట. సంగుని మరణముంగూర్చి పెక్కులు పె
దెఱింగులఁ జెప్పుదురు. అతని జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు రత్నసింగు

య్యెను. కాని యతఁడొక కాంతను బెండ్లియాడియు విడిచిపెట్టి నామెను మరల నింకొకఁడు పెండ్లియాడ, నాతనితోఁ బోరి శత్రు నితోఁబాటు తానును మృతుఁడయ్యెను. అప్పుడు సంగరాణా భార్య లెవరికివారే తమకొడుకులకు రాజ్యమిప్పింపఁ బ్రియత్న ములు సలిపిరి. వారిలో జవాహీరుబాయి యనురాణి తనపు త్త్రుని విక్రమజిత్తుని రాజ్యలబ్ధునిగఁ జేయఁగలిగెను! విక్రమజిత్తు నకుఁ దండ్రిదాతలకుండు గొప్పగుణములలో నొక్కటియు లేదయ్యె. అదియట్లుండ నతఁడు రసపుత్త్రసేనావిషయమునఁ గొన్నిమార్పులు చేసెను. ఎన్నఁడును వాడుకలేని తుపాకుల నుపయోగింప నాజ్ఞయిచ్చెను. ఏనాఁడును గుఱ్ఱముపైఁగాని యుద్ధముచేయమని నియమముగల రాజపుత్త్రులను గాల్బలముగా నేర్పడుఁడని నిర్బంధించెను. ఇవన్నియుఁ బ్రజలకుఁ గిట్టకుండెను. సామంతరాజులు స్వాతంత్ర్యము వహింపజొచ్చిరి. రాజ్య మరా జకమయ్యెను. ఇట్టితఱి గుజరాతునేలు బహదూర్షాయను నతఁడు మున్ను చిత్తూరురాజులు మాళవదేశపు నవాబును ఖయిదీగాఁదీసికొని వాని కిరీట మపహరించి యవమాన పఱిచి రనివిని, యిది ప్రత్యపకారము చేయుటకుఁ దగినయెదనని యెంచి దాడివచ్చెను. అప్పుడు రసపుత్త్రులకుఁ దురకలతో ఘోర యుద్ధమై యందు సర్వనాశమయ్యెను. స్త్రీలు జహారవ్రతము సలుపఁ జచ్చురికిరి. రాణీకర్ణావతి చిచ్చులోఁ జొచ్చుటకుఁ బూర్వము హుమాయూనుని శరణు వేఁడెను. కాని యతఁడుఁ

సమయమునకు రాజౌ దనకొడుకు నుదయసింగును భద్రముగా దాచించి తానగ్నిలోఁ బ్రవేశించెను. అంతయు ముగిసిన వెనుక వాయుమార్గమునవచ్చి, శత్రువులఁ బాఱఁద్రోలి, యుదయసింగు కొఱకు వెదకించెను. కాని యతఁడు కాన్పింపకపోవుటచేఁ గొన్ని నియమము లేర్పఱిచి విక్రమజిత్తునే సింహాసనమందు నిలిపి చనెను. అయిన నతనిరాజ్యము జనులకేమియుఁ గిట్టకుండెను. దేశ మల్లకల్లోలమయ్యెను. పట్టపగలే దోపిడులు జరుగఁజొచ్చెను. అప్పుడు మంత్రులాలోచించి పృథ్వీరాజున కొక దాసివలన గలిగిన పుత్త్రుని వనవీరుని రావించి యుదయసింగునకు సంరక్షకునిగా నియమించి విక్రమజిత్తును సింహాసనభ్రష్టునిగఁ జేసిరి. అతఁడు రాజ్యకాంక్షచే నందఱను జంపఁదలంచెను. కానిపున్న యను నొకదాసిచేసిన సత్ప్రయత్నములచే నుదయసింగు ప్రాణములు మాత్రము కాపాడఁబడెను. వనవీరుని దౌర్జన్యమందఱికి దెల్లమై యందఱును గక్షవహించి యాతనిం బాఱద్రోలి యుదయసింగును గద్దెపైనిలిపిరి. ఇందుఁ బన్నపడినపాటు మిగుల సంస్తవనీయము. ఈచిన్ననాటకమువలన నామె చూపిన రాజభక్తియు స్వార్థత్యాగమును దేటపడును.

పున్నాబాయి

ప్రథమరంగము.

రంగము—చిత్తూరుపుర బాహ్య ప్రదేశము.

(ప్రవేశము—వనవీరుడు గుఱ్ఱముపై నెక్కి.)

వనవీరుఁడు—(స్వగతము) ఆహా ! నేను మహాపరాక్రమవంతుఁడగు పృథ్వీరాజునకుఁ గొడుకునయ్యు, హీనకులజగర్భమున జన్మించినవాఁడనౌటచేఁగదా, యీ పూర్వాచారపరాయణులగు మంత్రిశిఖామణులు, నీయవివేక శిరోమణులగు పౌరులును నన్ను నిరాకరించి రాజ్యము మఱియొకని కీయఁజూచుచుండిరి ? రాజ్యపరిపాలనార్హతను బొందుటకు క్షత్రియులై యేపుట్టవలయును గాఁబోలు ? మున్ను శూద్రకులజులెందఱు క్షితిని బాలించి కీర్తిని బొందియుండలేదు !

ఉ. సూతకులంబునందున ప్రసూనమునొందియు నంగసీమకుఁ
జేతగనుండి పాలనము నేర్పునిఁ జేయఁడె కర్ణుఁ; డత్రఁతిఁ
నీతివిశారదుల్ గురులు నిందలొనర్చిన రాజరాజు రా
ధాతనయుఁ మహీపతిగఁ దా నెలకొల్పఁడె తత్సుధీజ్ఞుఁడై.

ఎన్నివిధంబులనాశక్తిఁ బ్రకటించినను, బ్రజానుకూలముగఁ బుడమి నేలెదననియుఁ బూర్వమర్యాదలకు భంగము రానీయననియు నెన్నితెఱంగుల వచించినను, నామాటలు వీటిపుచ్చి, మఱియొకనినే రాజ్యాధిపునిగఁ జేయ నిశ్చయించిరి

గదా మంత్రులు ? కానిమ్ము సమయము రాకపోదు. ఈయప్రయోజకులా రాజ్యము నేలువారు ? నాపక్ష మవలంబించిన ప్రధానునొకరిద్దఱు కలరు గదా ! వారు మంచివక్తలు. వారు తమ వాదమునందు గెలుపొంది నన్ను సింహాసనాధిష్ఠునిఁ జేయఁ గల్గుదురేని, నావిరోధులపైఁ గసిఁదీర్చుకొని రాజ్యము నిష్కంటకముగాఁ జేసికొని సుఖముగఁ బరిపాలింపకపోదునా ? శూరసింహుఁడగు నాతండ్రినాఁటిన బీజము సద్వృక్షమై నెగడక రిత్తవోవునే ! అదే యెవ్వఁడో యాశ్వికుఁ డీవంకకే వచ్చుచున్నాఁడు. నన్నుఁ బట్టి బంధింపుమని విరోధి మంత్రివర్గము పంపియుండ లేదుగద? రానిమ్ము. నాచేతిలోఁ గరవాలమున్నంతవఱకు నాకు భయములేదు.

(ప్రవేశము — ఒక యాశ్వికుడు.)

ఆశ్వి:— వనవీరమహారాణావారికి జయము. మహాప్రభూ? మంత్రులు మరల సభచేసి తమ్ము బాలకులగు నుదయసింగు మహారాణావారికి సంరక్షకులుగా నియమించిరి. ఏలినవారికిదివఱ కాజ్ఞాభంగము గల్గించి నందులకు మన్నింప వేడిరి. తాము సత్వరమువచ్చి రాజకార్యముల నిర్వహింపవలయును.

తే. గీ. రాజ్యమల్లకల్లోలమై • రాణఁదక్కె;
విచ్చలవిడిఁ జరించెడు • విక్రమజితుఁ;
డర్భకు నుదయసింహుఁ గా • పాడువారు
లేరు; నీవెదిక్కిఁక వన • వీరప్రభువ !

వన—(కొంచెము సేపాలోచించి) ఒరుల రాజ్యమును నిర్వహించుట కడు దుష్కరము. అయినను నేను కేవలదీనరక్షణోద్దేశముతో మొట్టమొదల నియ్యకొంటిని. కాని నాపై గరుణించి మంత్రులు సమ్మతింపలేదు. సంతసముతో నిలయమునకు నేఁ బోవుచుండ మరల రమ్మందు వేమి? నాకెంత మాత్రమును సమ్మతముగాలేదు. పొమ్ము.

ఆశ్వ—స్వామీ! మీరట్లనవలదు. తమశక్తి మంత్రులెఱుంగరు. వారి యవాచ్యముల మన్నించి జనులఁగావ రండు. ఆలస్యమైనఁ గార్యము చెడును. మఱియు మీకుఁ బూర్ణస్వాతంత్ర్యమిత్తురు.

వన—అటులైన సరియే. నాకిష్టము లేకున్నను భ్రాతృజనులరక్షణ మవశ్యముగాఁ జేయవలెను గదా? పద. వచ్చుచుంటిని. (తనలో) నాకోర్కి యీడేఱినది. ఇఁక నాశక్తిఁ జూపెదఁగాక! (నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయ రంగము.

స్థలము—రాజాంతఃపురము.

ప్రవేశము:—పున్నాబాయి యనుదాసి, స్వామిదత్తుఁడను నాఱేండ్లబాలుఁడు—పున్నకొడుకు, ఉదయసింగు ఆఱేండ్ల రాకుమారుఁడు. (ఉదయసింగు పాన్పుపైఁ గూర్చుండి యుం

డును. పున్న చెంతఁగూర్చుండి చిత్తూరురాజుల పూర్వచారిత్రములఁ జెప్పుచుండును. స్వామిదత్తుఁడు వింజామరము వీచుచు నొక ప్రక్క నాసీనుఁడై యుండును.)

ఉదయసింగు:—పున్నా! మావంశములో మొదటివాఁడగు బప్పారావు లొక్కమారే యాఱువందలమంది భార్యలను బెండ్లియాడినాఁడంటివి. నిజమే? ఆకథఁ జెప్పు.

పున్న:—నాయనా! నిజమే. బప్పఁడు తల్లితో నాగేంద్ర గ్రామమునఁ గాపురముండెడివాఁడు. అప్పుడాతఁడు పసులఁ గాచుకొనుచుండెడివాఁడు. ఒకయేఁడట్లపెద్ది పండుగ కాయూరి బాలికలందఱు నూరిబయటనున్న దేవాలయముకడ నుయ్యేలవన్ని విలాసముగా నందూఁగఁ దలఁచిరి. కాని వారికి మంచి యుయ్యేల త్రాడు దొరక లేదు. ఆ దేవాలయప్రాంతమున బప్పఁడు తన పసులను మేపుకొనుచుండెను. అతఁడు వారియెదుటికి వచ్చి "మీరు నాతో నొక యాటయాడుటకు సమ్మతింతురేని మీకు మంచిత్రాడు తెచ్చియిత్తు" ననెను. వారొప్పుకొని యదేమి యాటయని యడుగ నతఁడు పెండ్లియాట యనెను. బాలికలు బొమ్మల పెండ్లిండ్లు చేసికొనుచు వారిలో వారే యొకరు భర్తగ నొకరు భార్యగ నుండుట వాడుకయే కావున నియ్యకొనిరి. అప్పుడు బప్పఁడా యాఱువందల గ్రామ బాలికల హస్తములను బట్టి

వారికొంగులతోఁ దన పైబట్టకొంగు ముడిపెట్టికొని యొక చెట్టుచుట్టును ప్రదక్షిణముఁ జేసెను. ఇదియే యతఁడాఱువందల స్త్రీలను బెండ్లియాడుట యందురు.

ఉదయ:—పున్నా! నీవు మాపెద్దల కథలు చెప్పుచుండ నెన్ని దినములైన వినబుద్ధిపుట్టును.

పున్న:—బాబూ! ఇట్లు మీపాదసేవ జేయుచు మీకుఁ జెప్పు కథలే ముందు ముందు మీ నడవడినిఁ జక్కఁజేయును. మీరు పుట్టుక చేతనే శౌర్యవంతులైనను, మీకుఁదగిన శిక్ష లేకున్న మీ రాచఱికము వ్యర్థమగును. కనుక నేను జెప్పుకథలు మఱచి పోకుఁడు.

స్వామి:—అమ్మా! బాబుగారు పెద్దలగు దాఁక మఱొక బాబుగారు రాజ్యమేలెదరంట. నిజమే?

పున్న:—నిజమే నాయనా! కాని యాంవచ్చువాఁడు ఘాతుకుఁడు. భగవంతుఁడు వానిని రానీకుండుఁగాక. మన బాబు చిరకాలము చల్లఁగా నుండుఁగాక.

(తెరలోఁ గలకలము వినిపించును.)

స్వామి:—అమ్మా! ఏదో యేడ్పు వినఁబడుచున్నది. నాకు భయమగుచున్నది.

ఉదయ:—ఓరీ! పనులు సరిగా జేయని బంటులను మంత్రులు కొట్టుచుండిరేమో! ఇంతమాత్రమునకే భయపడవలె

నఁటరా ? దొంగలెవ్వరయిన వత్తురని భయమున్న
జూచితివా యీ కత్తి ? ఇది నూబాబయ్యగారిది. దీని
తో నొక్కపోటు పొడిచి వేయుదును.

పున్న:—బాబూ ! నీవంతటివాఁడవే. ఏమియు భయములేదుం
పండుకొనుఁడు.

(మంచముమీఁద నుదయసింగును, బ్రక్కనున్న చాపపై
స్వామిదత్తుఁడును బవ్వళింతురు.)

పున్న:—(ఒక చేతితో రాకుమారుని, రెండవ చేతితోఁ దన
కుమారుని జోకొట్టుచు జోలపాట పాడును.

(బాలురిరువురును సుఖనిద్రఁ బోవుదురు. మరల రోదన
ధ్వనులు వినఁబడును. పున్న లేచి కొంచె మీవలకు వచ్చును.
ధావకుఁడు ప్రవేశించును.)

పున్న:—ఓయీ ! ధావకా ! ఏమీకలకలము.

ధావ:—అయ్యో ! యెఱుఁగవా? మంత్రులు వనవీరుని బాబు
గారికి సంరక్షకులుగా నియమించిరి. అతఁడు కోటజొచ్చి
విక్రమ సింహుని నతని కుటుంబమును వధించి యడ్డు
వచ్చిన సేవకుల నెల్లఁ జంపించుచుండెను.

పున్న:—ఓరీ! నీవు గడియక్రింద బాబుగారికిభోజనపదార్థములు
పట్టుకవచ్చితివిగదా ? అప్పుడీ విషయమును గూర్చి
చెప్పకైతివేమి ?

ధావ:—అమ్మా! వనవీరుడుగారు సంరక్షకులుగా నియమింపబడుట నీవు నెఱిఁగియే యుంటివని తలఁచితిని. అదియును గాక వారింత ఘోర కార్యము చేయువారని యెఱుఁగక పోవుటచే వారినిఁ గూర్చి తలపెట్టలేదు.

పున్న:—నీ వమాయకుఁడవు. నీకు లోకవృత్తి తెలియదు. ఆ నీచుఁడు మన బాబును బ్రతుకనిచ్చునని నను కొంటివా? రాచపురుగేది మిగిలిననువన వీరునకు క్షేమకరముగాదు గదా? కావున మనము జాగ్రత్తపడవలయును. (అని యించుక సేపాలోచించి, చప్పున గదిలోనికిఁ బోయి రాజకుమారుని శరీరమున నున్న నగలను విలువబట్టలను దీసివైచి వాని నొక పండ్ల గంపలోఁ బండుకొనఁబెట్టి మీఁద గొన్ని యాకులను బండ్లను గప్పి, ధావకుని కందిచ్చి) ఓరీ! నీ వింక నాలస్యము చేసిన నించివచ్చును. నీవీక్షణమే యిచ్చట నుండి పోయి నదిలో నిసుక తిప్పమీఁద నీగంపఁ బెట్టుకొని కూర్చుండుము. నేనుం ద్వరలో వచ్చి మిమ్ముఁ గలిసికొనియెద.

ధావ:—(వడఁకుచు) అమ్మా! ఆలాగుననే చేసెదను. (అనిగంప నెత్తుకొని పోవును.)

పున్న:—(స్వగతము) నేను వేశ్యాకులమందు బుట్టిన యబలనైనను, క్షత్రియ రక్తము నా రక్తనాళములఁ బ్రవహించుచున్నది గానఁ బౌరుషముఁ జూపఁజాలనే? అదియట్లు

లుండ నొక వేళ నా ప్రయత్నములకు నడ్డంబులువచ్చి నాకు ప్రాణభయమొదవినను నొదవుఁగాక! ఇంత కాలమును వీరి యన్నముం దిని పెరిఁగిన నేనీ కుటుంబమువారి కీమాత్రి ముపకారము చేయకుందునే? చేయకున్న నాబ్రతుకు వ్యర్థముగాదె! ఇప్పుడు వనవీరుడు వచ్చి రాజపుత్త్రుఁడెడియన నేమి పల్కుఁడు! ఏమి యుపాయము?

మ. పసిపాపండగు రాజపుత్త్రునికి నేఁ • బాలిచ్చి నిర్వ్యాసి నా
నిసుఖంబేమది నెంచియింతదనుకన్ • బ్రేమంబుతోఁ బెంచితిన్;
విసముంబూసినకత్తి నాఁదగిన యా • విద్వేషి కేలీల నీ
కసుగాయం గనుచప్పగింతుఁ ద్రుటిలో • ఖండింపఁగా నిర్దయన్-

(ఆలోచించి) ఇట్లగుఁగాక? ఈ భూషణములును మేల్దుకూలములును నా పుత్త్రునికిఁ దొడిగియుంచెద. ఆ క్రూరుఁడు రాచబిడ్డఁ డేఁడింపుని యడుగ వీనిఁ జూపెదను. వాఁడు నిజమానుకొని వీని (డగ్గుత్తికతో) ఖండించి నెమ్మదిఁ జనును. రాకుమారుని నిర్భీతిగాఁ గొనిపోవచ్చును. ఇట్టులొనర్చిన వంశము నిలుచును. నేను ధన్యజీవిని నగుదును. కాని, యయ్యో!

చ. కడుపునఁ గన్న చిన్ని సుతు • ఖండనఁ జేయుమటంచు వైరికిం
దడఁబడకప్పగింపఁగల • తల్లిని ఘాతుకురాలిఁ గంటిమే
పుడమిని వ్యాఘ్రమొక్కటియుఁ • బున్నయొకర్త్రయుదప్ప? దైవమా
బుడుతనిఁ జేతులార నెటు • పోవిడుతున్! విడఁగొందు నెట్టులో

ఇప్పుడు కన్నకొడుకునైన నర్పించి రాజు ప్రాణముల నిలువఁబెట్టుట కర్తవ్యము. నాకొడుకు మరణించిన లోకమంతగా దుఃఖింపదు. కాని సమస్త ప్రజ కాధారభూతమగు రాజు మృతినొందిన లోకు లాకులంపడుదురు. కావున నెటులైన బుత్రికుని గోల్పోవక తప్పదు. అయ్యో! అయ్యో!

ఆ. వె. సార్వభౌముఁడైన ♦ సామాన్యభటుఁడైన
దల్లికొక్క రూప ♦ తనయుఁ డగును
గటకట ? యిప్పుడెట్లు ♦ కడుపుదీపెఁ మెలంతు
నాతినైన నాది ♦ ఱాతి గుండె!

ఇఁక నాలసింపరాదు. అదేదవ్వన నెవ్వఁడో కన్పట్టుచున్నాడు. (అని యుదయసింగు నొడలినుండి యొలిచిన భూషణాంబరములు స్వామిదత్తునకుఁ దొడిగెను.) నాయనా! స్వామిదత్తా! నీవిపుడు నిక్కువముగా స్వామిదత్తుఁడవైతివి. (కన్నీటితో) ఇన్నినాళ్ళును బెంచియిప్పుడు ఘోర కిరాతునికిఁ జంపనిన్నప్పగించు చున్నాను. పొమ్ము. ఇఁకముందు నీకు భూదేవియేతల్లి. పోయి యామెగర్భమున సుఖనిద్రపొమ్ము.

(ప్రవేశము:—ఖడ్గపాణియై వనవీరుఁడు. పున్న దిగులుపడి నిలుచును.)

వన:—అమ్మా! నీయధీనమందున్న రాజకుమారుఁడేఁడి ?

పున్న:—(తలవంచి కన్నులఁ బొటపొట నీరురాల్చుచు మిన్నకుండును.)

వన:—నీబుడిబుడియేడ్పు లిచ్చటఁ బనికిరావు. చెప్పకుము. లేకున్న నీప్రాణములఁ గూడ హరియించువాఁడ.

పున్న:—(దీనముగా) మహారాజా! అదే రాకుమారుఁడు పండుకొని సుఖనిద్రపోవు చున్నాఁడు. నిష్కారణముగా నాతని ద్రుంపకు. నోరెఱుఁగనికూన. మీనెయ్యమును గయ్యమునుగూడ నెఱుఁగఁడు. ఈపసివాఁడే నీకడ్డంకి యనితోఁచిన నాతనిఁ గారాగృహమందు వేయుము. లేకున్న నీయిచ్చవచ్చినచోటికిఁబంపుము. కాని యసురులు మాత్రము తీయకుము.

వన:—(కండ్లెఱ్ఱచేసి) ఓహోహో! నీవా నాకుబుద్ధులుగఱపుట? ఇఁక నధికప్రసంగముమాని దూరముగాబొమ్ము. మీ రాకుమారుఁడిక సుఖతరనిద్రపొందునులే. (అని పాన్పుపైనున్న పాపనిఁ బూవపిండెకైవడి సరుక్కునఁ గత్తితో నఱకెను. బాలుఁడొక్క కేకవైచి మృతిఁజెందెను. పున్నయు, హా! నాయనా!' యనియఱచి మూర్ఛిల్లెను. వనవీరుఁడు జయసూచకములగు చూపులతోఁ జనెను.)

పున్న:—(తెలివినొందిలేచి పుత్రునిపైఁబడి యేడ్చి) తండ్రీ! ఇఁక నీభారము నాకుఁ దీఱినది. నే నెచ్చటికిఁబోయిన నొంటికత్తెనై పోవచ్చును.

తే. గీ. దైవమా! పాపమెఱుఁగని • తనయుని బలి
గా సమర్పించి రాసుతుఁ • గాచియుంటి;

భవదమోఘసంకల్ప మా • పగిదిఁదీఱె ;
శాంతినొసఁగు మీయాత్మకు • శాంతినిలయ !

తే. గీ. క్రూర ! వనవీర ! యనిమిత్త • కోపమూని
కేవలమహాత్ముఁ గాంక్షించి • కీడురోసి
తిన్ని ప్రాణముల కొకట ; • నిదియె చేటుఁ
గాలము సమీపమయ్యెరా • కాచికొమ్ము.

నేను గణికనైనను బరమవిశ్వాసముతో రాజసేవయొనరించి ధన్యనైతిననియాత్మతృప్తి నొందినదానను. నామాట రిత్తవోదు. నిర్భాగ్యుఁడా ! వనవీరహతకా ! నీకుఁ జావుమూడినది. (అని యచ్చోటువాసిపోయెను.)

తృతీయరంగము.

రంగము—నదియొడ్డు.

(ప్రవేశము:—ధావకుఁడు, గంపలోనున్న యుదయసింగు.)

ధావ:—పున్న యింకను రాదయ్యె. ఆమెకేమికీడుగల్గినదో? దేవుఁడు చల్లనిచూపుఁ జూచి మాచిన్నప్రభువును గాపాడుఁగాక. ఇఁకనొక గడియవేచియుండి, యెచ్చటికైన నీతనిఁ గొంపోయెద. అల్లదె ! దూరమున నొక యాకారము కాన్పించుచున్నది.

(ప్రవేశము—పున్నాబాయి)

పున్న:—ధావకా ? బాలుఁడు సుఖమా ?

ధావ:—అమ్మా ! సేమమే. కాని యింత యాలసించితి రేల ?

పున్నా:—(కన్నీటితో) బాబుగారి ప్రాణములకొఱకు మాస్వా మిదత్తుని ప్రాణము లర్పింపవలసివచ్చినది.

ధావ:—ఏమి! మీబిడ్డనిఁ జంపెనా యాదుష్టుఁడు? ఎంతఘో రకార్యము! తరువాత?

పున్నా:—(ఏడ్చుచు) అవును. (పిమ్మట ధైర్యము తెచ్చుకొని) తరువాత కల్లవినయమునుజూపి యంగతికడ సెలవుఁగై కొని, పుత్రునికొఱకులోనను రాజకుమారునికొఱకుఁ బైకిని రోదనముచేయుచు, వేఱొక తావునకుఁబోయి యాఁడిగముఁజేసికొందుననిచెప్పి నమ్మించివచ్చితిని. ఇఁక రాచబిడ్డఁడు బ్రతికినాఁడు. ఎటకైనఁగొనిపోయి సంరక్షింతమురమ్ము.

ధావ:—చిత్తము—(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

చతుర్థరంగము.

రంగము—మహారణ్యసీమ.

(ప్రవేశము:—పున్నా, ధావకుఁడు, రాచబిడ్డఁడు.)

పున్నా:—(తనలో) ఆహా! దైవమా! నాకెట్టిగతిపెట్టితివి! చిత్తూరురాణాల యపారకృపచే నిల్లువిడచి పదియడుగులైన బయటికివెడలకుండ నింతదనుక బ్రతికితిని. ఇప్పుడు యోజన మొక్కయడుగుగా భావించి కొండలనక, వాఁగులనక, పవలనక, రాతిరియనక, తిరుగుచున్నాను

ఇదంతయు నీపాపనిఁ గాపాడుకొఱకుఁగదా? ఎన్నిచిక్కు-లఁ బెట్టినను నీవుతుదకు జయముఁ జేకూర్తువనియే నమ్మి ధైర్యముతోఁ దిరుగుచున్నాను.

ధావ:—అమ్మా! ఎన్నోయిడుములఁబడి దేవలనగరమునకుఁ బోయితిమి. ఆయూరిరాజు వనవీరునికై భయపడి మనకుఁ జోటీయఁడయ్యె. పోనిమ్ము. మనబాబుగారికిఁ జుట్టమని దంజరుపుర రాజుదగ్గరకుఁ బోయితిమిగదా? అతఁడైన మనకష్టము కనిపెట్టెనా? మంచిమాటలతోఁ దన వెఱపును దెలిపి పంపివేసినాఁడు. ఇప్పుడు మనమెందుఁ బోదము?

పున్న:—అల్లదె కమల మియరుకోట. అందిప్పుడు అసాసాయను కోమటి, జైనుమతస్థుఁడు, వర్తకుఁడు, కొంతసేనంగూర్చుకొని కాపురముండెను. వానిని శరణుఁజొచ్చెదము.

తే. గీ. వీరులమని ధీరులమని ♦ బీరములను
బల్కి తఱికి వెనుకదీయు ♦ వందలైన
క్షత్రబంధులకంటె వై ♦ శ్యకులజాతుఁ
బరమతప్రవిష్టు శరణ ♦ మరయుటొప్పు.

అదిగాక యితఁడు పరమదయాస్వభావుఁడనివింటిని. శరణాగతరక్షణ మతని మతధర్మము. దాని నాచరింపకపోఁడు.

ధావ:—సరియే. త్వరితముగఁ బోదమురండు. (నిష్క్రమింతురు.)

పంచమరంగము.

ప్రవేశము—అసాసాయు వానితల్లియును.

స్థలము:—కమలమియరుకోటలోని యాగారము.

తల్లి:—నాయనా ! ఈనెలలో నీకెంతలాభమువచ్చినదిరా?

అసాసా:—అమ్మా ! పదిలక్షలు లాభమువచ్చినది. నీవు చల్ల నితల్లివి గావుననీయాశీర్వాద మమోఘమై నాకు లాభ పరంపరలు గల్గుచున్నవి. గురుదేవుని కరుణయు నీ యాశిస్సును నాకుఁ దోడై యుండ నాకభ్యుదయమున కేమి కొఱంత? ఈస్థలమునకు మనమువచ్చినవేళ మంచి దగుటచే మన తొలుతటి యిక్కట్టు లన్నియు నశింపఁ దల్లవు.

తల్లి:—కుమారా ! మాదీవనలకంటె నీసౌజన్యమే నీవిజయ ములకుఁ బ్రిబలకారణము.

ఒకభటుఁడు ప్రవేశించును.

భటుఁడు:—అయ్యా ! ఒకస్త్రీయు బాలుఁడును బురుషునొకని వెంటఁబెట్టుకొనివచ్చి తమకొఱకు వాకిట వేచియున్నారు. వారేవో కష్టములలో నున్నట్లు కాన్పించు చున్నారు. సెలవైనఁ దోడ్కొని వచ్చెదను.

అసా—శీఘ్రముగాఁ గొనిరమ్ము. (భటుఁడు నిష్క్రమించును.)

అసా—(తల్లితో) అమ్మా ! ఆస్త్రీ యెవ్వరై యుండనోపు ?

ఆ. వె. ఆర్తిఁ జెందివచ్చు • వరియైన శరణంబుఁ
గోర నోసఁగుమనియె • గురువునాజ్ఞ;
అబలయొకతె యిప్పు • డర్భకుఁ గూడిరా
నాదరింపవలయుఁ • గాదె తల్లి !

తల్లి:—తప్పక యాదరింపవలయును. నీవు వారినిలోనికిఁ గొని రమ్మనుటలోఁ దప్పేమియు లేదు.

పున్నాబాయి యుదయసింహ ధావకులతోఁ బ్రవేశించును.

పున్న:—దయాసాగరా ! శరణు, శరణు. (అని యనాసాకు బిడ్డని మ్రొక్కించి తాను మ్రొక్కును)

అనా:—అమ్మా ! నీవబలవు. నీకవశ్యము శరణమీయఁదగినదే. కాని మీకష్టకారణమేదియో తెల్పినఁగాని నావాగ్దానము వృథయగును. కావున ముందు మీయార్తి యెట్టిదో యెఱుఁగఁజేయుము.

తల్లి:—కుమారా ! ఆమెయార్తికిఁ గారణమడుగనేల ? నీవు నీగురుదేవు నాజ్ఞయే నెరవేర్పఁబూనితివేని కారణము లరయకుము.

ఉత్సాహ. చానయొకతె బాలుతోడ • శరణు వేఁడుచుండెడున్
బ్రాణమైనధారవోసి • రక్షణంబుఁ జేయనా
మానవతినిఁ గాచుకంటె • మహితకార్యమున్నదే?
హీనపురుషునైననేని • నిటులఁదలఁకు చెందునే ?

ఓయి ! నీవు తల్లిమాటయే పాటిసేయుదువేని గొంకక వీరికాశ్రియమిమ్ము.

అసాసా:—ఓనారీమణీ ! నిమ్ము రక్షింపుమని నామాతృదేవత యొక్కయు, గురుదేవుని యొక్కయు హృదయవాణి యొక్కయు, నాజ్ఞయైనది. కావున మీకుశరణమిచ్చితిని

శా. నారీరత్నమ! నిన్నుఁజూచెదనికన్ • నాసోదరీతుల్యఁగాఁ!
గారాబంబునఁబెంచి యీబుడుతనిం • గైకొందుమేనల్లుఁగా;
ధీరుత్వంబునకున్కయా కులమునన్ • వీరుండుజన్మించెనాఁ
వీరుంగాంతుఁదెమల్లుమీయిదుమలన్ • వేవేలుగోల్పోయినన్.

సోదరీ ! ముందు నేనిచ్చు విందారగించి యవ్వలనీకతను విన్పింతువు గాని రమ్ము. (అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

షష్ఠమరంగము.

{ అశ్వారూఢులై యుదయసింగును సోనిగుజ్జప్రభువును ప్రవేశింతురు. }

సోని:—కుమారా ! నాకు మాయమ్మాయి వీరాబాయి పుట్టి నది మొదలు, దానిని జిత్తూరు రాణాకిచ్చి వివాహముఁ జేసి, తొల్లి రాణాహమీరునకు వితంతువైన తనకూఁతు నిచ్చి పెండ్లిచేసి వంచించిన మావంశములోఁ బూర్వుఁ డగు మాల్దేవునివలనఁ గలిగిన యపకీర్తినిఁ బోగొట్టు కొనవలెనని బుద్ధిపుట్టినది. కానివిమ్మట రాజ్యము వన వీరునిచే నాక్రమింపఁ బడెననియు; నీవువధింపఁబడితివని

యు విని యావంక నిరాశగల్గినది. భగవంతుని యను
గ్రహము నాపైనుండుటచే నిన్నినాళ్ళకు నాకోర్కె
యీడేఱినది. మావీరాబాయిని నీకర్పించి ధన్యుడనై
తిని. కుమారా! మాయమ్మాయికి,

మ. సరిలేనట్టి సురూపసంపదయు, యోషాభూషణంబైన భా
సురశీలంబును, మానినీజనులకుఁ శోభస్కరంబౌ కళా
పరిపూర్ణత్వము, స్తుత్యమైన సమర వ్యాపార నైపుణ్యముఁ
వరసౌభాగ్యముఁ గూడియుండె; నెటులం బాలించి కాపాడెదో?

ఉదయ:—మామా! నీకూఁతునకు సమస్తగౌరవములను నెఱ
పెదను. కాని యెవ్వఁడో యోధుఁడు, వనవీరుఁడు తన
కొమరితకంపు సారెనడ్డగించి దోఁచుకొని యది నాయు
ద్వాహమం దుపయోగింప నిచ్చెనంటివి. ఆతఁడెవ్వఁడు
వానినిజూడ నామనము వేగిరపడుచున్నది.

సోని:—ఆతఁడెవ్వఁడో నేనెఱుఁగను, చిరకాలమునుండి మీసేవ
యొనరించినవాఁడట, అంతమాత్రమే యతనినుండి
గ్రహించితిని.

ఉదయ—ఈమహోత్సాహ సమయమున మాపున్న లేకపోయి
నది. అదినాచెంతనున్న యనుమానమునకుఁ గారణమగు
నని యెటుకోఁచనినది. ఎచ్చటనున్నదో! ఏమియిడుమలం
బడుచున్నదో?

చ. జననినిమించుకూర్మినను పాకియుఁ, గన్నకుమారుప్రాణముల్
తునుకొని నన్నుఁగావ నొక మూఢునకర్పణముంబొనర్చి, కా
ననములఁ గష్టముల్ గుడిచి నాకొఱకెందఱికాళ్ళొపట్టి, కా
చిన గుణశీల పున్న కట! చింతవివాహపువేళ లేదుగా.

సోని:—ఆమె యట్టిదనియేయసాసావలన వింటిని. ఇప్పుడు నేనను సమకూర్చుటకగు వ్యయమంతయు నసాసాయేసుమీ మనకొఱకై వహించెను? (దిక్కులు పరికించి) మన మప్పుడే చిత్తూరును సమీపించితిమి. మన సేనలకు విజయమైనదో లేదో?

(ప్రవేశమిరువురు నవయౌవనవంతులగు నాశ్వికులు)

అశ్వి:—జయముజయము మహారాణావారికి! మన సేనలుఁ శత్రు సేనలఁ దున్మి నిరాటంకముగాఁ గోటలోపలఁ జొచ్చినవి మన సేనానాయకుఁడదే జయపతాకమును బూని మిమ్మెదుర్కొనవచ్చుచున్నాఁడు.

సోని:—శుభవార్తఁ దెచ్చితివిగావున వీనికివె చంద్రహారములను బహుమానముగా నిచ్చుచున్నాను. కైకొనుఁడు. నాయనా! ఉదయసింహా! నీవు దీర్ఘాయుష్మంతుఁడవై నేలయేలుము. (ఇచ్చును. వారుతీసికొందురు.)

సేనాని:—ఉదయసింహమహారాణావారికి జయము. మహాప్రభూ! భగవదనుగ్రహముచేతను, సింహపరాక్రమశాలురగు నీయోధయుగళము చూపిన యసమాన శౌర్యముచేతను మనకు గెలుపుగలిగినది.

ఉదయ:—ఈయోధులెవ్వరు ? మామా ! వీరిలో నాపెద్ద యాతఁడేనాఁడు వనవీరుఁడు పంపుసారెను గొల్లఁగొట్టి మనకిచ్చినాఁడు. (యోధుని వంకఁ దిరిగి) ఆర్యా ! మీ రెవరు? మాపై నింతయవ్యాజకరుణకుఁ గారణమేమి?

యోధు:—రాజా ! నేనెవరో యీమె (నాలుకఁ గఱచికొని) కాదు కాదీతఁడు తెలుపును.

ఉదయ:—ఏమి ? ఈతని తబ్బిబ్బుమాటలవలన నాకనుమానము గలుగుచున్నదే! (చక్కఁగాఁ బరికించి) ఈరెండవయోధుఁడు పురుష వేషముననున్న నాబహిఃప్రాణమాయేమి? అట్లయిన నీతఁడు మాత్రము పురుషుఁడెట్లగును?

రెండవయోధుఁడు:—(ప్రక్కకు వెడలి తనపురుష వేషమును దీసివైచి వచ్చి) ఆర్యపుత్రా ! నమస్కారము. తండ్రీ ! నమస్కారము.

తే. గీ. చిన్నతనమునుండి బిమ్ముగా • చినసుశీల
పున్నయేసుఁడి యీయోధ • పుంగవుండు
మున్ను కొల్లఁ గొట్టిన ధన • ము లరణంబు
గా మనకు సమర్పించిన • ఘనుఁడితండె.

ఉదయ:—(పున్న పాదములపైఁ బడి) నీవే నాకుఁ దల్లివి. ఎన్ని జన్మములెత్తినను, నాచర్మము నొలిచి చెప్పులుకుట్టి నీకిచ్చినను నీఋణముదీఱునా ? నీవు హీనకులజవైనను పరమ పూజ్యురాలవు.

పున్న:—(లేవనెత్తి) నాయనా! నీకుఁ గళ్యాణమగుఁగాక. ఇఁక నీపట్టాభిషేకమొనరించి తృప్తిఁజెందెద. అసాసా మన కొఱకు వేచియున్నాఁడు. అతనిఁ గోశాధ్యక్షునిఁగా నియమించి బహూకరింపుము. సర్వమునాయత్తమయ్యె. రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు).

సమాప్తము.

వీ రా బా యి.

ఇందువచ్చు పాత్రలు.

అగ్బరు:—ఢిల్లీ చక్రవర్తి, అబుల్ ఫజల్—అతని ప్రధానమంత్రి.
వీరాబాయి:—చిత్తూరు రాణాయగు నుదయసింహుని భార్య.
పద్మినీబాయి:—ఉదయసింహుని సోదరి.
ప్రతాపసింహుఁడు:—రసపుత్ర సైన్యములోని యొక సేనాధిపతి.
అబ్దుల్‌కరీమ్:—అగ్బరు నాస్థానమందలి మహమ్మదీయ సైనికుఁడు
ఒక సిపాయి:—ద్వారపాలకుఁడు.

పీఠిక

అగ్బరు చిత్తూరు రాజ్యముపై దండెత్తెను. రాణాయుదయసింహుడు తన పూర్వుల శౌర్యసంపద లేనివాఁడై పిఱికితనమును జూపెను. తన సేనలు కొన్ని యగ్బరుచే జయింపఁబడిన

వని తెలిసినవ్వా డతఁడు చిత్తూరును విడిచి యారావళీ పర్వతములలో దాఁగుకొన నిశ్చయించుకొనెను. అతనిభార్య వీరాబాయి సోదరి పద్మినియు నతని ననేక విధముల నెగతాళిచేసి యుద్ధమునకుఁ బురికొల్పిరి. కాని లాభములేకపోయెను. అతనికి సిగ్గువచ్చులాగున వారు పురుష వేషముల ధరించి యుద్ధరంగమునకు సేనల నడిపిరి. సమరమందా చిన్న సేన యోటుపడెను. రాణియుఁ బద్మినియు నాత్మహత్య గావించుకొన నెంచిరి. కాని యెటులైనఁ జక్రవర్తి సమక్షమును బడసి యతనిఁ జంపి పగఁ దీర్చుకొని మఱి చావ నిశ్చయించుకొనిరి. చక్రవర్తి సంగీతప్రియుఁడనియు, సన్న్యాసి పక్షపాతియనియుఁ దెలిసి వారుసన్న్యాసి రూపములఁ దాల్చి మత సంబంధమైన పాటలఁ బాడుచు బయలువెడలిరి.

స్థలము:—యువ రాజపురములోని యక్బరుచక్రవర్తి శిబిరము.
అక్బరొకపట్టుపరుపుమీఁదఁ దన గుడారములోఁ
గూర్చుండి యుండును. మంత్రి అబుల్ ఫజల్
సమీపమున నాసీనుఁడై యుండును.

అక్బరు:—నిజమే. మనమే గెలిచితిమి. జయము మనదైనను
గౌరవము మాత్రము శౌర్యవంతులగు రాజపుత్రులదే.
ఆ చిన్న సేన కధిపతియగు పడుచువాని జూచియే
యుంటివికదా? అతఁ డవలంబించిన యుద్ధ దేవతవలె
నున్నాఁడు. వానిఁబట్టుకొన సేవకుల కాజ్ఞ యిచ్చినాను.

కాని యతఁడు దొరకునని తోఁచదు. ఆహా! ఏమి వారి యుద్ధనైపుణ్యము!

చ. మెఱయలవంటిసైనికులు♦మిక్కిలిశౌర్యముఁబూనివెంటరాఁ జురుకుఁదనంపు వర్తనము ♦ చూపఁజకచ్చెరువుల్ జనింపఁజే యు, రవుతొకండు మింటను గ్ర♦హావళిమధ్యఁజరించుభానువై ఖరిఁ గనరాని తేజమునఁ♦గాంతులజిమ్ముచు నేఁగఁగాంచితిన్.

అబు:—అవునఁట. రాజపుత్రులు మిక్కిలి శూరత్వముతోనే పోరాడిరని మన సైనికులు నుడివిరి.

అస్బ:—వారు రమలోఁ బ్రీతి మనుజుఁడును బ్రాణంబులు సమర్పింపవలయునని యెఱుఁగుదురు. అట్లయ్యు నేమి ధైర్యముతోఁ బోరాడిరి.

అబు:—శౌర్యమనగా నట్టిదేకదా! అది రాజపుత్రులకుఁగొంగు బంగారమే

(మీరాబాయియుఁ పద్మినీబాయియు సన్న్యాసుల వేషములఁదాల్చి, భగవన్నామ సంకీర్తనంబుఁ జేయుచుఁ బ్రవేశింతురు.)

దేవునిమదినిడి - జీవనమరయుఁడీ
కేవలము కీర్తిఁ - దావలమదేసుఁడీ॥
భూవిభులమనుచుఁ - బూజ్యులమనుచును
గావరమునమనఁ - గార్యము లేదుగా
అణువును మేరువు - నజునకు నొక్కటె

ఘనతయు న్యూనత - కనఁబడవతనికి
విజయునిగర్వము - విజితునిభంగము
వృజినము లేవియు - నెఱుఁగనిపరముని.

అగ్బ:—(వారిపాటవిని) (తనలో)ఆహా! యీజడధారుల కంఠ ధ్వని యెంతయింపుగానున్నది. వారి పాటలో నెంత తత్వార్థముగలదు !

శా. వీణానిక్వణనంబుఁ గంఠనదముల్ ♦ భేదింపరానట్టు లి
మ్మానీంద్రుల్వినిపించుగానమెదకుల్ ♦ మాధ్వీరసప్రోక్షితం
బై నట్లుండె; సుదుల్మనోహరములై ♦ సార్థంబులై యొప్పు; నీ
యానందంబొడగూర్చువార లెవరే♦నారాధ్యులై మిత్రుగా?
ఎవఁడురా, అక్కడ ?

ఒకసిపాయి:—(ప్రవేశించును) హుజూర్! ఏమిసెలవు ?

అగ్బ:—ఆపాడుచు వచ్చుచున్న వారెవరు ?

సిపాయి:—దేవా! వారు హిందూ సన్యాసులఁట. వారిని గుడారము దరికి రానియ్యకుండ నాపుటకు మేము ప్రయత్నించితిమి. కాని వారు దేవరవారినిఁ జూచుటకుఁ జాలఁదొందరపడుచున్నారు. సన్న్యాసుల నాఁపగూడ దని దేవరవారాజ్ఞాపించుటచేత, నేమిచేయుటకు మాకు దోఁచుట లేదు.

అగ్బ:—వారిని లోనికి రానిమ్ము. (సిపాయి నిష్క్రమించును)

అబు:—కంఠధ్వనివలన వారు సన్న్యాసులవలెఁదోఁచరు. మొగ

మెఱుఁగని ప్రతిమనుజుని దేవరసాన్నిధ్యమునకు రాని
చ్చుట శ్రేయస్కరము గాదని నాయభిప్రాయము.

తే. గీ. విశ్వమందుఁ బరోముఖ • విషపుఁబాత్ర
వంటివారెందఱో యుంద్రు • వారిబాహ్య
వైఖరిఁ గనినంతనే భ్రాంతి • పడఁగ రాదు ;
ప్రభువు లిది గమనింపఁగ • దవ్యమగును.

అగ్బరు:—నమ్మకమున్నచోట ననుమానమే మాత్రముండదు.
అనుమాన మున్నచో నన్నియు సందేహములే.

(సిపాయియా సన్న్యాసివేషములు దాల్చిన మీరాబాయియుఁ బద్మినీ
బాయియుఁ బ్రవేశింతురు,)

మీరా:—సర్వరక్షకుఁడైన భగవంతుఁ డీ మొగలాయి పాదుషా
కుఁ జిరాయురారోగ్యైశ్వర్యముల నిచ్చుఁ గాత !

అగ్బ:—భగవంతుడేల ? సన్న్యాసుల గనుక మీరుఁ గూడ
నీయగలరు.

మీరా:—కాని మేము దైవసేవకుల మగుటవల్ల స్వయముగా
నిచ్చుటకుఁ దగిన వారముకాము.

అగ్బ:—(అబుల్ ఫజల్‌తో) చూచితివా, వారి కంఠ
ధ్వని యెంత శ్రావ్యముగ నున్నదో !

(మీరాబాయియుఁ బద్మినీబాయియు నొకరినొకరుచూచుకొనిరి)

అబు:—చిత్తమవును.

అగ్బ:—మీది యే దేశము ?

మీరా:—మేమిప్పు డే దేశమును మా దేశమని చెప్పలేము.

అగ్బ:—మీారీ సన్న్యాసాశ్రమమును స్వీకరించి యెంతకాల మయినది ?

మీరా:—కొలఁది కాలము క్రిందటనే ప్రాపంచిక సౌఖ్యములను విడనాడఁ గలిగితిమి.

అగ్బ:—మీాకు భార్యలున్నారా ?

మీరా:—మా నిబంధనల ప్రకారము మేము భార్యలను బొందఁ గూడదు.

అగ్బ:—అట్లయిన మీాకుఁ బిల్లలైన లేరుకాబోలు ?

మీరా:—మేమెన్నఁడును భార్యలనే కలిగియుండ లేదు.

అగ్బ:—మీారింకను చిన్నవయస్కులు. అప్పుడే సన్న్యాసులగుటకుఁ గారణంబెద్ది ?

మీరా:—విధిప్రేరణముచేఁ జిన్నతనమునందే యిహలోక సౌఖ్యములను విడిచిపెట్టవలసివచ్చెను.

అగ్బ:—నన్నుఁ జూచుటకు మీాకంత యాతురమేల ?

మీరా:—(పద్మినివైపుచూచును)

పద్మిని:—సంగీతమునందును, సన్న్యాసులయందును మీాకుఁ గల యభిమానమే మమ్ములనిటకు రాఁ బ్రేరేపించినది.

మీరా:—దేశ దేశములందును దమకీర్తినిఁ గొనియాడు పాటలను వినుటవలనఁ జనిపోవులోపల మిమ్ముల నొకసారియైనఁ జూడవలయునని మేము కృతనిశ్చయులమై వచ్చితిమి.

అబు:—దేవరవారి నీరోజుననే మీరుచూడఁ దలఁచినట్లు తెలియవచ్చినది. కావున మీచావు సమీపములో నున్నదనియే మీ యభిప్రాయమా!

వీరా:—ఇట్టి తరుణములు మాకుఁ బ్రతిదినమున లభింపవు. మఱియు, మనలో నెవరెప్పుడెక్కడఁ జనిపోవునది తెలిసికొనఁగలరు!

అగ్బ:—నిశ్చయము. ప్రతిమనుజుఁడు మరణమునకు సిద్ధముగ నుండదలఁచుట తెలివియైనపని.

పద్మి:—మేమీవస్త్రులను ధరించినప్పుడే మరణమునకు సంసిద్ధులమై యుంటిమి.

అబు:—అవును. మీరట్లుంటిరని మిమ్ములను జూచుటతోనే నాకుఁ దోఁచెను.

వీరా:—ఈ సృష్టిలో మనము చూచునదంతయు మాయ. యథార్థము తెలిసికొనుటకు మన మశక్తులము.

అబు:—సృష్టిలో మనము చూచుపదార్థములనుబట్టి వస్తుతత్త్వ మెఱుఁగఁజాలమా?

వీరా:—ఎఱుఁగఁజాలము. ఎన్నఁడు నిజమెఱుఁగఁ జాలము. ఒకవస్తువును మఱియొకవస్తువని భ్రమించి, మన తలఁపు నిక్కమేయని యూహించి తృప్తిఁజెందుదుము. మనము చూచు రూపమునకు వెనుక నింకొకరూపముండును.

అబు:—వారిన్నిపుణత్వమునందుఁ గూడ మీరసమానులని తోఁచుచున్నది.

అగ్బ:—ఇంతకుముందు మీరు గుడారము వెలుపలఁ బాడు
చున్నప్పుడు మీ కంఠమాధుర్యమునుబట్టి స్త్రీలని నే
దలచితి.

అబు:—మీరు స్త్రీలై జన్మింప వలసినది.

మీరా:—అబలలమేయైన మీదర్శనమునకు వచ్చుటకు మేము
ప్రయత్నించియే యుండము.

అగ్బ:—

తే. గీ. మునివృషభులార । మీనుడు ♦ లున్మదముగూర్చె
మీమనశ్శోత్కృష్టభావము ♦ లెమ్మెచ్చవచ్చు

మీరా:— దేవ తేమయసమానప్రభ ♦ భావగరిమ
మాకుఁ బ్రత్యక్షమైయుండ ♦ నేకొఱంత ?

భోజరాజును జూచిన వారికిఁ గవిత్వము వచ్చునట్లు, మీదర్శనభాగ్యమువలన మాకిట్టి తెలివి తేటలు పుట్టినవి.

(సిపాయి యొకజాబుతోఁ బ్రవేశించును. అబుల్ ఫజల్ దానిని జదివి సన్యాసులమొగముచూచి యగ్బరున కాలేఖ నిచ్చును. అతఁడును దానిని జదివి సన్యాసుల మొగములవంక వీక్షించి, యబుల్ ఫజల్ వైపుఁ జూచుచు నవ్వును.)

అగ్బ:—(సిపాయితో) అబ్దుల్ ఖరీమును లోనికిరమ్మనుము.

(సిపాయి నిష్క్రమించును)

(సన్యాసు లొకరివైపొకరనుమానముతోఁ జూచుకొనిరి.)

అబ్దుల్ ఖరీము ప్రవేశించును.

(సన్యాసులు ఖరీమునుజూచినతోడనే కొంచెములికిపడిరి.)

అగ్ని:—(సన్యాసులతో) మీరీమనుజుని నిదివఱకుఁ జూచినట్లు గాన్పించుచున్నది. మీ కితనితో నెప్పు, డెక్కడ నెట్లు పరిచయము గల్గెను ?

వీరా:—

మ. జగతీనాటకరంగమందున మహా ♦ చాతుర్యవంతంబుగాఁ
బగలుఙ్ రాత్రియునన్దెరల్వాటిచియా ♦ పై సూర్యచంద్రాదులన్
సొగసుందివ్వెలుగాఁగభూతతతులన్ ♦ జోద్యంపుఁ బాత్రాళిగాఁ
దగఁగావించుచుసూత్రధారపదమున్ ♦ దానొందివెల్గొందునా
భగవంతుం దదనంతలీలల మది ♦ న్భావింపఁగా శక్యమే ?

అట్టి యీ జగన్నాటక రంగమం దనేక పాత్రలు వచ్చుచుఁ బోవుచు నుండును. వా రేయే స్థలములందు నెప్పుడెట్లు కలిసికొనునది యెట్లు చెప్పఁగలరు ? దేవా ! ఇతనికిఁ బూర్వస్మృతి పూర్ణముగా నున్నదనుట నిక్కమైనఁ దమ ప్రశ్నమునకు సరియైనయుత్తరమీఁగలము.

అబ్దు:—నాకు బూర్వస్మృతి లేకపోలేదు. ఒకపని తగుటయుఁ దగకుంటయు మన మాచరించుటయందుఁ గాన్పించును. ఒకడేపని విధిగాఁ జేయవలెనో దానినే యొకప్పుడు విధిగాఁ బాడుచేయవలసివచ్చును.

(శిబిరము వెలుపల నొక ధ్వని వినఁబడును):

అబు:—సిపాయీ! ఆ ధ్వని యేమి?

(సిపాయి ప్రవేశించును).

సిపాయి:—తురక వేషము దాల్చిన రాజపుత్రుఁ డొకఁడు మన డేరా చుట్టు తిరుగుచు మన సిపాయిలచేఁ గనుఁగొనఁ బడెను. వారతనిని బట్టుకొని తమ సెలవు కొఱకు వచ్చి యున్నారు.

అగ్బ:—(అబుల్ ఫజల్‌తో) ఈ సాయంకాలము మనకు బాగుగాఁ గాలక్షేప మగుచున్నదే! (సిపాయితో) రాజపుత్రు నిటకుఁ దోడితెమ్ము. (ఇట్లు చెప్పుచు నగ్బరు సన్న్యాసులవైపు చూచెను. వారు నొకరొకరివైపు చూచు కొనిరి.)

(ప్రతాపసింగుతో సిపాయి ప్రవేశించును.)

(ప్రతాపసింగును జూడఁగనే సన్న్యాసు లదిరిపడిరి. ప్రతాపసింగు ఖరీము లొకరివై పొకరు తేరిచూచుకొనిరి.)

అగ్బ:—నీవెవ్వడవు? నీవు మాడేరాచుట్టుఁ దిరుగవలసిన పని యేమి?

అబు:—నీవు ఉదయసింగుని వేగులవారిలో నొకఁడవా? నీవు మీ రాజుతో నడవులలోనే యుండినయెడల సురక్షిత ముగా నుందువుగదా?

ప్రతా:—రాజపుత్రుఁ డెన్నఁడు స్వలాభము కొఱకు మీగుడారము చుట్టుఁ దిరుగఁడు. ఆతఁడు తిరుగుచున్నంతకాలము మీకు సౌఖ్యమునుండ నేరదు.

తే. గీ. హైందవాటవిఁ జొరఁబడి ♦ యతిశయించి
మ్లేచ్ఛపుండరీక చయము ♦ స్వేచ్ఛతో వి
జృంభణమొనర్ప వానిని • శిక్ష సేయు
కొఱకె రసపుత్ర కేసరుల్ • దిరుగుచుంద్రు.

అక్బ:—(సింగుతో) నీవీ సన్యాసుల నెఱుఁగుదువా?
(అబుల్ ఫజల్ తో) మనకుఁదప్ప నితరుల కందరకీ సన్యాసులు పరిచయులే!
(సన్యాసు లొకరివై పొకరు చూచుకొందురు).

ప్రతా:—నేనక్బరుపాదుషా సేవకుఁడనుగాను. నేనతనికిఁ బ్రత్యక్షవిరోధిని. నాకు జవాబుచెప్ప నగత్యములేదు.

అక్బ:—ఇంకొకసంగతి నిన్నడిగెదను. నీవు సరియైన జవాబిచ్చిన యెడల బ్రతుకునం దాశగలిగి యుండవచ్చును. లేనిచో కొలది కాలములోనే నీవు కడతేరఁగలవు.

ప్రతా:—(చిఱునగవుతో) రాజపుత్రులెన్నఁడును మరణమన్న భయపడరు.

అబు:—రాజపుత్రుఁడు భార్యాపుత్రుల కొఱకైనను జీవితమునం దాశఁ గలిగి యుండఁడా?

ప్రతా:—రాజపుత్రుఁడు మర్యాదనే వివాహముచేసికొనును. అతఁడు దేశక్షేమమునకే జీవించును.

అక్బ:—ఈప్రగల్భములు నికఁ గట్టిపెట్టుము. నీవిట్టిమాటలతో నీ సన్యాసుల కేదైన సహాయము చేయఁదలంచితివి

తాబోలు? అది సరియైన యూహగాదు. బాగుగ నాలోచించి చెప్పుము.

ప్రతా:—చెప్పుటకింక నాకేమి లేదు.

అగ్బ—వారెవరో నాకుఁ దెలియదని తలంచుచున్నావా?

ప్రతా:—ఒక విషయమునుగుఱించి తెలియనివారెట్టుత్తర మీయలేరో, నట్లే తెలిసియున్న వారెవ్వరు నితరుల నడుగ లేరనుకున్నాను.

అక్బ:—నీకుఁ బ్రాణములయం దాశలేకపోవుటచే నిట్లసందర్భ ప్రలాపము లాడఁ జొచ్చితివి. (సిపాయితో) రాజద్రోహియైనట్టి వీనిని రేపుదయమునఁ జిత్తూరు రాజమార్గమున నురిఁదీయవలసినదని నాయాజ్ఞగా మన సేనాధిపతితోఁ జెప్పుము.

సిపాయి:—చిత్తము. అట్లే యొనర్చెదను. (అని చెప్పుచుఁ బ్రతాపసింగుతో నిష్క్రమించును.)

(సన్న్యాసులిరువురునుదమ్మురక్షింపఁదలఁచుకొన్న ప్రతాపసింగును జంపెదరను భయముచే నొకరినొకరు చూచుకొని మోకరించిరి)

పీరా:—ఓఢిల్లీచక్రవర్తీ! న్యాయమూర్తివనియు దయాశీలుండవనియు దేశమునందంతటను ఘనతకెక్కిన యోయగ్బరుపాదుషా! మేమిరువురమే యుత్తరవాదులమైన యీ

నేరముకాదు. కారాజపుత్త్రి నురిఁదీయించుట మీకు ఘనత కుఁదగినపనికాదు.

అగ్బ:—అట్లయిన మీరెవ్వరో యథార్థము వచింపుడు.

వీరా } తమసన్యాసి వేషములనుదీసివేసి యథాస్వరూపము
పద్మిని } లతో నిలుతురు.

వీరా:—తమరు యథార్థమును దెలిసికొనఁగోరుటచే మాసత్య స్థితిని వినిపించుచుంటిని. నేను చిత్తూరు మహారాణావారి పట్టమహిషిని. ఈమె వారి సహోదరియగు పద్మినీ బాయి. మీరు చిత్తూరుదుర్గమును ముట్టడింతురని మా రాణావారు విని సిగ్గింతమాత్రమును లేక, యుద్ధమన్న వెఱచి, ప్రసిద్ధికెక్కిన రాజపుత్త్రివంశమునకపకీర్తిగలుగు నట్లుగా నడవులలోనికిఁ బాఱిపోయిరి. అప్పుడు స్త్రీల మయ్యు యుద్ధశాస్త్రమేమియు నభ్యసింపనివారమయ్యు బురుషవేషములఁ దాల్చి యాచిన్న రాజపుత్త్రిసేనతో మిమ్ములఁ నెదుర్కొంటిమి. మేము మిమ్మెదుర్కొ నుట గొప్పపర్వతమును వర్షపుఁజినుకులచే భేదింప నెంచుటవంటిదే! మాసేన నాశమయ్యెను. మేమపజయ మునొందితిమి. మాదేశము శత్రువుల పాలయ్యెను. మాయాశ లడుగంటినవి. మాయాత్మగౌరవముకూడ నశించినది. ఇట్టికష్టములకు మమ్ములోను చేసినట్టి యా శత్త్రువుమీఁదఁ బగఁ దీర్చుకొనఁదలంచితిమి. వేయేల?

మిమ్ములనుజూచి యెట్లయినను బరిమార్చి మేమాత్మ హత్యఁగావించుకొనవలయుననినిశ్చయము చేసికొంటిమి. మేము తలఁచుకొన్న రీతిఁగా మీగుడారములోనికిఁ బ్రవేశింపఁగలిగితిమి. మీ సమ్ముఖమునకు వచ్చిన నిముసమున నే దయారసపూరితమగు మీ ముఖవైఖరినిజూచి మా దురభిప్రాయములను దెలిసికొంటిమి. మావల్లఁ బ్రాణరక్షణము నొందినట్టి యీయబ్దుల్ ఖరీమ్ మాకపకారము చేయఁడని తేఁచియుంటిమి. అట్లుకాక యితడు మాయెడలఁ గృతఘ్నుఁడై మాగుట్టు బయలుపెట్టెను. మమ్ములను మీయిచ్ఛానుసారము దండింపుడు. మరణదండనమున కాజ్ఞాపింపుఁడు. కాని మాకొఱకుఁ దన ప్రాణములను గోల్పోవ సంసిద్ధుఁడైనట్టి నిర్దోషియైన యీ రాజపుత్త్రిని రక్షింపుఁడు. ఓదయామయా! ఇదియే మా ప్రార్థన.

అక్బ:— ఓసాధ్వీమణులారా! లెండు. మీబోటిఘనమైన పరాక్రమము గలవారిట్లు మోకరించుట తగిన పనికాదు. మీ రసపుత్ర శౌర్యమునకును, గౌరవమునకును, దేశభక్తికిని, సత్య సంధతకును, మెచ్చి యీ రాజపుత్త్రిని రక్షించితిని. రాజభక్తిగల యీ యబ్దుల్ కరీంమీఁద మీరు మోపిన యపవాదము సరియైనదికాదు. అతఁడు మీచరిత్ర మంతయుఁ బూర్తిగా

వ్రాసినమాట నిజమే. కాని మిమ్ములను రక్షింపుమని యుత్తరము కోరినసంగతి యీజాబును జూచిన యెడల మీకువిశదమగును. ఇతఁడట్టి కృతఘ్నుఁడైయైన నింతఁ శ్రమఁ దీసికొనియుండఁడు. మీకంఠధ్వని వినఁగానే నా కనుమానము గలిగెను. తరువాత స్త్రీలకు సహజమగు సిగ్గుగల మీముఖములనుజూచి నాభ్రాంతి నిశ్చయమై నట్లు తలఁచితిని. మీప్రత్యుత్తరములు నాయభిప్రాయమును దృఢపఱచినవి. నాకిదివఱకుఁ దెలియనిదియు, అబ్దుల్‌కరీమ్ వ్రాసినదియు, నేమన, నడవులకుఁ బాఱిపోయిన పితృకిపందయగు నుదయసింగురాణాకు మీరెట్టి సంబంధముగలవారో యనువిషయ మొక్కటియే.

వీరా:—పురుషవేషముదాల్చినను స్త్రీస్వభావముదాఁగనేరదు.

అబు:—అదిమీస్వభావ లోపముగాదు. స్త్రీజనస్వాభావికమగు సల్లక్షణము.

అగ్బ:—ఓరాణులారా! నేను మీకేమైన సాహాయ్యముఁ జేయఁగలనా?

వృద్ధిని:—మమ్ములను మాయవమానమును గూడ శీఘ్రముగ సంహరింపుఁడు.

అగ్బ:—అట్టిమాటలు నాడకుఁడు. మీరెందులకు మృత్యువును గోరవలెను?

పీరా:—చిత్తూరుపురమందలి రాణివాసస్త్రీలిరువురు మారువేషముతో మొగలాయి శిబిరముఁ జొచ్చినట్లును, పాదుషా వలనఁ బట్టుకోఁబడినట్లును, రేపటినుండి వరిపంచమందం తటను జెప్పుకొనెదరు. అట్టి యవమానమును మేము సహించుటెట్లు ? మాకిఁక మరణమే శరణము.

అగ్బ:—నేను దానినంగీకరింపనిచో ?

పీరా:—అట్లయిన మాకోరిక మీరుని రాకరించినవారగుదురు.

అగ్బ:—(ఫజల్‌తో) వారినిశ్చయబుద్ధికి నీయభిప్రాయమేమి ?

అబు:—మీ దేశపు స్త్రీలందఱు మీవలెనే దృఢబుద్ధియు, ధైర్య, సాహసములును గలిగినట్టివారా ?

పీరా:—కారు. నిశ్చయముగా మావంటి పిఱికివారుండరు. వారందరు మాకంటె వేయిమడుంగు లెక్కువ పట్టుదలగలవారు. వారిలో నొక్కరైన నిట్టి యవమానము పొంది యొకనిమిషమైన జీవింపఁగలరా ?

అగ్బ:—ఇట్టి ఘనకార్యము నవమానకృత్యమని తలంచుట భావ్యము కాదు. మీరడిగినట్లు నిచ్చుటకు సంసిద్ధుఁడనై యుంటిని. అడుగుఁడు.

పద్మిని:—మేమెన్నఁడు నితరుల యాచించియుండలేదు.

అగ్బ:—మీరడుగకున్నను మీరాజ్యమును మరలమీకిచ్చితిని. (పీరాబాయితో) రేపుదయమున రాజ్ఞీగౌరవముతో

మీరిరువురును మీపురమున కరిగినపిమ్మట, నీభర్తసిం
హాసనమున నీవలంకరింతువుగాక.

మీరా:—అట్టినిబంధనలతోఁ గూడిన రాజ్యమును నేనెట్లుస్వీక
రింపఁగలను ?

అగ్బ:— ఆఁడువారగు మిమ్ములను సంతోషపెట్టుట నాకుసులభ
సాధ్యముకాదు. కాని మిమ్ముల నెట్లయిన సంతోష
పెట్టవలెనని నిశ్చయించుకొంటిని. నిబంధనలేమియు లే
కుండఁగనే మీరాజ్యమును మీరుస్వీకరింపుఁడు.

మీరా:—ఇట్టిఘనదాతృత్వము ప్రపంచమునందెన్నఁడైనఁగలదా ?

పద్మిని:—

ఆ. వె. మాతృదేశభక్తవలె ♦ యుష్మనాథ మీకీర్తి
శాశ్వతముగ భువిని ♦ సాగుఁగాత !

మీరా:— ప్రబలమైత్రిఁజెంది ♦ రసపుత్రయవను లీ
భరతఖండమేలి ♦ వరలుగాత !

ఎట్టికష్టములువచ్చినను, ఎట్టి యాటంకములు వచ్చినను
వెనుదీయక తాము ప్రారంభించిన కార్యమును గొనసాగించు
వారేగదా ధన్యులు.!

(తెరపడును.)

అసామాన్య

ఇందువచ్చు పాత్రములు.

సామాన్య:—కథానాయిక, మతిచ్చందునికూఁతురు.
సుగుణాకరుఁడు:—అసామాన్యభర్త, ధార్మికుఁడనువానికొడుకు.
మతిచ్ఛందుఁడు—జగత్సేటువంశమునఁబుట్టిన యొకధనికుఁడు.
ధారిణీదేవి—అసామాన్యతల్లి.
అరవింద, మల్లిక—అసామాన్య చెలికత్తెలు.
సురాజుద్దౌలా—ముర్షిదాబాదు నవాబు.
మెహార్న్నిణా బేగమ్=గుల్ అనునామాంతరముగల సురాజుభార్య.
పడనవాండ్రు, చేటికలు, భటులు—కొందఱు.

కథాసంగ్రహము:—క్రీ॥ శ॥ 1750-వ సంవత్సరప్రాంతమున బంగాళాదేశమును సురాజుద్దౌలాయను నవాబు ఢిల్లీచక్రవర్తికి లోఁబడి పరిపాలించుచుండెను. అతఁడు ముర్షిదాబాదు ముఖ్యపట్టణముగాఁ జేసికొని యుండెను. అతఁడు చిన్ననాఁటి నుండియు మిగుల గారాబముతోఁ బెంపఁబడుటచే దుష్టస్నేహితులసహవాసముచేసి దుర్వర్తనపరుఁడయ్యెను. అతఁడు సింహాసనమధిష్ఠించినది మొదలు పెక్కు దుష్కార్యములాచరించెను. వీథిలోనేయుండఁగ స్త్రీకన్పట్టినను బలాత్కారముగా భటులచే దనకడకుఁ దెప్పించుకొని యనుభవించు చుండెను. అదిగాక యతఁడు సురాపానము ద్యూతము మున్నగు వ్యసనములకుఁ

గూడ నలవడి మత్తుఁడై యుండెడివాఁడు. అతనికాలములోఁ దండ్రి, యన్న, భర్త మొదలగు వారు చూచుచుండఁగనే బిడ్డ, చెల్లెలు, భార్య మున్నగువారి కత్యంత మానహాని సంభవించుచుండెను. అట్టితఱి నాగ్రామమున మత్తబ్బందను గొప్ప ధనవంతుఁడు కాఁపురము చేయుచుండెను. అతనికిఁ జక్కని చుక్కయగు నసామాన్యయను కూఁతురుగలదు. సురాజునకుఁ దఱుచుగా నప్పుకావలసి యీమత్తబ్బందునికడకు వచ్చువాడుక కలదు. మత్తబ్బందనిన సురాజుకూడ భయపడువాఁడు. కాని వాఁడొకతఱి నసామాన్య యందమునుగూర్చివిని యామె పెండ్లియాడినవనిత యనియైన శంకింపక యెట్లయిన నామెను బడయవలెనని నిశ్చయించుకొని మత్తబ్బందింట లేని సమయమున స్త్రీవేషమున నాతని భవనమునకువచ్చి యామె మానముఁ జెఱుపఁజూచెను. కాని యామెభర్త సుగుణాకరుఁడు చెప్పుదెబ్బలతో బుద్ధిఁజెప్పి రాజని కరుణించి వానిని విడిచిపుచ్చెను. తరువాత నొకనాఁడు సురాజు సుగుణాకరుల తలఁదీయించి దానినొక పళ్లెరమందుఁబెట్టి యసామాన్యకుఁ గానుకగా బంపెను. ఆమె మిగుల శోకించి భర్తపైఁగల యనురాగముచే మతిచెడినదయ్యెను. ఆమెపిచ్చి కెన్నిమందులిచ్చినఁ గుదురలేదు. ఇట్లుండ సురాజునకు శత్రువులెక్కువయై యాతనిపైఁ గుట్రలుపన్నిరి. అతని బంధువులే యతనికిఁ బ్రబలవిరోధులైరి. వారింగ్లీషువారి సాయమున నాతనిని 1757-వ సంవత్సరమునఁ ప్లాసీయుద్ధమున నోడించిరి. పిమ్మట మిరాజ్ అనువాడతని

శిరచ్ఛేదముం జేసెను. ఆశిరము యొక్క బల్లెమునకుం గ్రుచ్చఁబడి యూరేఁగింపబడెను. అసామాన్య కాశిరస్సును జూపిన వెక్కిరు దురునని తలఁచి యామె బందుగు లామె నొక మేడకుం దీసుకవచ్చి యాశిరముంజూపగాఁ నామె "ఈతలయెవరిది ? పాప మీతని భార్య యెంత నిర్భాగ్యురాలు!" అని క్రమముగాఁ దెలివొందిన నానాఁటికి స్వస్థతఁజెందెను. అటుతరువాతఁ దాను గావింపవలసిన పని భగవంతుఁడే చేసెనని యు, భగవంతునిపనియొకటి తాను జేయవలసియుండె నని యు నామె యనుచుండెను. దాని యర్థ మెవ్వరికిఁ దెలియలేదు. నవాబుభార్య గుల్ స్త్రీ శిశువునుగని ప్రాణభీతిచే నెచ్చటనో డాఁగియుండెనని యు, నామె మిగులగుణ వతియనియు విని యెట్లయిన నామెను బిడ్డనురక్షింప నసామాన్య నిశ్చయించుకొనెను. ఆగుల్ బాగా బంగోలాయను గ్రామములో నున్నదనివిని యచ్చటకు నసామాన్య వెళ్లెను. కాని శత్రువు లెవరో తన కొఱకు వెదుకుకొని వచ్చుచున్నారని విని భయ పడి బిడ్డనెత్తుకొని గుల్ పాఱిపోయెను. ముందు గుల్, వెనుక నసామాన్య గ్రామగ్రామములఁ దిరుగఁజొచ్చిరి. కాని దైవఘటన చే నొకరినొకరు కలిసికొనలేక పోయిరి. తుదకొకపర్యాయము కూఁత వేటుదూరమున గుల్ గలదనిచూచి యసామాన్య పఱు గెత్తెను. ఇఁకఁ దన బిడ్డ ప్రాణములు దక్కవని వెఱచి గుల్ గంగానదియొద్దనకుఁ బఱుగెత్తెను. అసామాన్య తాను శత్రువును గానని కేకలువైచెను. కాని యప్పుడు తుపానుగాలి యుండుటచే నామాటలా గుల్ చెవిని బడవయ్యె. తుదకు

గుల్ నావవాంఁడ చేతిలో నొక వజ్రింపుటుంగరము బెట్టియొక పడవలోఁబడి నదిదాటఁ జూచెను. కాని యా పడవ గాలిచే మునిఁగిపోయి యందులోనున్న గుల్ బిడ్డలో నేటిలోఁబడి పోయెను. అసామాన్య యంతయుఁ జూచి నదిలోనికురికి యిూఁది జడబట్టుకొని గుల్ నిపైకిఁదీసెను. అప్పటికే గుల్ ప్రాణములు విడిచెను. ఆమె బిడ్డ మాత్రము వెన్నునకుఁగట్టఁబడి సజీవయై యుండెను. అసామాన్య యామెను దన పుత్రికగాఁ బెంచుకొనెను. ఇందసామాన్య గుల్బేగముల సుగుణసంపత్తి యతిశ్లాఘ్యమైనది. వారి నామము లాచంద్రతారార్కముగా భువిని నిలుచును.

ప్రథమరంగము.

రంగము:—మతబ్బందుని భవనము ముందరనుండు రాజమార్గము.

ప్రవేశము:—స్త్రీ వేషధారియగు సురాజుద్దోలా.

సురాజుద్దోలా:—ఇదె కదా మతబ్బందు జగత్సేటునిగృహము? అదేమికారణమో తెలియదు; లోనికిఁ బోవుదమన్న నడుగులు తడఁబడుచున్నవి. యౌవనారంభమైనదాది నేఁటివఱకు నెందఱు సుందరాంగుల పొందొ పొందియుంటిని! కాంతులకడనుండి విడిపించి యెందఱెందఱినో నాకడకు రప్పించుకొంటిని. జననీజనకులు మొఱలువెట్టిన

వినక నవయౌవనవతులగు నారీమణుల నెందఱినో హరి-
యించితిని. కన్నబిడ్డలను లాలించుచు నంతఃపురవిహా-
రము చేయు తరుణుల నెందఱినో బిడ్డలనుండి వేరుచేసి-
తిని. కాని యాయా సమయములయం దెప్పుడును భీతిఁ
జెంది యెఱుఁగను. ఆఘోరకృత్యము లన్నియు నిశ్శంక
ముగా నిరాఘాటముగా నెఱుపఁగల్గితిని. ఇప్పుడేల యిట్టి
వెఱపు గదురుచుండెనో బోధపడకున్నయది.

ఉ. క్రూరవిపత్తువంచనఖ ♦ కోటుల వ్రేల్మికిఁ గాలమందిర
ద్వారములోని కంపఁగల ♦ బాహుబలాన్విత సింహరాజమే
ధీరతఁ గోలుపోయి యొక ♦ దీనకురంగిగృహాంగణంబునం
జేరఁగ భీతినొందుట విచిత్రముగాదె విధాతసృష్టిలోన్.

ఇంతకు మత్బంధు ధనికులలో నగ్రగణ్యుఁడై జనుల-
కిష్టుఁడౌటచేఁ గదా నేనిటు భయపడ వలసివచ్చెను. నేనిప్పుడు
బలాత్కారముచేసి యీ లావణ్యనిధానమును గొనిపోయితి-
నేని వానికిఁ గోపమువచ్చి నాపైఁ గుట్రలుపన్నును, హుమ్—
వానికుట్రలు నన్నేమిచేయఁగలవు? నేనుదలఁప వానిని హత్త
మొనర్చుటెంత? (కొంచెము సేపాలోచించి) కీడునుశంకించి
యిక్కార్యాచరణమునకు మది యెంత వెనుకకు లాగుచున్నదో,
మోహము నను బురస్కరించుకొని యంతకంటె నెక్కువగా నది
ముందునకు నెట్టుచున్నది. ఆనాతినిగూర్చి విన్నది మొదలు
నాడెందమ్మామెయందు లగ్నమయినది.

మ. "వనితారత్నపు సోయగంబు సఖుఁడా♦వర్ణింపశక్యంబె? నీ
కనుభావ్యంబనఁజాలు; దానిచెలిమిన్♦హర్షించుపుణ్యుండెభూ
మినిధన్యుం"డనుచెల్మికానిపలుకుల్♦మిథ్యాప్రియుక్తంబులై
చనునే? కావుఃకృతార్థతన్‌బడసెదన్♦సాధించితత్కార్యమున్.

నే నీస్త్రీవేషమునుండ నన్నెవ్వారాన వాలుపట్టఁజాలరు. నా రూపమచ్చముగ నాఁడుదానివలె నున్నను, నడకయు నడతయు మఱియొకలాగుండునేమో! వానియందును నా యోపినంతవట్టు స్త్రీత్వము నటించెదను. నే నొక రాజపుత్రికాంతననియు నసామాన్యాదేవి సుగుణసంపత్తియు విద్యాసక్తియు వినివచ్చినాననియుఁ జెప్పినవ్వాక్యముంబుట్టించి వినయముఁగనఁబరచి మాబసకొక తూరి రమ్మని ప్రార్థించి తీసికొనిపోయెద. నా కల్లమనవులకు బొల్లివినయములకు నామెలోఁబడి నా వలలోఁబడిన నేనదృష్టవంతుడనే. నాకృషికి భగవంతుఁడుకూడఁ దోడు కావలయు. కాకపోఁడని నాధైర్యము. (అని మహిబ్బందు భవనముంజొచ్చి కక్ష్యాంతరములుదాఁటి కావలివాండ్రవలన నసామాన్యయగారమును దెలిసికొని దానిలోఁ బ్రవేశించెను. అసామాన్య సన్నని మనోహరమైన కంఠధ్వనితో సంస్కృత భారతములోని ద్రౌపదీ వస్త్రాపహారణ వృత్తాంతము జదువుచుండెను. పురాజామె సోయగముంజూచి యచ్చెరు వొంది చిత్తరువుపగిది నిలిచెను.)

సురాజా:—(ఆమెవంకఁజూచి) ఆహా! ఏమి యీమె సౌందర్యము! నేనుబుట్టి బుద్ధియెఱిఁగి యెందఱినో వన్నెలాఁడులం గాంచితిని. గాని యీయన్నుల మిన్నంబోలుదాని నెన్నఁడుంగన లేదు.

చ॥ కనకపుబొమ్మయోయన వి। కాసముమీఱితనర్చు మేను; న
స్వనము విపంచి కారవము। భాతి మనోహరగాన మీనుచుం
దనరు; ముఖంబు శాంతరస। ధారలఁగ్రుక్కుచు శోభఁగాంచు; న
మ్మనము గలంగు నిట్టియభి। మానవతీమణి డాయఁబోవఁగన్

హృదయమా! వేగిరపడకు. నీవదృష్టవంతురాలవేని నీయీప్సిత మచిరకాలముననే తీఱును. (అని యామె సమీపమున కేఁగి) దేవీ! నమస్కారము.

అసా:—(ఉలికిపడి పుస్తకము హస్తమునుండి జాఱవిడిచి లేచి) అమ్మా! మీరెవరు? ఇచ్చటి కెందులకే తెంచితిరి? ఆయాసనమున నాసీనలు కండు.

సురా:—(ఆసీనుఁడై) దేవీ! నేనొక రాజకన్యను. మాది యోధపురము. ఈయూర మాకు బంధువులుగలరు. ఈ పట్టణవిశేషము లేమని మాచుట్టాలనడుగఁగా వారుమీసౌజన్యసౌందర్యాతిశయములంగూర్చి పెద్దగావచించిరి. నేను మరల మానగరమునకు రెండుదినములలోఁ బోవనుంటిని. ఈలోపున మీదర్శన మొనర్చి మీసాంగత్యభాగ్య మొంది ధన్యనుగాఁగోరి యిందుల కరుదెంచితిని. (అని తేఱి చూచును).

అసా:—(ఆమె చూపులయందు యాథార్థ్యము పొడచూపమి నను మానపడుచుఁ గొంతసేపూరకుండి పిమ్మట) అమ్మా! నాకడఁ గొనియాడ దగిన సౌజన్య మేమియు లేదు. ఎవరో నామీఁద నవ్యాజవాత్సల్యము వహించి మీతో నట్లు వచించియుందురు. ఈమహాపట్టణంబున నన్ను మించిన సుందరులును సుగుణవతులును గలరు. వారల సందర్శించి యానందింపుఁడు. నాకెందునుం గౌశలము లేదు.

సురా:—దేవీ! అట్లనదరేల? వీణానిక్వాణనతుల్యమగు మీకంఠస్వరము నేను వినలేదా! మీరు చక్కఁగా భారతముం జదువుచుండ నాకు ముచ్చటయ్యెడిది. మరల రెండుశ్లోకములను జదువుఁడు.

అసా:—(సిగ్గువడి) అమ్మా! నేను మాయమ్మకడనైనఁ జదువలేను. ఒంటరిగ నున్నప్పుడుతప్ప నెప్పుడును జదువను. నా యసమర్థతకు క్షమింపుఁడు.

సురా:—పోనిండు. మీదివ్య గృహమంతయు నాకుఁ జూపింపుఁడు. మీశయనాగారము మున్నగువానిఁ దిలకించి మీతోఁ గొన్ని పవిత్రనిమిషములు ప్రసంగించి వెడలెదను.

అసా:—సరే. రండు. (అని గృహమంతయుఁ ద్రిప్పిచూపును. తుదకుఁ దాను బవ్వళించు గృహమునకుం గొంపోయి

యొక కురిచీమీఁదఁ గూర్చుండ నియమించి తాను నొకయాసనముపయిం గూర్చుండును.)

సురా:—దేవీ! నేను నిక్కముగా ధన్యురాలనైతిని. నేఁడు నాజీవితకాలములోఁ గను సుదినము. అడుగమఱచితిని; మీభర్తగారు యూరనుండిరా? వారు మీకొకపుకూలుకై యనుకొందును?

అసా:—వా రిచ్చట నేయున్నారు. వారు నాప్రాణమునకుఁ బ్రాణమే.

సురా:—ఈ యూరి వాబుగారి నెప్పుడైనఁ జూచితిరా మీరు?

అసా:—లేదు. ఆతఁడు కడుదుష్టుఁడని విందును. దుష్టులఁ జూడ నేల?

సురా:—దేవీ! అది వట్టిమాట. అతఁడు మిక్కిలిమంచివాఁడు. మాబంధువులయింటఁ బెండ్లి జరుగుచుండఁ దాంబూలము నకువచ్చినప్పు డాతని నేఁ జూచితిని. ఆతఁ డెంతటిసుందరాంగుఁడో యంతటి సుగుణ సంపత్తిగల వాఁడనినాకుఁ దోచినది. ఆతని జూచినతోడనే 'యెంతపుణ్యవతి యీతనిఁ జేపట్టినసతి' యని తలంచితిని.

అసా:—కావచ్చును. ఇప్పు డాతనిప్రశంస మన కేలా?

సురా:—ఎందులకుఁగాదు. అట్టిసురూపసుగుణ శోభితుఁడగు రాజుచేఁ బరిపాలింపఁబడు నీపురీయు లెంతయో యదృష్టవంతులుగదాయని తెల్పుటకే యట్లంటిని. అమ్మా!

మీారొకపరి మాబంధు గృహమునకు విజయము చేసి దానిని బావనముంజేయరా ! దాన నాకత్యంతానందము గల్గును. జన్మము తరించినదని భావింతును.

అసా:—అమ్మా ! నేనెప్పుడు నొరులయిండ్ల కరిగియెఱుఁగ. ఇప్పుడు వెళ్ళుదమన్నను, నాభర్త యనుమతిం గైకొనినఁగాని రాఁగలనో రాలేనో తెలుపఁ జాలను.

సురా:—(మనసునిలుపఁజాలక) సుందరీ! మిమ్ముజూచిన నావంటియాఁడుదానికే మోహ ముదయించుచున్నది. ఇఁకఁ బురుషులమాట చెప్పవలెనా ? (అని మెల్లఁగాఁ గురిచీ సమీపమునకు లాగుకొని యసామాన్య కరముం బట్టును.)

అసా:—(తనలో) ఏమిది! ఈతాకుడు స్త్రీస్వభావమునకు విరుద్ధముగనున్నదే ! ఈమెకంఠస్వరము నడక పుంస్త్వమును స్ఫురింపఁజేయుచున్నవి. ఇది యేదో మోసముకాదుగద ! (అని చేయివిదలించుకొనును.)

సురా:—(మరలఁ గరగ్రహణముంబొనర్చి) యువతీ ! ఏమో చెప్పఁజాల. నీయందు నాడెందము లగ్నమయ్యె. నీమగఁడనుమతించిన ననుమతింపకున్న నీవు నా వెంటరావలయు. లేకున్న నాయుసురులు నిలువవు.

అసా:—(మరలవిదల్చుకొని) అమ్మా ! మీాను డులు నాకర్థమగుట లేదు.

సురా:—(సైఁపఁజాలక). చానా! అర్థమో యనర్థమో నాకుఁ దెలియదు. నీవు నాతోరాకతప్పదు. (అని బలాత్కారముగా జేయిపట్టి లాగబోయెను. అసామాన్య భీతిల్లి కేకలువైచి పాఱిపోవఁజూచెను. కాని సురాజు గట్టిగాఁ జేయిపట్టుకొని యాపెను. ఆ కేకలువిని దాసీజనముతో నసామాన్యభర్త సుగుణాకరుఁడు ప్రవేశించెను.)

సుగు:—ఓయీ! స్త్రీవేషధారివగు నీవెవఁడవు. వదలు మామెచేయి. (అని సురాజుపట్టు బలవంతముగాఁ బట్టిలాగెను. ముఖముపంకఁ జూచెను. సురాజనిపోల్చెను.) (క్రోధముతో) ఓరీ! యంతః పురద్రోహీ! నీవటరా! మఱి వ్వాఁడో యనుకొంటిని. ఎప్పుడిట్టి పనిచేయకుండఁ దగినరీతి బుద్ధిఁజెప్పెదనుండుము.

చ. ఇదివఱకీవు చేసిన య♦నేకమహాదురితంపుఁగృత్యముల్
మదిఁదలపోయకుండుటను ♦ మాటికిదుండగముల్ యొనర్చిదు
ర్మదమున రేఁగుచుంటి; విఁక ♦ రాజనిగౌరవముంపరాదు నె
మ్మదిఁబడఁయంగగోరఁదగు♦మాడ్కినిబుద్ధినిజెప్పటొప్పగుఁన్.

(అని పాదరక్షలతో నాల్గుప్రహారములు వడ్డించి బంట్లచే దేవిడి దాఁటువఱకు సాగనంపించును. సురాజు తలవంచుకొని నడచిపోవును.) (అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయరంగము.

రంగము:—సురాజునంతఃపురప్రాంగణము.

ప్రవేశము:—సురాజునిర్విణ్ణుఁడై.

సురాజు:—ఆహా! ఎంతపరాభవముం జెందితిని! ఎచ్చటనైనఁ దాఁటుకొని రాఁగల్గితినిఁగాని మతెబ్బందునింట నాయాటలు సాగినవి కావు. ఇంతకు నాదినములు మంచివి కావు. (ఆలోచించి) అయ్యో! మంచివి కావననేల? కానిచో నాసుగుణాకర హతకుఁడు నన్నుఁ బరిమార్చియే యుండును. నేనీపాటికి యమమందిరమునఁ బ్రాఁతగాఁపునై యుండియుందును. నాదినములు మంచివే. నన్నుఁబరిభవించిన వానిపైఁ బగఁదీర్చుకొనుటకు నాకుభగవంతుఁ డవకాశ మిచ్చినప్పుడు నాకు శుభదినములు కాకుండునా? (పండ్లు పటపటకొఱుకుచు) ఓరీ! నీచా! పాదరక్షలతో నన్నుఁగొట్టుటకు నీవెంతవాఁడవు? నాకాలిక్రింద బొఁకు క్రిమికన్న నధమాధముఁడవే! కానిమ్ము నీదినములు సమీపించినవి.

గీ. ఓరిసుగుణాకరహతకా! యుద్ధతివిడు,
మచిరకాలంబునన మదీ యహృదయజని
తామితక్రోధకాలదా వాగ్నితప్త
శలభమాత్రుఁగాఁ జేసి ని న్మలపివైతు.

(తలవంకించి యోచించుచు రాజమార్గమువైపు చూచుచుండును. సుగుణాకరుఁ డశ్వారూఢుఁడై యాదారినే వాహ్యా

ళికిఁ జొప్పుచుండును. సురా: జలికిపడి (తత్తఱపాటుతో) ఓరీ! భటులారా! శీఘ్రముగాఁబోయి యాయాశ్వకు నిటకుఁ దోడి తెండు. మీకుఁ గొప్ప బహుమానమిత్తును. పొండు. (తనలో) దుష్టా! దొరకితిరా! ఎందుఁబోగలవు? సాలెపురుగు పట్టులోఁ బడిన యీఁగవైతివి. ఇఁక నాకసిదీఱ నిన్నుఁజిత్రవధఁగావించి క్రీడింతును.

ప్రవేశము—సుగుణాకరునితో భటులు.

సుగుణా:—ఏమిరా! తుచ్ఛుఁడా! ఇట్టి దొంగపని చేసితివి? నీది నిజముగా దొంగబ్రతుకే యగురా! నీకుఁ బౌరుష మున్న నాతోఁబోరుము. ఆఁడుదానవేని యాఁడుదాని పనిచేయుము.

సురా:—ఓరీ! ప్రేలకు. సింహంపుగుహలోఁజొచ్చిన సృగాలమవయ్యు నింకను బ్రగల్భములే? నాఁడు విజృంభించి నాయంతవానిపైఁ బడితివే! ఆమగతన మేమయ్యెను? పాపమా సామాన్య రేపటినుండి బాలవిధవా సమూహములోఁ జేరునుగాఁబోలు! కాదు. కాదు. అట్లవనేల? ఆమెకు నూతనధవుడను నేనుంటిఁగదా! ఆమెసదా సధవయే.

సుగుణా:—ఓరీ! పాపీ! నేను జచ్చిన పిమ్మట నాభార్య నీకుఁ దక్కుననుకొంటివిరా? నీకు నీకుటుంబమునకు నీకోటకు జిచ్చుపెట్టి తాను జచ్చును. (నీకు వినాశకాలము సమీపింప బట్టియే యిట్టి విపరీతబుద్ధులు పుట్టుచున్నవి

(ఊర్ధ్వదృష్టితో) ఓపరమేశ్వరా! నీయాజ్ఞయగుటచే నీదుష్టునిచే వధింపఁబడి నీసన్నిధానమునకు వచ్చుచుంటిని. నీవు కరుణాళుఁడవై యచిరకాలముననే యీచండాలునిఁ బరిమార్చి భూమి నిష్కంటకముగాఁజేసి నీ గారాబుతనయుల మానమును గాపాడికొనుము.

సురా:—నీవెఱ్ఱిప్రార్థనలు గట్టిపెట్టుము. దేవుడు నీపిచ్చికోర్కెలు తీర్చు వాఁడుకాఁడు. నిన్నువేగమ నరకమునకుఁ బొమ్మనుచున్నాఁడు. ఓరీ! భటులారా! వీనిని నానా హింసలఁబెట్టి తలఁదీసి యాఁకల నాకు నుపాయనముగాఁ గొనిరండు.

సుగుణా:—ఓరీ! సురాపానమత్తా! నీతిగల యేహైందవుఁడును. జావనభయపడడు. నేనీరీతి జంపబడుటచే నాకీర్తి హెచ్చును. నీకపకీర్తిగల్గును. దొంగపోటున శాత్రవులఁ జంపుట మాహిందువులెఱుఁగరు. ఎఱిఁగిననాఁడు నిన్నుఁ గాలునిపురికిఁ బంపియేయుందుము. నేఁడిట్లు నన్ను జంపుచున్నావు; రేపుఁ నీవింతకన్న ఘోరమగు మరణముంబొంది క్లేశపడఁగలవు. ఇల్లలికినంతనే పఁడువు కాలేదు.

చ. నేనేధార్మికు నాత్మసంభవుఁడనేఁ • నిష్టాగరిష్ఠుండనై
ధేనుబ్రాహ్మణభక్తియుక్తుఁడనై • దేవాళిఁబూజింతు నేఁ

నానారీమణి సాధ్వియైపతులు నేఁ • నన్నొంచనీపాపి త్రా
మానప్రాణములందొఱంగి మఱియుఁ • మానంబులో దీనుఁడై

(సుగుణాకరుఁడు హరిహరీయనుచుండ భటులు గెంటుకొనిపోవుదురు.)

తృతీయరంగము.

రంగము:—అసామాన్యపడకటిల్లు.

ప్రవేశము:—అసామాన్యయు నిద్దరుచెలికత్తెలు.

అసా:—చెలీ! అరవిందా! నానాథుఁడు వాహ్యాళికై వెడలి యింకను రాలేదు. రాత్రిజాము మీఱుచున్నది. భుజించువేళ దాఁటిపోయినది. మానాన్నగా రూరలేరు. వారున్న నీపాటికెవరినైనఁబంపి వెదకించి దీసికొని వచ్చియుందురు. (ఇంచుక యులికిపడి) ఇదేమో నాకుడికన్నదరుచున్నది. నాకుస్పందాదుల యందంత నమ్మకము లేకపోయినను మదికీడును శంకించుచున్నది. నాప్రాణనాథుఁడెన్నఁడింతతడసియుండలేదు. గ్రామాంతర మేగునేని మున్ముందు నాతోఁ జెప్పకపోయియుండలేదు. అదిగాక నేఁడు నాతో "ప్రియా! నదియొడ్డున కళ్యాణనాథుఁడనై వయ్యాళికై పోయివచ్చెద. నీవిందాఁక భారతములో నభిమన్యుఁడు పద్మవ్యూహముం జొచ్చి వధియింపఁబడు వఱకుఁ జదివితివి. అటుపిమ్మట నర్జునుఁడు సంశప్తకులం గడతేర్చి వచ్చుటయుఁ గుమారమరణకారణుండగు సైంధవుని మడియించుటయు మున్నగు

వృత్తాంతముం జదివినఁగాని నామది కుదురుపడదుఁ
కావునఁ బెండలకడనే వచ్చెదను" అని చెప్పియుండెనుఁ
ఏల యింత యాలస్యముం జేసెనో కదా !

చ. అనునిమిషంబునాథుఁడు ప్రియాయనిపిల్చుచువచ్చునట్లుతోఁ
చును; రవమేది నాచెవులఁ జోకినఁగాంతుని వాజిహేషయే
యనిభ్రమఁజెందుచుందు; సకియా! హృదయేశ్వరుఁడింక రాకయుం
డిన భరియింపఁజాలను; నదీతటికేఁగి కనుంగొనంగదే !

అర:— చెలీ ! నీవు కలవరపడకు. ఇఁకనో యిప్పుడో నీభర్త వచ్చును. ఆతఁడేమిత్రునితోనో సంభాషించుచు నిల్చి మాట మఱచియుండఁబోలు. నే నేటియొద్దున కాంతనికై పోయివచ్చుసరికి రెండుగడియలు పట్టును. ఈలోపున నాతఁడే రాఁగలఁడు. లేనిపోని యాతురముఁ పడకు.

మల్లిక:— అసామాన్య ! నీవూరక కలఁతఁజెందకు. నీవల్లభుని స్నేహితుఁడగు హితదాసునింట వివాహము జరుగుచున్నది. ఆతఁడచ్చటికిఁబోయి యుండునేమో !

అసా:— చెలియలారా ! మీరేమిచెప్పినను నాసంశయముతీఱకున్నది. నానాథునిఁ బ్రత్యక్షముగాఁ జూచువఱకు నాకీయాత్రము తగ్గదు. దుష్టుఁడగు సురాజేమైన ఘాతసల్పియున్నాఁడేమోయని భయపడుచున్నాను. ఆఘాతుకుఁడధికారము వహించియున్నంతకాల మేప్రాణియునిశ్చలచిత్తముతో జీవింపనేరదు.

తే. గీ. గ్రీష్మకాలాతపనిభమై • కీడుసల్పు
నీదు గాత్మునిపాలన • మేదు కెప్పుడొ ?
శారదామలచందిరికా • సన్నిభమగు
చల్లనిపరిభుత్వమిలకుఁ బొ•సంగు టెప్పుడొ ?

ఉ. ఎన్నఁడు హైందవాంగనలు• వేఁచుమహాదురితాత్మ్మడాఁగునో
యెన్నఁ డమాయికాత్మ్మలగు•నింతులు స్వేచ్ఛఁ జరింప నేర్తురో
యెన్నఁడుతల్లి నందమిూ క • హీనముదంబు సుతాళిఁ గూర్చునో
యెన్నఁడు భాతృభావమున•పెంచి జనుల్విధు లాచరింతురో.

అర:—మన మెంత కాలమో యిట్లు పరితాప పడనక్కర లేదు. న్యాయపరిపాలనా దక్షులగు నాంగ్లేయు లీదుష్టునడంచు యత్నములు రోయుచున్నారఁట. కొలఁది కాలములోనే పరిజలయార్తి తీఱఁగలదు.

(తెఱలో)

ఆయగారమందుఁ గూర్చున్నయామెయా యసామాన్య! మా బేగమ్‌గారిచ్చిన యీకానుక యామెకు సమర్పించి పోయెద లోనికిఁబోనిండు.

ప్రవేశ మొకదాసి.

దాసి:—అమ్మా ! ఎవర్తయో తెమకొక కానుక సమర్పించుటకఁటవచ్చియున్నది. ఏదోయొక పళ్ళెరమందుఁ బెట్టుకొని పట్టుకొని వచ్చినది. లోనికిఁ బంపుమని సెలవా !

అసా:—ఏమి ! నాకు గానుక లెవరు పంపుదురు ? అది బీగం గారు పంపిన కానుక యని యాది చెప్పుచున్నట్లు వింట

టిని. నాకు బీగమ్‌గారితోఁ బరిచయములేదే? ఆశ్చ ర్యముగా నున్నది. అరవిందా! యిది యేమి మోస మోకదా! అయినను రానిమ్ము. చూతము. దాసీ! ఆమెను లోనికిరమ్మను.

(ప్రవేశ మొక మహమ్మదీయాంగన.

అంగన:—అమ్మా! ఇదే నూ నవాబుగా రీకానుక నుదమకీయు మని నన్నుఁ బంపిరి. తమరాయనకుఁ జేసిన యుపకార మునకుఁ బ్రత్యుపకారమని మనవిచేయుమనిరి. ఇదే కానుక. సెలవుదయచేయుఁడు.

(అని నిష్క్రమించును.)

(సిబ్బోతిపాటుతో నసామాన్యచూంచుచుండును. మల్లిక పళ్లెమందున్న పదార్థమేదోయని పైని గప్పఁబడిన పట్టు బట్ట యెత్తి చూచును. సుగుణాకరుని శిరస్సుకన్పట్ట హాయనియొక్క కేకవైచి మూర్ఛిల్లును. అసామాన్య "అయ్యో! అయ్యో!" యని గుండె బాఁదుకొని యేడ్చును. లోపలినుండి స్త్రీ పురు షాదులందఱు నచ్చి శిరముం దిలకించి పెద్దపెట్టున రోదనములు సల్పుదురు).

అసా:—(భర్తతలఁ దన యక్కునఁజేర్చి విలపించుచు) నాథా, నన్ను వీడి నీవిట్టు లరుగ న్యాయమా? నేను సహధర్మ చారిణినిగదా! నన్నుఁగూడఁ గొంపోవలదా? నేనింత దనుక జదివిన భారత కథలోని యభిమన్యునివలెనే

నీవుకూడ దుర్యోధనుని మాయావ్యూహమునం జిక్కి-
తివా? నాబ్రతుకు కుత్తరబ్రతుకేయయ్యెనే? అయ్యో!
నాకు గతియేమి? నీవు లేని నాకీ ప్రపంచమేల! హా!
క్రూర! దురాజా! నారూపముకదా నీకన్నుంగుట్టినది;
దానినేల మాపుచేయకపోయితివి? గుణనిధానమగు నా
భర్త నీకేమి యొగ్గొనర్చె! నాభర్తను మడియించిన
నీ యభీష్టము నెఱవేర్చుకొన వచ్చునని తలంచితివా!
నీచా! నేను పతివ్రతనని యెఱుంగవటరా! నేను
సదా పతిననుగమించుదానననన్న సంగతి నీకుం దెలియదా?
ఓరీ దుర్మతీ! నీకాల మాసన్నమైనదిరా!

శా. పాతివ్రత్యమె నాకటంచు సిరనాం భావించి వర్తింతు నేఁ
జేతో వాక్క్రియలం దకృత్యములనేం జేయంగ లేకుందు నేఁ
ఖ్యాతిం జెందిన సత్యపాలనముచే నాత్మేశుఁడొప్పారు నేఁ
బాపంబొందును రాజదుర్మతియు నేమాసంబులో దిక్కటన్.

ఓ ప్రాణకాంతా! నేనిదే నీతో వచ్చుచున్నాను. కాని
పొమ్ము. అయ్యో! నామాట లాలింపవేమి? నావంకం జూడ
వేమి? తెలిదామరలంబోలి స్వచ్ఛమై నీనిర్మలభావ ప్రకటనంబు
సేయు నీకన్నులేల యిట్లు లార్ద్రములై యూర్ధ్వదృష్టినే వహిం
చియున్నవి? పూర్ణిమాశశింబోలు నీమోము వికాస విహీనమై
యిట్లు వెలవెలం బారియున్నదేమి? నీతోం బరలోకంబునకుం
నేను గూడ వత్తునో రానోయను అనుమానముచే నిట్లులుంటి?

వాఁడేమి ? నేను ప్రయాణ సన్నాహముఁ జేసికొని యే యున్నాను. (కొంతసేపు నిశ్చలదృక్కులతోఁ దచ్ఛిరమువంకఁ జూచి) ఆహా! నే నెంత వెఱ్ఱిపడితిని. సురాజు నాకు మహోప కారముం గావించినాఁడు. వాఁడు నరమాంస భక్షకుఁడు కాఁబట్టి తనకుఁ గావలసిన మొండెంపు భాగమును దీసికొని నేను సదా వాంఛించు నా ప్రియనాథుని యుత్తమాంగమును నాకడ కంపి నాఁడు. నాకంతకన్నఁ గావలసిన దేమి గలదు ? నా ప్రాణకాంతు నొద్ద నున్నాను. ఇఁకఁ బ్రయాణమెచ్చటికి ? భ్రమపడితి నిం దాఁక. నా కిప్పుడు జగమంతయు నాధమయముగాఁ దోఁచు చున్నది.

అర, మల్లిక:—తల్లీ! యూరడిల్లుము. కాని కాలమువచ్చినది.

ధారిణి:—(ఏడ్చుచు) అమ్మా ! నీవిట్లు పలవించిన నేభరింపఁ జాల. మీ తండ్రిని రానిమ్ము. ఆ పాపాత్ముని బట్టించి నీపగఁ దీర్పింతును.

ఆసా:—మీరందఱు పిచ్చివాండ్రు. నాకిప్పుడేమి యపాయము వాటిల్లె ? నాకు సురాజేమి యపకృతినొనర్చె ? ఇదిగో ! నేనిప్పుడు మీ మొగములు పైతము చూడలేకున్నాను. నేనెవైపుతిరిగినను నామనః కాంతుని మోమే చూచు చున్నాను. ఆహా ! నేనెంతటి ధన్యను !

* కళ్యాణిరాగము—రూపకతాళము.

పల్లవి॥ ధన్యురాలనగుదు నేను - తరుఁబోండ్లచయములో.

అనుపల్లవి॥అన్యమేమివలయునాకు-నాత్మనాధుకన్నను ॥ధన్య

* పైపాటలోని ప్రతిపాదమును ఉత్సాహవృత్తిలక్షణమునకు సంపోవును.

1. ధరణియందు నేదిచూడ - ధవుఁడెగోచరుండగుఁగా.
సరసిజేక్షణాలకునిదియ - చాలకున్నె సుఖపడఁగ ॥ ధన్య॥

2. అనుభవింతు నాథుచెంత - ననుపమసుఖసంపదఁగ
అనునిమిషముఁ గ్రోలువాన - నధిప్రేమసుధలఁగ ॥ ధన్య॥

ధారుణి:—అయ్యో! అమ్మా! నీకు నిజముగా వెఱ్ఱియెత్తినదే! లేకున్న నిట్టితలఁ బాటఁబాడుదువే! భగవంతుఁడా! నాకేదిదారి? అల్లునిఁ గోల్పోయితిని. ఉన్న యొక్క కూఁతురా ఇట్లు మతిచెడినదయ్యె. ఎంత ఐశ్వర్యమున్న నేమి? ఎవరనుభవింతురు?

(ప్రవేశము మతబ్బంగు మిగుల నాతురముతో.

మత:—హా! కుమారీ! నీకెంతగతిపట్టినదే! (అని మూర్ఛిల్లును అతని భార్యయున్నగువా రుపచారములు చేయుచు దేఱుకొనును.) అమ్మా! ఎంతచేటువాటిల్లె? ఆసురాజహస్తకు డెంతఘాతకుఁ డాయెను. (పండ్లు పటపటఁ గొఱుకుచు) ఓరీ! దుర్మదాంధా! వంచకా, నీకుఁ జావుమూడినదిరా! లేకున్న సింగంబునింటఁజొచ్చి విహరింప నీకుఁ సాహసమెట్లుగల్గు! ననిదే యీరేయినేపోయి యాంగ్లేయ ప్రభువులగు క్రైస్తవ ప్రముఖులతో మంత్రనముసల్పి నిన్ను మట్టుబెట్టించెదరా! అయ్యో, (గుండెకొట్టుకొనుచు) అట్లుచేసినను నాకూఁతు నార్తితీరునెట్లు ఆసుగుణాకరుఁడెట్లు వచ్చును? దీనికిఁ బిచ్చియెత్తినట్లు

తోఁచుచున్నది. ఇది కుదిరి బ్రతుకు టెట్లు? నాకుఁ గొడు కైనఁ గూఁతురైన నిది యొకరుక రేకదా. ఓదేవా నా కిన్న కూఁతున్నైన నాకు క్షేమముగా నవ్పగించి రక్షింపుము.

(అందఱు దుఃఖింతురు) (తెరపడును.)

తురీయరంగము.

రంగము:—మత్బ్రందునిగృహములో నొకగది.

ప్రవేశము:—మతబ్రందుఁ వానిభార్య ధారుణీదేవియు.

మత:— దేవీ, ఇన్నాళ్ళకు లోకము నిష్కంటకమైనది. నా ప్రయత్నములన్నియు సఫలములైనవి.

ధారు:— ఎట్లు? వివరముగాఁ దెలుపఁగోరెదను.

మత:— నేనాంగ్లేయప్రతినిధియగు క్లైవుతోను సురాజుచుట్టమగు మీర్జాఫరుతోను నాలోచించి సురాజునోడించి పదభ్రష్టునిఁజేయు నుపాయమును వెదకితిని. నాధన సాహాయ్యమున వారు సురాజుపై దండెత్తనిశ్చయించి వాని కడకు రాయబారినంపిరి. ప్లాసీయొద్ద నుభయ సైన్యములును మొన్న తారసిల్లినవి. దుష్టుఁడగు సురాజున కొక్కబందుగుఁడైన సాయపడలేదు. వానిసైనికులే వానిని మోసమొనర్చి సమయమునకు వెనుకకు దగ్గి ప్రాణములఁదక్కించుకొని పాఱిపోయి శత్రుసేనలం

గలసిరి. అతఁడు నిలువ నీడఁ గానక పలాయనుఁ డయ్యెను.

భారు:—పాపము వానితో నెవ్వరును బోలేదా ?

మత:—వాని ప్రియభార్యయగు మెహర్న్నిసా బేగమ్మాత్ర మాతని ననుసరించి యుండెను. తక్కుంగల భార్య లెల్లరుఁ దమకందిన ధనముఁ జేర్చుకొని పాఱిపోయిరి. కష్టములయం దైన బతినెడఁబాయని సతియేకదా సతి ?

భారు:—ఎక్కడనో దుష్టురాండ్రగు స్త్రీలు నూటికొకరిద్దఱు మాత్రమట్లు భర్తలఁ గష్టసమయమున విడిచిపెట్టువారు మన హిందూ దేశమునఁ గలరు. పురుషునకు ధనము లేకున్నఁ గలికాలమునఁ గులసతియు రోయునని కొందఱు కుకవులు వ్రాసినవ్రాఁతలు కల్లలని నా యభిప్రాయము. హైందవాంగనలకుఁ గల భూషణము సుఖ దుఃఖములఁ బతిననుసరించుటయే.

తే. గీ. నాథ ! హైందవ దేశము • న జనియించు
హిందుఁబిడ్డయేనియుఁ బోతు • వీడనపుడు
జ్ఞానసంపన్నలౌ మను • జ సతులెట్లు
హృదయకాంతుల విడిచి వ • ర్తింపఁగలరు !

మత:—నిజము. పాపమా బేగమ్ పదునెన్మిదేండ్ల యీడుమాత్ర మే గలుగుయువతి. నిండుచూలాలు. పతితోఁ గాలి నడకను గ్రామగ్రామములఁ దిరిగినఁదట. తుదకు వారు

బాగాబంగ్లాగ్రామమున నొక పేదవానియింటఁ దల
దాచుకొనియుండ నాయువతి యొక స్త్రీ శిశువును ప్రస
వించెనఁట. ఆ దినముననే సురాజు మారువేషముతో
నెందలకో యీవలకురాగా మీర్జాఫరుని కొడుకు
మిరాన్ వానితలఁ దీయించెనఁట. మాకు వానిని
సింహాసనమునుండి తొలఁగింపవలయుననియే కాని, చంప
వలయుననెడి సంకల్పము లేదు. కాని దైవసంకల్పమట్టు
లున్నది. దుష్టుఁడు తెగియెను. నేఁడాతని శిరంబొకకుం
తంబునకుఁ గ్రుచ్చి యూరేఁగింతురఁట. ఇఁక మీర్జా
ఫర్ నవాబగును. అతఁడు మనకనుకూలుఁడే.

ధారు:—వాఁడెట్టి దుర్మార్గుఁడైనను నాకు వాని గతినిగూర్చి విన్న జాలికలుగు చున్నది.

మత:—దానికేమి ? మనయసామాన్య కున్మాద చికిత్సఁగూర్చి మీయన్న నాకొక యుపాయముఁ జెప్పియున్నాఁడు. దాని నాచరింతుమా ?

ధారు:—అదియేది ? ఎటులైన మనపిల్ల స్వస్థచిత్తయై మనుట యేకదా మనకోరిక ?

మత:—నేఁడు జరుగనున్న యుత్సవమునకు మన యమ్మాయిని గొనిపోయి, దానిభర్తను బొలియించిన దుష్టుని శిరమామెకుఁ జూపిన దాని పిచ్చి కుదురవచ్చునని నీయన్న వచియించినాఁడు. ఇదివఱకు మనమెన్నియో

చికిత్సలఁజేసి చూచితిమి. అన్నియు వ్యర్థములయ్యెను. ఈయత్నముకూడఁ జేసెదముగాక. ఒకసారి యమ్మా యినిటకుఁదెమ్ము. (ధారుణిలోనికేగుఁను.) (తనలో) ఆహా! భగవంతుని మాయ! మనము తలఁచినట్లు కార్యములెల్ల జరగిన నిఁకేమికావలయును? నాయపార ధనసంచయములు నాముద్దుల యల్లునకర్పించి కూఁతురు తనమగనితో సుఖయించుచుండఁ జూచుచు నానంద మొందఁగోరిన మాకెట్టిగతి పట్టినది? అమ్మాయియైన నారోగ్యవతియైయుండినఁ గొంత యూరడిలియుందుము.

(ప్రవేశము—అసామాన్యాధారుణులు.)

మత:—అమ్మా! ఈ దినమున నీశరీరస్థితి యెట్లున్నది?

అసా:—నాన్నగారూ! నాకేమియు రోగములేదే! ఏలయిట్లు ప్రశ్నించుచున్నారు? మీకు మతిపోయినదా యేమి? నేను మహానందములో మునిఁగియున్నాను.

చ. శ్రీవములకెల్ల వేళల మ • రందనిభంబగు నాథుకంఠమున్
జవిఁగొననెద్దియేనియు మ • నఃపతిప్రేమసుధాప్రపూరమున్
బవనపుఁదాఁకుడైనఁ బ్రియ•భర్తసుకోమలహాస్తసౌఖ్యమున్
బ్రివిమలవస్తువేదిగని • నం బతిమూర్తియుఁ దోఁచునాకిలన్.

ఈమంచముపై నానాథుఁడే. (తల్లినిముట్టి) ఈస్వరూపమునాథుఁడే. ఈముకురమునందు నాథువిగ్రహమే. (పళ్ళెము

లోనున్న తమలపాకులజూచి) ఇవే నానాథుని యడుగులు. (పంజరములోఁ జిలుకపలుకు విని) అవే నానాథుని పలుకులు.

మత:—(తనలో) కటకటా! ఎట్లుదీనికి స్వస్థతకల్గును? (ప్రకాశముగా) అమ్మా! నీవు చెప్పినదంతయు నిజమే. నీవును మీయమ్మయుఁ గలిసి యొక యుత్సవమును జూడఁ బోయెదరా?

అసా:—మాయమ్మయెవరు? నానాథుఁడే. "నీవును నీనాథుఁడును" అనుము.

మత:—(నిట్టూర్పువిడిచి) సరే. నీవును నీనాథుడును బోయి యొకయుత్సవముఁ జూతురా?

అసా:—మాపరస్పర సంభాషణ మహోత్సవమేకదా! మానవక్రీడా మహోత్సవమేకదా? మావిస్రంభాలాప మహోత్సవమేకదా?

మత:—(మరలదుఃఖించి) అవునదియే. పోయిరండు. (మెల్లఁగా భార్యచెవిలో) నీవు మల్లికారవిందల వెంటఁబెట్టుకొని యమ్మాయిని నడుమ నుంచుకొని మనమేడ నాల్గవయంతస్థుపైఁగూర్చుండి యిఁక నొకగడియలో బయలుదేఱు నూరేగింపును జూచిరండు అమ్మాయికి సురాజు శిరస్సును గూర్చి యంతయు వినిపింపునో. దాని పర్యవసానమేమిజరగునో చూతము. పొండు. (బిగ్గఱగా) అమ్మా! వెడలిరండు. నేఁబోయివచ్చెద.

అసా:—(పాడును) ద్విపద:—

నాథునిచెంతను - నాట్యమొనర్తు
నాథుకరంబున - నాకరమూంతు
నాథుమఱుంగున - నశ్శ్రుచుమింతు
నాథుముఖంబున - నవ్వుచునుందు
నాథుపదాలను - నమ్రితంబనుదు.
నాథునిముందర - నానయిం కేల ?
నాథుండెనా స్త్రయు - నాళియునాకు
నాథుండెసర్వము - నాకిలలోన.

(అనుచుం దబ్లితో వెడలును.)

పంచమరంగము.

రంగము:—అసామాన్య శయనగృహము.

ప్రవేశము:—అసామాన్య.

అసా:—ఇది కలయో నిక్కువమో తెలియదు. నేను స్వర్గము నుండి నరకమునకుం బంపంబడితిని. ఓ దైవమా ! నాకింతలో నీయున్మాదనివారణ మేలచేసితివి ? ఇంతదనుక నిహలోకదుఃఖము లేవియు నాకెఱుకపడకుండెను. ఇప్పుడు మరల నన్నీదుర్గతికేల తెచ్చితివి ! నాయానంద మేమాయెను.

తే. గీ. నాథునానందమో జగన్నాథుముదము
యనుభవించితినిన్నాళులవిరతముగ
లక్ష్యము మఱుఁగుపడెఁ ; బక్షులాఁగఁదూతె
దివ్యతేజమెడలె ; నిరుల్దిశలఁబర్వె.

నిరంతరమును బ్రియుని సాన్నిధ్యగరిమననుభవించుచుంటిని. ఇప్పుడదియంతయుఁబోయె. సురాజువిషయమై నేను జేయవలసినపని భగవంతుఁడేచేసెను. ఇఁకఁ బరమేశ్వరుఁ డొనరింపవలసిన కృత్యమొకటి నేనాచరింపవలసి యున్నది.

(ప్రవేశము—అరవింద)

అర:—అసామాన్యా? "పరమేశ్వరుఁ డొనరింపవలసిన కృత్యమొకటి నేనాచరింపవలసియున్నది." అంటివిఅదియేమి ?

అసా:—మఱేమియు లేదు. ఏదో నా వెఱ్ఱిమాటలలో నదియొకటి.

అర:—అట్లుగాదు. ఇప్పుడు నీవి వెఱ్ఱిమాటలుగావు. సురాజు శిరస్సునుజూచినదాది నీయున్మాదము మంచువిరిసినట్లు విడిపోయినది. నీకా నిముసమందే తెలివివచ్చి ఈయుత్తమాంగమేనిర్భాగ్యునిది! పాపమీతని సతినాకన్నను భాగ్యహీనురాలుకాబోలు" నంటివికదా? నీకా శిరోదర్శనమే సంజీవిప్రాయమయ్యెను. నేను నీకుఁగడుఁగూర్పుదానను గదా ! ఆపరమేశ్వరుఁ డొనర్పింపవలసిన పనియేదో నాతోఁజెప్పవా ?

అసా:—నీవు కడురహస్యముగా నుంతువేని చెప్పెద. ఈసంగతి నీవును నేనును దప్ప మూఁడవప్రాణియెఱుఁగరాదు.

అర:—(చేతిలోఁ చేయివైచి) ఇదేయొట్టు నే నెవరితోఁ జెప్పను. చెప్పుము.

అసా:—సురాజుపైఁ బగదీర్చుకొనవలసిన పనినాది. అది దేవుడే తీర్చినాడు. పరమ పతివ్రతాతిలకమగు మెహర్నీసా బేగమును దత్సుతను గాపాడుభారము భగవంతునిది. అతఁడుపేక్షించి యూరకున్నాఁడు. నేనాకార్యమును బూనుకొనవలెను.

అర:—నీవేమి చేయఁగలవు ? ఆమె శత్రుభయముచే నేపల్లెలో నో దాఁగుకొన్నదఁట.

అసా:—అంతయుఁ గనుఁగొన్నాను. ఆమె బొగాబంగోలా గ్రామములో నొక కుమ్మరివానియింటఁ దలదాఁచుకొనియున్నదఁట. మాజననీ జనకులతో వచియింపకుండ నీవును నేనును నేటిరాత్రిబయలు దేఱి యచ్చటికివెళ్ళియామె వెఱపునుఁబోఁగొట్టి కొనిరావలయును. నాభర్తయాస్తియు, నాతండ్రినాకిచ్చు నాస్తియు, నామె కుమారిత కిచ్చి నేను ధన్యను గావలెనని నిశ్చయించుకొంటిని. నాతో బయలువెడలుటకు నీకేమేని యభ్యంతరము గలదా ?

అర:— నీవేపని చేయుమన్న నేఁజేయ సిద్ధముగా నున్నాను.

అసా:—విరోధి యెంతదుష్టుఁడైనను, నతనియిల్లాలు సాధ్వియైనచో నామె రక్షణముంజేసి మఱియొకపని జేయవలెను. లేకున్న నామెశాపముచే లోకంబాకులంబడును.

చ. పరమశివుండు సైత మల ♦ భావజు శాపము మాపఁగల్గియున్
వరసతియారతీరమణి ♦ వాక్యమయూఖము లేఁచునన్భయం
బఱిమఁఱివెట్ట నొక్కవర ♦ మా రతికిచ్చి యనుగ్రహింపఁడే!
ధరణిఁ బతివ్రతామణుల ♦ దాపు కలంపదెయెంతవారలన్.

కావునఁ బ్రయాణమునకు సిద్ధపడియుండుము. భోజనమునకుఁ బోయి వత్తమ్ము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు.)

షష్ఠరంగము.

రంగము:—బాగాబంగోలాలోని కుమ్మరివీధి.

ప్రవేశము:—శిశువుతో మహర్న్నిణాబేగమ్.

మహ—ఆహా! కాలగతి! ఎట్టియవస్థ నాకుఁగల్గెను! అనవరతము హంసతూలికాతల్పమునందెకాని కాలిడని నేనిప్పుడీకటికనేలఁ జరింపవలసివచ్చెఁ గదా! వేనవేలు చేటికలు సదా నన్నుఁగొలువ నఖండసుఖ మనుభవించు నేనొంటికత్తెనై తోడును నీడయు లేకతిరుగవలసెఁగదా! నాప్రాణకాంతుఁడు లోకులయెడ నెంతదౌష్ట్యముంగనఁబఱుచువాఁడో, నాయెడ నంతప్రేముడిఁ జూపువాఁడై 'గుల్' అను ముద్దుపేరుతో నన్నుఁబిలుచుచు, నామనోభీష్టము లందీర్చు కల్పతరువై యుండ, నాకేలోపమును దోఁపదయ్యె. ఇప్పుడు నాబ్రతుకెందునకుం గొఱగాకుండె.

ఏమి ! ఈకాలమైపరీక్షయు ! కామా ! నీవు నిమేష ములో మూర్ధాభిషిక్తులకు ముష్టిపాత్ర చేతికిత్తువు గదా! నీకు దయయున్న క్షణములో యాచకునికి రాచఱిక మీయఁగలవు.

ఉ. శ్రీలగువాసమైతనరు ♦ సేనలు భూతపిశాచసంఘముల్
వాలిచరించుఘోరమగు ♦ వాటికతా; శవదాహయోగ్యమా
చేలు సుసౌధసంచయము ♦ చేనలరారు మనోజ్ఞభూములౌ
కాలము చేయలేనిదొక ♦ కార్యములేదు ధరాతలంబునన్.

దేవా! పూర్ణగర్భవతినయ్యుఁ బ్రియభర్తకొఱకు నెండ యనక, వానయనక, గాళ్ళనక, ముండ్లనక పరిభ్రమించితిని. కాని నాకష్టమంతయు వ్యర్థము చేసి నాగర్భవేదనయు నాథు మరణవేదనయు నొక్కసారి కలుఁగఁజేసితివిగదా! "ఇదే నీకొఱకు మంత్రసానిని దీసికొని వత్తు" నని వెడలిన నా నాథుని మరల నాకంటఁ బెట్టకపోయితివి గదా! నాపై నీకింత పంతమేల ? నేను నీకేమి యపకారమొనర్చితిని. ఎంత మహదైశ్వర్య మనుభవించుచున్న నిన్ను మఱచియుండనే ! ఆబాధలన్నియు నోర్చి యీ చిన్ని కందువు కొఱకుఁ బ్రాణములు నిల్పుకొని యొకి ఘటకారు నింటఁ దల దాఁచుకొని యుండ నదియు నీకుఁ గిట్టకుండెనా ? ఏపాపమెఱుఁగని యీ పసికూన నిన్నేమిచేసినది ! దీనిని వధింప విరోధులకేల పురి కొల్పి నాకడకంపితివి ? (ఏడ్చుచు) ఓకరుణాస్వరూపా ! నీబిను

డును నిల్పుకొనుము. నాపై నాబిడ్డపై ననుకంప వహింపుము. ఒరుల కెఱుఁగరాని చోటుఁ జూపి కాపాడుము. ఎవరో యిరువురు స్త్రీలు నాకై తిరుగుచున్నారఁట. తండ్రీ! నీవే దిక్కు. నిన్ను నమ్ముకొనియే యీవన మార్గముం బట్టి చనుచున్నాను. నన్నుఁ గడతేర్చినను సరియే. ఈ లేఁత కందను మాత్రము భూమిపై నుంచి వంశము నిలుచునట్లు చేయుము. (ఒడియందిడుకొన్న శిశువువంకఁ జూచి) అయ్యో వెఱ్ఱి తల్లీ!

తే. గీ. ఏల కన్నులమూని నవ్వె ♦ దీవు తనయ !
అరయవింతైన నినుఁబట్టి ♦ నాపదలను
క్రూరరోయు కిరాతుని ♦ జాడగనక
క్రేళ్లువాఱు లేడి కొదమ ♦ రీతి నకట.

అదే దూరమున నెవ్వరివో రెండాకృతులు కనఁబడుచున్నవి. ఇచట నిలువ క్షేమముగాదు. దైవముమీఁద భారము నైచి పోయెదఁ గాక.

(నిష్క్రమించును).

(ప్రవేశము:—అసామాన్యారవిందలు).

అసా:—అరవిందా! ఈదారినేకదా గల్ వెడలినదని యీకాఁపువాండ్రు చెప్పిరి. ఈ నేలపై గొన్ని యడుగుల గుఱుతు లస్పష్టముగాఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఇవి యామె యడుగులేయైయుండవచ్చును.

అర:—(పరిశీలించి) అసామాన్యా! ఇవి నిక్కముగా నామె పాదచిహ్నములే. ఏలయన నిందు సూక్ష్మదృష్టితోఁ

జూడఁ జక్రిచిహ్నములు కనిపించు చున్నవి. అట్టివి మహారాజులకుఁ బట్టమహిషులకు మాత్రమే యుండునని సాముద్రిక శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుదురు.

అసా:—కావచ్చును. మనమీ జాడను బట్టియే పోదము. శ్రమ యని యెంచక తిరిగితిమేని యీసాయంతకాలములోపున మన మామెను బట్టుకొనఁగలము.

రా. శీఘ్రముగా నడుగులువైచెదము. (నిష్క్రమింతురు).

సప్తమరంగము.

రంగము:—గంగానదీతీరము.

(ప్రవేశము:—రయాగతి బిడ్డతో గుర్చిగమ్).

గిల్:—హా! దైవమా? నన్నింత కష్టపెట్టుచుంటివిరా! ఇది వఱకు నన్నుఱచిన పాట్లు చాలవఁటరా? నిద్రాహార ములు మాని యూరూర నేఁడాది నుండి తిరుగుచుం టిని; ఇంకను నీకసి తీఱలేదటరా? ఇన్ని యిడుమలఁ బడుచున్నను నీవు దయామూర్తివనియే విశ్వాసమును గల్గియున్నాను. నేఁటిపఱ కాదుష్టురాండ్రు కంటఁ బడ కుండ దాఁటుకొనివచ్చితిని. వారదే కూఁతవేటుదూర ములో నున్నారు: ఏదో యఱచుచున్నారు. ఈ తుపా నుగాలిచే నాకేమియు వినఁబడుట లేదు. ఓయూ పన్ని

వాంకా! ఇదే కడపటి ప్రయత్నము చేయుచుంటిని; ముంచినను తేల్చినను నీదియే భారము. (నది యొద్దన నున్న పడవవాండ్రను సమీపించి) నాయనలారా! నేనొకయనాథను. నన్ను శత్రువులు తఱుముకొనివచ్చుచున్నారు. వారీప్రూపసిందెను ద్రెంపఁ జూచుచున్నారు. నన్నిటులైన నది దాఁటించి పుణ్యము గట్టుకొనుఁడు. నాకుఁ బుత్త్రి కాభిక్షము బెట్టుఁడు. (అని యొకనిషాద ములపైఁ బడును).

ఒకపడవవాఁడు:— అమ్మా! నువ్వేరో దేవతలా వున్నావు. పాపం నిన్జూస్తే ఘూరు జాలేస్తంది. కాని, యీ తుపాను గాలిలో పడవ నీలలో యెయ్యటానికి మాఁగ్గాదుగదా. బమ్మదేవుడికైనా శిరంగాదు. ఈ గాలి తగ్గే నీకోర్కె తేర్చగలం.

రెండవ:—ఒరే. ఈతల్లి యేదో రాణీవోర్లావుంది రా. ఈయమ్మేడుత్తూంటే నాగుండె నీరై పోతూందిరా. ఏంవైనా సరే. నాపడ పేత్తానురా.

మూడవ:—ఓరీ, చత్తావురా నీవుసావడంగాకుండా ఆయమ్మను సంపుతావురా!

గుల్:—నాయనలారా! మీరీగాలికి భయపడవలదు. అది నన్నేమియు జేయఁజాలదు. దీనికన్న ఘోరములైనవాని నెనరొక్కని జయించి వచ్చితిని. మాటలకు వ్యవధి లేదు.

ఇదిగో వజ్రపుటుంగరమును బహుమానముగా నిచ్చుచున్నాను. ఇది యమ్ముకొన్న నొక సంస్థానమును గొనవచ్చును. వేగ నా కట్లు వదలించి నన్నుం దాఁగొనిపొండు.

అందఱు:—(కొంతసేపు గుసగుసలాడుకొని యుంగరముం బుచ్చుకొనుటకు సమ్మతింతురు. ఒకఁడొక పడవలోనికిఁ గుల్‌బేగము నెక్కించుకొనును. గుల్ బిడ్డను బైట చెఱఁగుతో వీఁపునకుఁ గట్టుకొని యీశ్వరధ్యానముం జేయుచు బడవలో నాసీనయగును.) ఓలెస్సా, బేలేస్సా, ఓలెస్సా బేలెస్సా (అని పడవను నెట్టుకొని పోవుదురు.)

ప్రవేశము:—అసామాన్య.

అసా:—అక్కటా! నా ప్రయాసంబంతయు వ్యర్థమయ్యెను. కడు దాపునకు వచ్చియు నా పతిని గలిసికొనలేకపోయితిని. అరవిందమూలమున నిట్టిభంగము తటస్థించినది గదా! దానికాలిలో నిట్టి పాపములేల గ్రుచ్చుకొనవలయు? అదియేదో మిన్ను విఱిగి మీఁదఁబడినట్లు పరితాపపడనేల? దానికిఁ జికిత్స చేయుచు నేను వృథాగా నమూల్యకాలమును బోఁగొట్టనేల? అదియా నాతో రాలేక రెండుకోసుల వెనుక నుండి పోయినది. నేనా వాయువేగమునఁ బ్రేవులు తెగునట్లు పరుగెత్తుకొని వచ్చినను గుల్‌ను గలిసికొనఁజాలకుంటిని. దైవమా! ఇప్పుడేది తెరువు? ఫలోన్ముఖకార్యమును వినాశమొనర్చితివే! నీ సంకల్పమేమో యెవ్వరికిని గోచరము కాదయ్యె.

గీ. ఎండమావుల వెనువెంట • నేఁగు దప్పి
గొన్న హరిణికరణి నేను • గొండలనక
వాఁగులనక తిరిగియుంటి • వ్యర్థముగను;
కృషికి నీవు తోడ్పడుదంట • మృషయయ్యెగునె!

(దూరముగా విలోకించి) కటకటా! ఓడ వాయువేగమునఁ దలక్రిందగుచున్నట్లున్నది! అదే మునిఁగిపోవుచున్నది. ఇఁకఁ దడయరాదు. ఏటికడ్డమీఁది యామెను బ్రతికింతుఁగాక. (అని కోకబిగియించి నదిలోఁ దుముకును. రయగతి నోడజేర గిల్లిన చోటునకుఁ బోయి మునుకలు వేయుచున్న గుల్ బేగమున్ జడపట్టుకొని, శీఘ్రముగా నొడ్డునకుఁ గొనితెచ్చును. పరీక్షించి చూడ గుల్ ప్రాణములు విడిచినట్లుతోఁచును. వెనుక వీఁపునకుఁ గట్టఁబడ్డ శిశువు సజీవమై యుండును. అసామాన్య నిర్వేదపడి) అయ్యో! నాప్రయాసమంతయు వృథయయ్యెను. నేను దారిఁబోవువారలచే సీమెకుఁ బంపిన వార్తల నీమె నమ్మలేదు కాఁబోలు. నేను శత్రువునుగానని సందేశములు పంపుటయేకాక యెదుటఁ గనఁబడినప్పుడు గొంతెత్తి యఱచితిని. నాదియరణ్యరోదనమై యుండనోపు. సమయమున కీపాపపుఁ బ్రభంజనుండు తన పేరు సార్థకముఁ జేసికొనుటకో యన నా మాటలు కూడ నణఁచివైచినాఁడు. నేనే యీయమ మృతికిఁగారణమైతిని. ఎంత మహాపాతకముం గట్టుకొంటిని! పరాత్పరా! నీచెయిదములు విపరీతములు.

ఉ. నీయనుకూలతన్నడయ • నేరనిపాపిని, వినిర్మలాత్మతోఁ,
న్యాయము మీఱకుండియును, బ్ర • యత్నపులోపము గల్గనీక యుం
రేయిబవళ్ళు పాటుపడి • నిష్ఠవహించియు, భగ్నకార్యుఁడౌ;
వాయువువర్షముం దెగిన • వ్యర్థమె కాకృషికారుయత్నముల్

ఆహా ? ఏమి యీమె సౌందర్యము ! ముఖమునుండి యిప్పుడు సైతము సౌమ్యతేజంబు ప్రసరించుచున్నదే ! ఇట్టిలావణ్యవతియగు సుగుణాలపేటికతో స్నేహభాగ్యము నిర్భాగ్యురాలనగు నాకెట్టులబ్బును ? ఈమె శుపచారములొనర్చి తనుపటకమాఱుగా ఖననసంస్కారముంజేసి యుపచారమొనరింపవలసివచ్చెఁగదా! అంతమాత్రపు సేవయేని యీచరితార్థశరీరమునకిఁ జేయఁగల్గుటయు నాయదృష్టమే. ఈశిశువేని ప్రాణములతో లభించినందులకు భగవంతునిఁ గొనియాడవలసినదే. ఆసర్వజ్ఞుని సంకల్ప మట్టిదేయని భావించి యూరడిల్లుటయొప్పు. ఇప్పుడీయనాథ ప్రేతకు ఖనన సంస్కారముం గావించి, యీబిడ్డ నెత్తుకొనిచని, యరవిందం గలసికొని, మత్పురంబున కేఁగెదఁగాక. మహాత్ముదీయ జాతియందుఁ బుట్టినదయ్యు నీకందువే నాకుఁ బెంపుడుఁ గూఁతురై నాయాస్తికిఁ గర్త్రియగుఁగాక.

పల్లెవాండ్రు:—(ఆమెవిధముంగని యచ్చెరువొంది) అమ్మా! దండాలు. నీవు భూదేవతవు తల్లీ! నీవు నూఱేళ్ళు బతికెదవమ్మా.

ఆపా:—ఓరీ! ఈశవమును నేనుఖననము చేయవలసి యున్నది. నేనాఁడుదానఁగానఁ గొంతసాయము మీరు చేయవలె ను. మీరు కోరుధనమిత్తును.

వల్లె:—అమ్మా! తప్పకసేత్తాం. మీదాసులంతల్లీ!

అపా:—

మ. శ్రమధర్మంబులఁ దప్పకెల్లెడల నే ♦ త ల్సత్యసంసిద్ధిమై విమలాంతఃకరణంబులన్ భువిఁ బ్రజా ♦ వృత్తంబు మూలంబులై శమనంబొందుచుఁ బాలనంబుసలుపన్ ♦ సౌభాగ్యశ్రీభావంబుతో క్షమపై స్త్రీపురుషాళి వర్తిలునటుల్ ♦ సత్యేశుఁ డుద్ధించుతన్

(తెరపడును.)

సమాప్తము.

రామా ముద్రాక్షరశాల, వనపర్తి—[illegible] 1925